

แนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์
(Aged Society) ของประเทศไทย ในปี พ.ศ.๒๕๖๔

โดย

นาง ขวัญฤทัย ดำรงค์วัฒนโกคิน
กรรมการผู้จัดการ
บริษัท รวินท์อินเตอร์เนชั่นแนล คอสเมติก จำกัด

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย นาง ขวัญฤทัย ดำรงค์วัฒนโกคิน หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ประชากรสูงวัยและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุในประเทศไทย เป็นความท้าทายที่สำคัญสำหรับครอบครัวชุมชนและรัฐบาล รัฐบาลไทยให้ความสำคัญอย่างมากต่อปัญหาเรื่องอายุ คนอื่นๆ อาศัยอยู่นานกว่าที่เคย ซึ่งหมายความว่า การเพิ่มทรัพยากรอันมีค่าสูงสังคมมากขึ้น ผู้สูงอายุที่ทำงานเลี้ยงดูลูกหลานผู้สูงอายุในชุมชนและสามารถแบ่งปันวัฒนธรรมและค่านิยมกับเยาวชนได้อย่างมีความหมาย ด้วยเงินบำนาญที่ไม่ใช่จำนวนมาก แต่ยังคงเป็นเงินบำนาญแห่งชาติและการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญในการชราภาพของประชากร ในระดับรัฐบาล ประเทศไทยเริ่มกระบวนการท้าทายในการตอบสนองความต้องการของสังคมผู้สูงอายุ

จำนวนผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป) ในประเทศไทยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วและจะยังคงดำเนินต่อไปในทศวรรษหน้า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ จำนวนประชากรสูงวัยในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ๗ เท่าจากประมาณ ๑.๕ ล้านคนเป็น ๑๐.๗ ล้านคนหรือร้อยละ ๑๖ ของประชากรทั้งหมด การเกิดเร็วของประชากรในอนาคตจะเกิดขึ้นได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐ ล้านคนภายในปี ๒๕๗๘ ซึ่งจะทำให้มีประชากรสูงวัยมากกว่าร้อยละ ๓๐ นอกจากนี้ในห้วง ๒-๓ ปีข้างหน้าผู้ที่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จะมีจำนวนบุตรที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปีเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย

ABSTRACT

Title Ways to Manage Thailand Aged Society in 2021

Field Social-Psychology

Name Mrs.Kuanrutai Damrongwattanapokin **Course** NDC **Class** 60

In Thailand, population ageing and the well-being of older persons are major emerging challenges for families, communities and government. The Thai government has been giving very serious attention to ageing issues. More people are living longer than ever before. This means a vast increase in a valuable resource to society: older people who work, who raise grandchildren, who volunteer their time in the community, and who are able to meaningfully share their culture and values with younger generations. With a small but nonetheless universal pension, and some meaningful engagement on population ageing at the government level; Thailand has begun the challenging process of meeting the needs of an ageing society

The number of older persons (defined as aged 60 and over) in Thailand has grown rapidly and will continue to do so in future decades. Since 1960 the number of older people in the Thai population has increased seven-fold from approximately 1.5 million to 10.7 million by 2015 or 16% of the total population. Future population ageing will occur even more rapidly with the number of older persons projected to increase to over 20 million by 2035, at which point they will constitute over 30% of the population. Moreover, within the next few years, persons 60 and older will outnumber children under age 15 for the first time in Thai history.

คำนำ

"สังคมสูงวัยระดับสุดยอด" (super aged society) มิใช่แค่ผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนมากขึ้นเท่านั้น แต่คนหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยังมีจำนวนน้อยลง ขณะที่เด็กเกิดใหม่ก็มีอัตราการลดลง ไม่สามารถผลิตแรงงานรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนแรงงานรุ่นเก่าที่ค่อยๆ ปลดระวางนั้นหมายถึงว่า อนาคตประเทศไทยจะตกอยู่ในสภาวะขาดแคลนแรงงานปัจจุบันพอคนอยู่ดีกินดีมากขึ้น ก็จะโยงไปถึงเรื่องการตัดสินใจในการวางแผนชีวิตของตนเอง เมื่อเศรษฐกิจพัฒนาขึ้น ระบบการศึกษาและการสาธารณสุขก็ดีขึ้นตามลำดับ ทุกอย่างจึงขยายและเกิดขึ้นซ้ำออกไปหมด ท้ายที่สุดอายุค่าเฉลี่ยหรืออายุขัยโดยประมาณก็จะยืดออกไป ฉะนั้น เมื่อประเทศเหล่านี้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ภาคแรงงาน ซึ่งการที่เป็น "สังคมสูงวัย"

(นาง ขวัญฤทัย ดำรงค์วัฒนโกศิน)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐
ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญแผนภาพ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์การวิจัย	๑
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๒
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม	๓
แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสูงวัย/ผู้สูงอายุ	๓
แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคม	๑๓
แนวคิดสิทธิของพลเมืองของผู้สูงอายุ	๒๘
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๒
กรอบแนวคิดการวิจัย	๔๕
สรุป	๔๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๖
วิธีการวิจัย	๔๖
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๔๖
แบบคำถามที่ให้สัมภาษณ์	๔๗
การเก็บและประมวลข้อมูล	๔๗
บทที่ ๔ แนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society)	๔๘
แนวทางเกี่ยวกับการรับมือสังคมสูงวัยของประเทศไทย	๔๘
แนวทางจัดการผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ	๕๑
แนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระยะเร่งด่วน	๕๙
สรุป	๖๒
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๖๓
สรุป	๖๓
ข้อเสนอแนะ	๖๕
บรรณานุกรม	๖๗
ประวัติย่อผู้วิจัย	๖๙

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่	
๒-๑ มิติของคุณภาพสังคม	๒๒
๒-๒ กรอบแนวคิด	๔๕
๔-๑ สัดส่วนผู้สูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) ที่จบมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า	๖๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปี ๒๕๔๗ ประเทศไทยมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งหมด ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ “สังคมสูงวัย” (aging society) ตามนิยามขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ปัจจุบันสัดส่วนผู้สูงอายุของไทยอยู่ที่ร้อยละ ๑๕ คาดการณ์กันว่า ภายในปี ๒๕๖๔ ประชากรสูงวัยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๐ เข้าเกณฑ์ “สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์” (aged society) และภายในปี ๒๕๗๔ ประชากรสูงวัยจะเพิ่มเป็นร้อยละ ๒๘ เรียกได้ว่าเตรียมก้าวสู่การเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super aged society) มิใช่แค่ผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนมากขึ้นเท่านั้น แต่คนหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยังมีจำนวนน้อยลง ขณะที่เด็กเกิดใหม่ก็มีอัตราการลดลง ไม่สามารถผลิตแรงงานรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนแรงงานรุ่นเก่าที่ค่อย ๆ ปลดระวาง นั่นหมายถึงว่า อนาคตประเทศไทยจะตกอยู่ในสภาวะขาดแคลนแรงงานปัจจุบันพอคนอยู่ดีกินดีมากขึ้น ก็จะโยงไปถึงเรื่องการตัดสินใจในการวางแผนชีวิตของตนเอง เมื่อเศรษฐกิจพัฒนาขึ้น ระบบการศึกษาและการสาธารณสุขก็ดีขึ้นตามลำดับ ทุกอย่างจึงขยายและเกิดขึ้นซ้ำออกไปหมด ท้ายที่สุดอายุค่าเฉลี่ยหรืออายุขัยโดยประมาณก็จะยืดออกไป

ดังนั้น เมื่อประเทศเหล่านี้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ภาคแรงงาน ซึ่งการที่เป็น “สังคมสูงวัย” คือการพูดถึง ๓ ประเด็นพร้อมกันคือ หนึ่ง ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น สอง ประชากรวัยทำงานลดลง สาม เด็กเกิดใหม่มีแนวโน้มลดลง ผลกระทบที่เห็นได้ชัดคือ เมื่อเด็กเกิดน้อย ทำให้กำลังแรงงานลดลง สิ่งแรกที่เราต้องคิดก็คือ จะเกิดอะไรขึ้นหลังจากประชากรวัยทำงานลดลง ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเพื่อการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว (Aging) และกำลังก้าวไปสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged) ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษามาตรการในการสร้างความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุผ่านมาตรการภาครัฐและชุมชน
๒. เพื่อศึกษามาตรการในการสร้างความมั่นคงของสังคมสูงวัยโดยภาพรวม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยนี้จะศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะแบ่งเป็นงานวิจัยงานวิชา หมวดผู้สูงอายุและสังคมสูงวัยในมิติต่าง ๆ อาทิ สังคม เศรษฐกิจ สุขภาวะ คุณภาพชีวิต

สวัสดิการสังคม การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต การทำงานของผู้สูงอายุ โดยจะทำการประมวลข้อมูล ทฤษฎีเพื่อตอบคำถามการวิจัยในระดับวิจัยเอกสาร จากนั้น นำมาพัฒนาเป็นแบบสอบถามเพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ตอบคำถามการวิจัยการนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ อันนำมาซึ่งแนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการจากการที่สังคมกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) สู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของประเทศไทย เนื่องจากเวลาและเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงสังคมอย่างก้าวกระโดด จึงทำให้มีความจำเป็นที่ต้องปรับวิธีการและรูปแบบการพัฒนามาตรการให้เท่าทันพลวัตของสังคมสูงอายุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาผ่านข้อมูลทฤษฎี หนังสือ รายงาน บทความ สื่อประชาสัมพันธ์ ทั้งวิชาการ กึ่งวิชาการ ตลอดทั้งบทสัมภาษณ์ งานอภิปราย สัมมนา เสวนา ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลหาแนวทางในการจัดการสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

๒. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนี้โดยตรงจำนวน ๕ คน โดย คัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่รับผิดชอบด้านนี้โดยตรง อาทิ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาความมั่นคงมนุษย์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. เข้าใจถึงการสร้างความมั่นคงในชีวิตของประชากรผู้สูงอายุและสังคมสูงวัย
๒. ข้อเสนอแนะบางประการที่จะสนับสนุนไปสู่การต่อยอดงานวิจัยและ/หรือนโยบายสาธารณะของประเทศ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยแนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้มีการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์ เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสูงวัย/ผู้สูงอายุ
๒. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคม
๓. แนวคิดสิทธิของพลเมืองของผู้สูงอายุ
๔. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๕. กรอบแนวคิดการวิจัย
๖. สรุป

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมผู้สูงวัย/ผู้สูงอายุ

ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยจากข้อมูลของ United Nations World Population Ageing พบว่า หลังจาก ปี ๒๕๕๒ ประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงได้แก่เด็กและผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัย แรงงาน และในปี ๒๕๖๐ จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประชากรเด็กน้อยกว่า ผู้สูงอายุ สถานการณ์นี้เป็นผลมาจากการลดภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่อง ของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทย เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากข้อมูลประชากรของประเทศไทยปี ๒๕๖๐ ประชากรไทยมีจำนวน ๖๔.๖ ล้าน คน เป็นผู้สูงอายุมากถึง ๙.๖ ล้านคน คาดว่าในปี ๒๕๗๓ จะมีจำนวนผู้สูงอายุ ๑๗.๖ ล้านคน (ร้อยละ ๒๖.๓) และปี ๒๕๘๓ จะมีจำนวนถึง ๒๐.๕ ล้านคน (ร้อยละ ๓๒.๑) ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐ และ เอกชน ได้ร่วมกันดำเนินงานเพื่อคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุน สถานภาพ บทบาท และกิจกรรม ของผู้สูงอายุ

สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ ๑๐ ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตรา เท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ ๗ ขึ้นไป

สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ ๒๐ ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่ เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ ๑๔ ขึ้นไป

นิยาม: สังคมผู้สูงอายุ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations:UN) ได้ให้นิยาม ผู้สูงอายุ (Older person) หมายถึงประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปและได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็น ๓ ระดับ ได้แก่

ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ ๖๕ ปีมากกว่าร้อยละ๗ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ ๖๐ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ ๖๕ ปี มากกว่าร้อยละ ๑๔ ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่

ทั้งนี้องค์การสหประชาชาติ คาดการณ์ว่า ในช่วงปี ๒๐๐๑-๒๐๑๐ เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ โลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางด้านการแพทย์ การโภชนาอาหาร

สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สรุพบว่าไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี ๒๐๐๕ โดยมีประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ ๑๐.๔ ของประชากรทั้งประเทศและคาดว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ในช่วงปี ๒๐๒๔-๒๐๒๕

ภาวะประชากรสูงอายุเป็นแนวโน้มที่สำคัญที่สุดของ ศตวรรษที่ ๒๑ ภาวะดังกล่าวมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อทุกด้านของสังคมทั่วโลกนี้ มีผู้ฉลองวันเกิดอายุครบ ๖๐ ปี วินาทีละ ๒ คน รวมแล้วปีละเกือบ ๕๘ ล้าน คน โดยที่ ๑ ใน ๙ ของประชากรโลกมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มเป็น ๑ ใน ๕ ภายในปี ๒๐๕๐ ภาวะประชากรสูงวัยกำลังจะเป็นปรากฏการณ์ที่ละเลยไม่ได้อีกต่อไป

รายงาน “ผู้สูงวัยในศตวรรษที่ ๒๑: การเฉลิมฉลองและความท้าทาย” (Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge) วิเคราะห์สถานการณ์ของผู้สูงอายุในปัจจุบันและทบทวนความก้าวหน้าทางนโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลประเทศต่างๆ รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการนานาชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Madrid International Plan of Action on Ageing) เพื่อสนองตอบต่อโอกาสและสิ่งท้าทายของโลกแห่งผู้สูงวัย นับตั้งแต่การประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุครั้งที่สองเป็นต้นมา เอกสารฉบับนี้ได้ยกตัวอย่าง โครงการใหม่ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการกับประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและเรื่องผู้สูงอายุเป็นกังวล

ในรายงานยังได้ระบุถึงช่องว่างและให้คำแนะนำถึงแนวทาง เพื่อสร้างความมั่นใจว่าจะมีสังคมเพื่อคนทุกวัย ซึ่งทั้งคนหนุ่มสาวและผู้สูงอายุได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาและได้รับประโยชน์จากงานพัฒนานั้น ลักษณะเฉพาะของรายงาน คือมีการสะท้อนความคิด

จากผู้สูงอายุหญิงชายทั่วโลกผ่านการสัมภาษณ์และการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรายงานเกิดจากการประสานความร่วมมือของหน่วยงานสหประชาชาติกว่า ๒๐ หน่วยงาน และองค์การระหว่างด้านประชากรสูงวัย จากรายงาน ฉบับนี้เห็นได้ชัดว่ามีความคืบหน้าที่สำคัญเกิดขึ้นในหลายประเทศที่รับนโยบาย กลยุทธ์ แผน และกฎหมายใหม่กว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุไปใช้ แต่ยังคงมีเรื่องที่ต้องดำเนินการอีกมากเพื่อให้ครบถ้วนตามแผนแม่ดริฯ และเติมเต็มศักยภาพของสังคมผู้สูงวัย

ภาวะประชากรสูงวัย

ภาวะประชากรสูงวัยกำลังเกิดขึ้นในทุกภูมิภาคและในประเทศที่มีการพัฒนาต่างระดับกันไป ภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุดในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งในประเทศที่มีประชากรหนุ่มสาวมากในจำนวน ๑๕ ประเทศที่มีประชากรสูงอายุมากกว่า ๑๐ ล้านคน มี ๗ ประเทศที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา

การมีประชากรสูงอายุมากถือเป็นชัยชนะของการพัฒนา เนื่องจากการมีอายุยืนยาวมากขึ้นเป็นผลสำเร็จที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของมนุษยชาติ คนมีชีวิตรอดยาวนานขึ้นเพราะมีการปรับปรุงภาวะโภชนาการสุขภาพ มีความก้าวหน้าทางการแพทย์ การดูแลสุขภาพ การศึกษา และความ เป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันนี้ ใน ๓๓ ประเทศ มีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ๘๐ ปี ทั้งที่เมื่อ ๕ ปีก่อนมีเพียง ๑๙ ประเทศเท่านั้นที่มีอายุคาดเฉลี่ยเท่านี้ หลายคนอ่านรายงานฉบับนี้มีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีเข้าไปแล้ว ปัจจุบันนี้มีเพียงประเทศญี่ปุ่นเท่านั้นที่มีประชากรสูงอายุถึงร้อยละ ๓๐ แต่พอสิ้นปี ๒๐๕๐ คาดว่าจะมี ๖๔ ประเทศที่ร่วมขบวนเดียวกับญี่ปุ่น คือ มีประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ ๓๐ โอกาสที่การเปลี่ยนแปลงทางประชากรมอบให้นั้นไร้ขีดจำกัดพอๆ กับคุณูปการที่ประชากรสูงอายุซึ่งมีความเข้มแข็งทางสังคม เศรษฐกิจ มีความมั่นคง และสุขภาพดี สามารถให้แก่สังคมได้

ภาวะประชากรสูงอายุนำความท้าทายทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมมายังปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม และประชาคมโลกด้วย ดังที่ นายบัน คี มุน เลขาธิการสหประชาชาติชี้ให้เห็นในหน้าบทนำของรายงานว่า “นัยทางสังคมและเศรษฐกิจของปรากฏการณ์นี้ลึกซึ้ง กว้างไกลเกินขอบเขตของผู้สูงอายุคนหนึ่งและครอบครัวที่ใกล้ชิด ส่งผลต่อสังคมวงกว้างและประชาคมโลกแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน” ด้วยเหตุนี้เราจึงเลือกที่จะจัดการกับปัญหาท้าทายและเพิ่มโอกาสสูงสุดให้ผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อันเป็นตัวกำหนดว่าสังคมจะเก็บเกี่ยวประโยชน์จากการปันผลของช่วงชีวิตที่ยืนยาวขึ้น (longevity dividend) ได้หรือไม่ ประเทศที่มีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่าง รวดเร็วมักกว่ากลุ่มอายุอื่นนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้น จึงมีความกังวลถึงความสามารถของแต่ละสังคมที่จะจัดการกับประเด็นที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังกล่าว เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงประชากรและคว้าโอกาสที่ เกิดจากภาวะประชากรสูงอายุ รายงานฉบับนี้จึงเรียกร้องให้หาแนวทางใหม่ในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคม แรงงาน ความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นคนขึ้น โดยมีพันธสัญญาทางการเมืองที่เข้มแข็งมาเกื้อหนุน รวมทั้งมีข้อมูลที่หนักแน่นตลอดจนฐานความรู้ที่เป็นหลักประกันว่าจะมีการบูรณาการภาวะประชากรสูงวัยทั่วโลกเข้าไว้ในกระบวนการพัฒนาภาพใหญ่ด้วย ประชาชนทุกหนทุกแห่งต้องสูงวัยอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคง ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขท่ามกลางความตระหนักรู้ อย่างเต็มที่ในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพ

ขั้นพื้นฐานทุกประการ การมองทั้งโอกาสและความท้าทายเป็นสูตรความสำเร็จที่ดีที่สุดในโลกแห่งผู้สูงวัย

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอายุ (The ageing transformation)

ประชากรจะถูกจำแนกว่าสูงอายุเมื่อผู้สูงอายุมีสัดส่วนสูงกว่าประชากรกลุ่มอายุอื่น อัตราการเจริญพันธุ์ที่ลดลงและการมีอายุยืนยาวขึ้นในวัยสูงอายุนำไปสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของทั้งโลกนี้เพิ่มขึ้นสูงอย่างมาก ระหว่างปี ๒๐๑๐ - ๒๐๑๕ อายุคาดเฉลี่ยอยู่ที่ ๗๘ ปี ในประเทศที่พัฒนาแล้ว และ ๖๘ ปี ในประเทศกำลังพัฒนา ภายในปี ๒๐๔๕ - ๒๐๕๐ คาดว่าทารกเกิดใหม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ ๘๓ ปีในประเทศพัฒนาแล้ว และ ๗๔ ปี ในประเทศกำลังพัฒนา

เมื่อปี ๑๙๕๐ มีประชากรที่อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปในโลกนี้ ๒๐๕ ล้านคน ในปี ๒๐๑๒ จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นเกือบ ๘๑๐ ล้านคน และคาดว่าจะถึง ๑ พันล้านในอีกไม่ถึง ๑๐ ปีข้างหน้า และเพิ่มเป็น ๒ เท่าภายในปี ๒๐๕๐ คือถึง ๒ พัน ล้านคน โดยแต่ละภูมิภาคก็จะมี ความต่างกันชัดเจน อย่าง เช่น ในปี ๒๐๑๒ ร้อยละ ๖ ของประชากรในแอฟริกามีอายุ ตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป เปรียบเทียบกับร้อยละ ๑๐ ในละตินอเมริกาและแคริบเบียน ร้อยละ ๑๑ ในเอเชีย ร้อยละ ๑๕ ในโอเชียเนีย ร้อยละ ๑๙ ในอเมริกาเหนือ และร้อยละ ๒๒ ในยุโรป

ภายในปี ๒๐๕๐ คาดว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรใน แอฟริกาจะมีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป เปรียบเทียบกับร้อยละ ๒๔ ใน เอเชีย ๒๔ ในโอเชียเนีย ๒๕ ในละตินอเมริกาและแคริบเบียน ๒๗ ในอเมริกาเหนือ ๓๔ ในยุโรป โดยที่ทั่วโลกมีผู้หญิงเป็นประชากรส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุ ปัจจุบันนี้สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป หญิง : ชาย อยู่ที่ ๑๐๐ : ๘๔ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๘๐ ปีขึ้นไป หญิง : ชาย อยู่ที่ ๑๐๐ : ๖๑ ผู้ชายและผู้หญิงมีประสบการณ์ในวัยสูงอายุที่แตกต่างกัน ความสัมพันธ์ทางเพศสภาพกำหนดวิถีชีวิต ตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยสูงอายุ มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงทรัพยากร และโอกาส พร้อมทั้งมีผลกระทบที่ต่อเนื่องและสะสม

ในหลายสถานการณ์ ผู้สูงอายุหญิงมักเสี่ยงมากกว่า ทั้งในเรื่องการถูกเลือกปฏิบัติ การทำงาน และการเข้าถึงบริการสุขภาพ การถูกล่วงละเมิด การถูกปฏิเสธสิทธิในการครอบครองและรับมรดกในทรัพย์สิน ขาดรายได้ขั้นต่ำและความมั่นคงทางสังคม แต่ผู้สูงอายุชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเกษียณ ก็อาจมีความเสี่ยงได้เช่นกัน เนื่องจากเครือข่ายความช่วยเหลือทางสังคมอ่อนแอลง และอาจถูกเอาเปรียบ ล่วงละเมิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล่วงละเมิดทางการเงิน ความแตกต่างดังกล่าวนี้มีนัยที่สำคัญสำหรับการวางแผนนโยบายและโครงการ คนในวัยผู้สูงอายุไม่ใช่กลุ่มที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด จึงไม่สามารถใช้นโยบายแบบเหมารวมได้ ข้อสำคัญคืออย่าสร้างมาตรฐานเดียวให้กลุ่มผู้สูงอายุแต่ต้องยอมรับว่าประชากรสูงอายุมีความหลากหลายเช่นเดียว กับกลุ่มอายุอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น ในแง่ของอายุ เพศ ชาติพันธุ์ การศึกษา รายได้และสุขภาพ ผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มที่ยากจน กลุ่มผู้หญิง ผู้ชาย กลุ่มที่สูงอายุที่สุด กลุ่มชนพื้นเมือง ผู้ไร้การศึกษา อยู่ในเมืองหรือในชนบทต่างมีความต้องการที่จำเป็นและความสนใจแตกต่างกันออกไป จึงต้องจัดการกับปัญหาด้วยโครงการและการแก้ปัญหาที่ออกแบบให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มไป

ความมั่นคงทางรายได้ (Income security)

ความมั่นคงทางรายได้เป็นประเด็นที่ผู้สูงอายุทั่วโลกเป็นห่วงกังวลมากที่สุด เรื่องนี้และเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุกล่าวถึงบ่อยที่สุด ประเด็นทั้งสองจึงเป็นความท้าทายที่สำคัญที่สุดสำหรับรัฐบาลที่กำลังเผชิญภาวะประชากรสูงอายุ วิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั่วโลกเพิ่มแรงกดดันทางการเงินในการสร้างความมั่นใจทั้งในเรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงการดูแลสุขภาพในยามสูงอายุ

การลงทุนในระบบบำนาญเป็นหนึ่งในวิธีการที่สำคัญที่สุดในการสร้างความมั่นใจว่าผู้สูงอายุจะพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจและลดความยากจนเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ความยั่งยืนของระบบเหล่านี้จำเป็นต้องเป็นห่วงเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาที่แรงงานจำนวนมากอยู่ในภาคไม่ใช่งานการ

ฐานความคุ้มครองทางสังคม หรือการคุ้มครองทางสังคมขั้นต่ำ (Social protection floors) จึงจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางรายได้และการเข้าถึงบริการเพื่อสุขภาพและสังคมที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุทุกคน และเป็นข่วยความปลอดภัยที่ชะลอความพิการและป้องกันความเรื้อรังในวัยชราได้ ไม่มีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมหนักแน่นเพียงพอว่าภาวะประชากรสูงอายุโดยตัวของมันเองนั้น ไปกร่อนทำลายการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือไม่ รวมทั้ง ประเทศเหล่านั้นไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอในการสร้างความมั่นใจเรื่องบำนาญและการดูแลสุขภาพสำหรับประชากรสูงอายุหรือเปล่า แต่กระนั้น ก็มีประเทศต่างๆ เพียง ๑ ใน ๓ จากทั่วโลกที่มีโครงการประกันสังคมที่ครอบคลุม ซึ่งเกือบทั้งหมดครอบคลุมเฉพาะผู้ที่อยู่ในระบบ หรือไม่ถึงครึ่งของ ประชากรทั่วโลกในวัยแรงงาน (economically active population)

ขณะที่บำนาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบำนาญทางสังคม หรือ บำนาญที่ไม่ต้องจ่ายสมทบ (social pension) เป็นบทสรุปที่สำคัญในตัวของมันเอง เพราะมันทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวด้วยในช่วงวิกฤติ บำนาญอาจเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน และมักช่วยให้คนหนุ่มสาวและครอบครัวรับมือกับภาวะว่างงานได้

การเข้าถึงการดูแลสุขภาพที่มีคุณภาพ (Access to quality health care)

เพื่อให้สิทธิในการได้รับบริการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจที่ได้มาตรฐานสูงสุดเป็นไปได้จริง ผู้สูงอายุต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลการดูแลสุขภาพที่ราคาไม่แพงและเป็นมิตรกับวัย รวมทั้งบริการที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้รวมถึงการป้องกันรักษา และการดูแลระยะยาวด้วย มุมมองเรื่องวัฏจักรชีวิตควรรวมอยู่ในกิจกรรมส่งเสริมและป้องกันสุขภาพที่มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุดูแลตนเองได้ ป้องกันโรคและชะลอโรคและความพิการรวมทั้งให้การรักษา จึงจำเป็นต้องมีนโยบายเพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก งานวิจัยทางการแพทย์ และการดูแลเพื่อฟื้นฟูสุขภาพ การฝึกอบรมผู้ดูแลและผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพมีความจำเป็นในการสร้างความมั่นใจว่าผู้ที่ทำงานกับผู้สูงอายุจะเข้าถึงข้อมูลและการอบรมพื้นฐานในการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งนี้ต้องให้ความช่วยเหลือผู้ดูแลด้วย ซึ่งได้แก่ สมาชิกในครอบครัว ผู้ทำหน้าที่ดูแลที่อยู่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ร่างกายอ่อนแอเพราะบางเป็นระยะยาว และผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ดูแลผู้อื่น

จากรายงานชี้ให้เห็นว่า ในการสนองตอบต่อภาวะประชากรสูงอายุของสังคมนั้น ต้องให้ความสำคัญต่อการมีสุขภาพที่ดีการสร้างหลักประกันว่าขณะที่ประชาชนมีอายุยืนยาวนั้น ประชาชนก็มีสุขภาพที่ดีด้วย จะส่งผลให้เพิ่มโอกาสและลดค่าใช้จ่ายของผู้สูงอายุ ครอบครัว และสังคม

สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (Enabling environments)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นมิตรต่อวัยซึ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สนับสนุนให้สูงวัยอย่างกระฉับกระเฉงมีความสำคัญมากเป็นพิเศษ เมื่อคนเรา แก่ตัวลงและเผชิญปัญหาทั้งในเรื่องการเคลื่อนไหว สายตา ฝ่าฝาง หูตึง ที่อยู่อาศัยในราคาที่สูงอายุจ่ายได้และมีการคมนาคมขนส่งสะดวก สามารถเข้าถึงได้ง่าย ที่จะสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสูงวัยสามารถอยู่ในแหล่งพำนักอาศัยหรือชุมชนเดิมของตนมีความจำเป็นมากในการคงไว้ซึ่งการพึ่งพาตนเอง เอื้อให้มีการติดต่อสื่อสารทางสังคม และช่วยให้ผู้สูงอายุยังเป็นสมาชิกที่กระฉับกระเฉงของสังคมอยู่ได้

ยังมีงานที่จำเป็นต้องทำอีกมากเพื่อเปิดเผย สืบค้น และ ป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงที่มีความเสี่ยงสูงกว่า อย่างไรก็ตาม มีความก้าวหน้าอยู่บ้างในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้สูงอายุ เห็นได้ชัดจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนความเห็นที่กำหนดประเด็นหลักที่การพัฒนาเครื่องมือด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศโดยเน้นผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ

มุ่งไปข้างหน้า (The way forward)

ในหลายพื้นที่ของโลก ครอบครัวเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในอุปการะ ค่าใช้จ่ายนี้อาจสูงมากสำหรับคนรุ่นที่อยู่ในวัยแรงงาน จึงมักส่งผลต่อความสามารถในการออม โอกาสในการได้รับการจ้างงาน (employability) และผลิตภาพของคนเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม รายได้ของผู้สูงอายุจากครอบครัวไม่สามารถถือเอาโดยอัตโนมัติว่าเป็นแหล่งรายได้แหล่งเดียวของผู้สูงอายุ จากรายงานพบว่าความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ขนาดของครอบครัวกำลังลดลง และระบบสนับสนุนระหว่างรุ่นจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนาคตมีครัวเรือนข้ามรุ่น (skipped-generation) ที่ประกอบด้วย เด็กและผู้สูงอายุ จำนวนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทอันเป็นผลจากการอพยพจากชนบทสู่เมืองของผู้ใหญ่รุ่นกลาง (middle-generation) จากการปรึกษาหารือกับผู้สูงอายุทั่วโลก พบว่ามีหลายกรณี ที่ผู้สูงอายุให้ความช่วยเหลือลูกวัยผู้ใหญ่และหลาน ไม่เพียงแต่ช่วยดูแลเด็กและทำงานบ้านเท่านั้น แต่ช่วยครอบครัวเรื่องเงินด้วย ในรายงานได้ย้ำถึงความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางสังคมในปัจจุบันโดยการสร้างความมั่นใจว่าทุกภาคส่วนของประชากรจะเข้าถึงการศึกษา การจ้างงาน การดูแลสุขภาพ และบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้คนเรามีชีวิตอยู่อย่างเหมาะสมในปัจจุบัน และปลอดภัยในอนาคตรายงานยังได้เรียกร้องให้มีการ ลงทุนอย่างเต็มที่ในเรื่องทุนมนุษย์ โดยการปรับปรุงทางด้านการศึกษาและการจ้างงานของคนหนุ่มสาวรุ่นปัจจุบัน

ภาวะประชากรสูงอายุนำมาซึ่งความท้าทายสำหรับรัฐบาลและสังคม ไม่จำเป็นต้องมองว่าเป็นวิกฤติการณ์ แต่เป็นภาวะซึ่งสามารถและควรจะมีการวางแผนเพื่อเปลี่ยนความท้าทายเหล่านี้ให้เป็นโอกาส รายงานฉบับนี้แจ้งให้เห็นถึงเหตุผลที่น่าสนใจสำหรับการลงทุนที่สร้างความมั่นใจในคุณภาพชีวิตที่ดีเมื่อประชาชนมีอายุมากขึ้น และแนะนำทางออกที่เป็นบวกซึ่งสามารถปฏิบัติได้แม้ในประเทศที่ยากจน ความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาในรายงานฉบับนี้ย้ำถึง

ความจำเป็นที่ต้องมีความมั่นคงทางรายได้ โอกาสในการจ้างงานทำงาน การเข้าถึงยาและการดูแลสุขภาพในราคาที่จ่ายได้ ที่อยู่อาศัยและการคมนาคมที่เป็นมิตรกับวัย รวมทั้งการจัดการเลือกปฏิบัติ ความรุนแรงและการละเมิดที่มีเป้าหมายที่ผู้สูงอายุ ผู้สูง อายุชี้ให้เห็นครั้งแล้วครั้งเล่าว่าพวกเขาต้องการเป็นสมาชิกของสังคมที่กระฉับกระเฉงทำงานได้และได้รับความเคารพ

รายงานฉบับนี้ท้าทายประชาคมโลกให้ลงมือทำอะไรมากขึ้น ในการพัฒนาเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนในเรื่องผู้สูงอายุโดยเสริมด้วยการพัฒนาขีดความสามารถงบประมาณและนโยบายไปพร้อมๆ กับปรับปรุง งานวิจัยและวิเคราะห์เรื่องผู้สูงอายุโดยอาศัยข้อมูลที่ทันสมัยและมีคุณภาพ ขณะที่ประเทศต่างๆ เตรียมการเพื่อวางแนวทางปฏิบัติหลังปี ๒๐๑๕ ออกไปนั้น ประเด็นภาวะประชากรสูงอายุและนโยบายที่สนองตอบต่อสิ่งที่ผู้สูงอายุ เป็นกังวลต้องเป็นหัวใจของกระบวนการนี้ ในโลกที่ประชากรสูงอายุเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ต้องคำนึงถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนเกี่ยวกับประชากรสูงอายุ ซึ่งหายไปจากกรอบเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย แนวคิดของสังคมผู้สูงอายุได้เริ่มมีการกล่าวถึง เนื่องจากสังคมไทยจะก้าวสู่การเป็นสังคมของผู้สูงอายุ คือ โครงสร้างอายุของประชากรจะมีลักษณะเป็นพีระมิดหัวกลับ คือ ประชากรสูงอายุจะเริ่มมีสัดส่วนที่มากขึ้นและประชากรในวัยเด็กและวัยทำงานจะมีสัดส่วนที่ลดลง จากโครงสร้างนี้จะส่งผลกระทบต่อที่สำคัญ คือ อัตราส่วนของการพึ่งพิงจะอยู่ในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ประเทศไทยมีการจำกัดอายุการทำงานของผู้สูงอายุ เช่น การเกษียณของข้าราชการที่อายุ ๖๐ ปี หรือการเกษียณในแรงงานภาคอุตสาหกรรมที่อายุน้อยกว่า ๕๕ ปี เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ระดับของรายได้ของผู้สูงอายุลดลงในทันทีเมื่อเกษียณ ทั้งนี้ยังไม่นับรวมผู้สูงวัยที่อยู่นอกระบบ ในรายที่เป็นข้าราชการก็จะได้รับบำเหน็จหรือบำนาญ และความคุ้มครองในด้าน การรักษาพยาบาลจากภาครัฐที่อาจเพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งอยู่ที่ระดับร้อยละ ๖๐ - ๗๐ ของเงินเดือนเดิมที่ได้รับ และเงินก้อนจากกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

ในขณะที่กลุ่มของแรงงานจากโรงงานอุตสาหกรรมก็จะได้รับเงินจากประกันสังคม ซึ่งจากสูตรการคำนวณนั้นโดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่ประมาณไม่เกินร้อยละ ๕๐ ของเงินเดือนเดิม ซึ่งในกลุ่มนี้อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของแรงงานภายหลังการเกษียณ และแรงงานในกลุ่มนี้เองก็ไม่มีความสามารถในการประกอบอาชีพอื่นๆ เนื่องจากอยู่ในภาคอุตสาหกรรมมาเป็นเวลานานทักษะความชำนาญจะมีเฉพาะในกรำงานที่จำเพาะเจาะจงมากและอาจมีปัญหาด้านสุขภาพ

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่ประเทศก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การจ้างงาน การทดแทนแรงงาน การถ่ายทอดประสบการณ์ หรือการจัดการความรู้ระหว่างรุ่น (Knowledge management) เป็นต้น ในขณะที่ภาระทางเศรษฐกิจที่เป็นภาคการเงิน การคลังของรัฐจะมีมากขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของประเทศที่จะสูงขึ้น รายได้ของรัฐบาลที่จะลดลงจากการที่เก็บภาษีได้ลดลง ส่งผลให้ภาระทางการคลังของประเทศจะเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงระดับความมั่นคงของกองทุนประกันสังคมอาจลดลง และส่งผลกระทบต่อระดับการออมและการลงทุนของประเทศในอนาคต

ดังนั้น รัฐบาลจึงควรมีการมาตรการดำเนินการที่เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการรองรับ โดยปัจจุบันรัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะยกระดับความเป็นอยู่ผ่านนโยบายการให้ความช่วยเหลือ

ผู้สูงอายุ เช่น ในการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุรายเดือน ซึ่งนโยบายเหล่านี้อาจเป็นลักษณะของการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เท่านั้น

แนวทางที่รัฐพึงต้องให้การสนับสนุนอาจ คล้ายคลึงกับประเทศญี่ปุ่น คือ การสร้างกระบวนการทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นการรักษาระดับผลได้ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม อย่างเช่น การขยายอายุการทำงานของแรงงานที่ยังมีความรู้ความสามารถ ยังมีกำลังเพียงพอที่จะทำงาน ซึ่งปัจจุบันอาจมีการดำเนินการในบางอาชีพ เช่น การขยายอายุงานของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หรือการต่ออายุการทำงานให้กับผู้พิพากษาหรืออัยการ เป็นต้น แต่การดำเนินการนี้เป็นการดำเนินการภายใต้การขาดแคลน บุคลากรในสาขาอาชีพ แต่ไม่ได้เป็นการคำนึงการรองรับสังคมผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ดี การดำเนินการนี้อาจมีอุปสรรค ประการสำคัญหนึ่ง คือ ค่านิยมและวัฒนธรรมของการดูแลผู้สูงอายุด้วยระบบครอบครัว ซึ่งอาจทำให้มองว่าผู้สูงอายุที่มาทำงานเกิดจากการขาดคน บุตรหลานไม่ได้ดูแลในขณะเดียวกันบุตรหลานเองก็อาจเป็นห่วงในสุขภาพ ซึ่งในทางปฏิบัติของนโยบายนี้จึงควรเริ่มจากความสมัครใจ การส่งเสริมให้เกิดอาชีพที่มีความ หลากหลายและอยู่ในวิสัยที่ผู้สูงอายุจะทำได้ หรือการให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับบุคคลรุ่นหลัง เพื่อเป็นการจัดการความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และการเตรียมความพร้อมก่อนที่ผู้สูงอายุจะถึงวัยเกษียณเพื่อให้เกิดทักษะที่นอกเหนือจากการทำงานตามปกติ

แนวนโยบายที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม คือ การสร้างวัฒนธรรมการออมระยะยาว เป็นแนวทางที่จะช่วยสนับสนุนให้ระดับรายได้ของผู้สูงอายุมีความมั่นคงมากขึ้น ซึ่งการออมนี้เป็นการออมที่นอกเหนือจากการที่แรงงานต้องจ่ายเข้ากองทุนประกันสังคม โดยแรงงานควรมีการออมตามสัดส่วนของรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นตามอายุการทำงาน เพื่อให้สามารถนำเงินจากการออมในส่วนนี้มาช่วยเป็นรายได้ในอนาคต ซึ่งปัจจุบันการดำเนินการนี้อาจยังมีอยู่อย่างจำกัด

หากประเทศไทย โดยไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม มีส่วนในการร่วมมือกันดำเนินการตามที่น่าเสนอมา ผมเชื่อมั่นว่าอย่างน้อย เราจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุด้วยความพร้อมทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เจาะธุรกิจขนรับสังคมผู้สูงอายุ

จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นและปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไปส่งผลให้ความต้องการของธุรกิจดูแลผู้สูงอายุขยายตัว แม้ว่าไทยจะเป็นสังคมที่มีการปลูกฝังให้ลูกหลานมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว แต่ด้วยสัดส่วนผู้สูงอายุที่มากขึ้นสวนทางกับวัยทำงานที่ลดลงจึงทำให้ ลูกหลานต้องทำงานมากขึ้นและมีเวลาดูแลผู้สูงอายุน้อยลง อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ ที่ต้องอยู่คนเดียวในอนาคตจากแนวโน้มการมีบุตรน้อยลงในปัจจุบัน

ธุรกิจดูแลผู้สูงอายุจะเป็นธุรกิจอันดับต้นๆ ที่ได้รับประโยชน์จากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยคาด ว่าในระยะแรกจะเป็นโอกาสของธุรกิจที่ให้บริการดูแลผู้สูงอายุเป็นระยะสั้นๆ เช่น การดูแลระหว่างวัน และการพักผ่อน อย่างไรก็ตาม ด้วยจำนวนผู้สูงอายุที่ยังน้อยทำให้การขยายตัวของบ้านพักคนชราสำหรับคนไทยในระยะสั้นจะยังเติบโตได้ไม่มากนัก ในขณะที่ระยะยาวนั้นความต้องการที่พำนักระยะยาวจะมีโอกาสขยายตัวมากขึ้นซึ่งจะได้รับแรงผลักดันจากทั้งผู้สูงอายุคนไทยและ

ชาวต่างชาติ ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยควรเริ่มปรับตัวและติดตามพฤติกรรมของสังคมไทยที่จะเปลี่ยนไป รวมถึงศึกษารูปแบบธุรกิจที่เหมาะสมกับตลาดคนไทย

นอกจากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้วปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไปมีส่วนทำให้ธุรกิจด้านการดูแลผู้สูงอายุเติบโตอย่างก้าวกระโดด จำนวนประชากรสูงอายุทั่วโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในต่างประเทศมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วอย่าง สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพทำให้อัตราการเสียชีวิตลดลงและอายุขัยของประชากรในประเทศเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ประเทศในฝั่งตะวันตกที่พัฒนาแล้วจะมีความต้องการธุรกิจด้านการดูแลผู้สูงอายุมากกว่าประเทศในฝั่งตะวันออก เพราะลูกหลานจะให้ความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุที่ค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม ประเทศในเอเชียเริ่มมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไปมากขึ้น ด้วยการเติบโตทางเศรษฐกิจและลักษณะความเป็นเมืองที่สูงขึ้นทำให้วัยทำงานโดยส่วนใหญ่มีเวลาในการดูแลพ่อแม่ที่ชราภาพน้อยลง เช่น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่โดยมีสัดส่วนจำนวนประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งหมด ทั้งนี้ จากเดิมผู้หญิงญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะอยู่บ้านและมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว แต่ปัจจุบันกลับต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น สะท้อนจากสัดส่วนผู้หญิงที่ออกไปทำงานเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓ ใน ๑๐ ปีที่ผ่านมา ในขณะที่สัดส่วนผู้หญิงที่อยู่บ้านลดลงถึงร้อยละ ๑๒ ส่งผลให้ธุรกิจดูแลผู้สูงอายุมีความต้องการมากขึ้นเรื่อยๆ ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา

ธุรกิจดูแลผู้สูงอายุแบ่งเป็น ๒ ประเภทหลักๆ ตามลักษณะของสินค้าและบริการ ได้แก่ ๑. ให้บริการการดูแลเป็นระยะเวลาสั้นๆ และ ๒. จัดให้มีที่พักระยะยาว โดยประเภทแรกนั้นจะเน้นให้บริการการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตประจำวันทั้งในและนอกสถานที่ การจัดกิจกรรมพักผ่อนและการสร้างสังคมระหว่างหมู่เพื่อน ตลอดจนการให้บริการด้านการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังและจำเป็นที่จะต้องมีการดูแลอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ประเภทหลังเป็นการจัดให้มีที่พักระยะยาวโดยจะเน้นประเภทอสังหาริมทรัพย์ในรูปแบบบริการบ้านพักหรือห้องพักระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการย้ายถิ่นฐานเข้ามาในโครงการเพื่อความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตหลังวัยเกษียณ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว นอกจากนี้รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุยังมีข้อแตกต่างกันได้อีกตามระดับความต้องการการช่วยเหลือทางด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุเอง เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์สำหรับบ้านพักระยะยาวสามารถแบ่งเจาะกลุ่มตลาดเป็นแบบที่เน้นผู้สูงอายุที่สามารถดูแลตัวเอง ได้แต่ไม่มีครอบครัวหรืออยู่คนเดียวและอยากอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุคนอื่นๆ ที่มีวัยใกล้เคียงกัน (active adult / independent living) หรือเป็นแบบที่เน้นผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังและต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ (assisted living) ทั้งนี้ ธุรกิจที่เน้นการให้บริการดูแลผู้สูงอายุในระยะสั้นหรือในแบบประเภทแรกก็สามารถแบ่งเจาะกลุ่มตลาดได้เช่นกัน อาทิ แบ่งเป็นการดูแลผู้สูงอายุที่กำลังพักฟื้นจากการรักษาตัวในโรงพยาบาล หรือกลุ่มที่ต้องการเพียงการดูแลแบบรายวัน (day care) โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน ไม่มีคนคอยดูแลระหว่างวัน และต้องการหากิจกรรมทำระหว่างวัน เป็นต้น

แม้ว่าไทยจะเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุค่อนข้างมาก แต่ด้วยแนวโน้มการเติบโตของจำนวนประชากรสูงอายุในไทยที่สวนทางกับจำนวนประชากรวัยทำงานที่ลดลง ทำให้ลูกหลานจะต้องทำงานมากขึ้นและมีเวลาในการดูแลผู้สูงอายุน้อยลง ส่งผลให้มีความต้องการบริการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันไทยมีประชากรที่อายุมากกว่า ๖๕ ปีเพียง ๘๔๐,๐๐๐ คน หรือ

ประมาณร้อยละ ๙ ของประชากรทั้งประเทศ แต่จากอัตราการอยู่คนเดียวของผู้สูงอายุในไทยที่เพิ่มขึ้นสวนทางกับอัตราการเกิดที่ลดลงทำให้คาดว่าผู้สูงอายุไทยจะเพิ่มเป็น ๑๘ ล้านคนในปี ๒๐๕๐ หรือร้อยละ ๒๗ ของประชากรทั้งหมด ซึ่งถือว่าไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบเต็มตัว และถึงแม้ว่าสังคมไทยจะให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุแต่จากการที่จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลงอย่างต่อเนื่อง และลูกหลานจะต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นจนทำให้มีเวลาในการดูแลผู้สูงอายุน้อยลง ทั้งนี้จีนเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุอย่างมากเช่นเดียวกับไทย แต่ด้วยการขยายตัวของเศรษฐกิจจีนทำให้ลูกหลานจำเป็นจะต้องออกเดินทางไปทำงานไกลบ้านและทอดทิ้งให้พ่อแม่ที่สุขภาพต้องดูแลตนเองมากขึ้น จนทำให้รัฐบาลจีนต้องมีการนำเอากฎหมายดูแลสิทธิสำหรับผู้สูงอายุมาใช้ (elderly rights law) เพื่อบังคับให้ลูกหลานกลับไปเยี่ยมและดูแลพ่อแม่ที่บ้านมากขึ้น ยิ่งไปกว่านี้จากรายงานของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติของไทย พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุไทยราว ๓๘% ที่ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลและการดูแลที่มีประสิทธิภาพได้เนื่องจากความยากลำบากในการเดินทาง การไม่มีเวลา และไม่มีผู้ดูแลพาไป ปัจจัยนี้สะท้อนให้เห็นได้ว่าความต้องการการบริการดูแลผู้สูงอายุในไทยจะมีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต แม้ว่าจะมีการปลูกฝังให้ลูกหลานมีหน้าที่ต้องดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวก็ตาม

ปัจจุบันเริ่มเห็นธุรกิจดูแลผู้สูงอายุในไทยขยายตัวมากขึ้นแต่ตลาดยังมีขนาดเล็กเนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุในปัจจุบันที่ยังไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่เป็นธุรกิจให้บริการดูแลในระยะสั้นๆ อย่างไรก็ตามคาดว่าตลาดจะใหญ่ขึ้นจากจำนวนผู้สูงอายุที่จะขยายตัวกว่าร้อยละ ๕๐ ในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า ปัจจุบันความต้องการในตลาดนี้ของคนไทยอาจจะยังมีไม่มากนักเพราะมีจำนวนผู้สูงอายุต่อประชากรทั้งหมดที่ยังน้อยอยู่ อย่างไรก็ตามในอีก ๕-๑๐ ปีข้างหน้าคาดว่ากลุ่มผู้สูงอายุไทยในช่วงอายุ ๖๕-๗๔ ปีจะเพิ่มขึ้นมากที่สุด ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า ๗๕ ปีจะเพิ่มขึ้นมากในระยะยาวด้วยเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นและทำให้อายุขัยเพิ่มขึ้น ดังนั้น คาดว่าธุรกิจดูแลผู้สูงอายุแบบให้บริการดูแลในระยะสั้นๆ มีแนวโน้มเติบโตได้มากกว่าในช่วง ๕-๑๐ ปีข้างหน้า เพราะยังเป็นกลุ่มที่อยู่กับลูกเป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันธุรกิจซึ่งจัดให้มีที่พำนักระยะยาวจะทยอยเติบโตขึ้นในระยะยาวเนื่องจากผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะต้องอยู่คนเดียวมากขึ้น โดยจากสถิติของ American Seniors Housing Association ระบุว่าอัตราการเติบโตของราคาห้องพักสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นหลังจากปี ๒๐๐๐ เป็นต้นมา ซึ่งสอดคล้องกับการที่สหรัฐฯ มีอัตราผู้สูงอายุต่อประชากรทั้งประเทศเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดดเช่นกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถิตินี้แล้ว คาดว่าความต้องการของที่พักระยะยาวในไทยน่าจะขยายตัวสูงขึ้นมาเมื่อจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า ๕๕ ปีต่อประชากร มากกว่าร้อยละ ๒๐ หรืออีกประมาณ ๑๐ ปีต่อจากนี้

อย่างไรก็ตาม คาดว่าในระยะสั้น ธุรกิจการจัดหาที่พักระยะยาวจะเติบโตด้วยตลาดผู้สูงอายุต่างชาติที่เกษียณการทำงานมากกว่า จากสถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติสูงอายุนิยมมาเที่ยวไทยมากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีอายุมากกว่า ๖๕ ปี มีการเดินทางมาเที่ยวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละร้อยละ ๘ นอกจากนี้ข้อมูลจาก International Living Magazine รายงานว่า ไทยถูกจัดอยู่ใน ๑ ใน ๑๐ อันดับประเทศที่มีความเหมาะสมในการอยู่อาศัยยามเกษียณ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการใช้ชีวิตประจำวันที่ไม่แพง รวมถึงการบริการด้านการรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพในราคาที่ถูกลงเมื่อเทียบกับต่างประเทศ ทั้งนี้ จุดท่องเที่ยวสำคัญๆ ก็ได้มีการลงทุนสร้างโครงการบ้านพักคนชราไว้

รองรับชาวต่างชาติ โดยสถานที่ยอดนิยมสำหรับผู้สูงอายุชาวต่างชาติคือ เชียงใหม่ สมุย และหัวหิน เนื่องจากบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติและไม่พลุกพล่านเท่าเมืองท่องเที่ยวอื่นๆ อย่างกรุงเทพฯ หรือ พัทยา โดยในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนชาวญี่ปุ่นที่ลงทะเบียนอย่างเป็นทางการเข้ามาอาศัยอยู่แบบระยะยาว ๔,๐๐๐ คนเพิ่มขึ้นจากปี ๒๐๑๓ ประมาณ ๕๐๐ คนและเข้ามาอยู่อาศัยอย่างไม่เป็นทางการอีกราว ๒,๐๐๐ คน โดยมีค่าใช้จ่ายประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาทต่อคนต่อปี ทำให้รายได้จากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี

ในระยะแรกจะเป็นโอกาสของธุรกิจที่ให้บริการผู้สูงอายุในระยะสั้นๆ ส่วนธุรกิจที่พักระยะยาวนั้นจะได้รับแรงผลักดันจากความต้องการของชาวไทยและต่างชาติที่เพิ่มขึ้น ในระยะยาวมากกว่า เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่ยังน้อยอยู่และขนาดครอบครัวของไทยนั้นยังมีขนาดใหญ่บวกกับสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุโดยลูกหลานมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว ทำให้ในระยะแรกนั้นคาดว่าจะการให้บริการแบบระยะสั้นๆ เช่น daycare, nursing home และการบริการดูแลผู้สูงอายุตามบ้านจะมีความต้องการและเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจมากกว่า ส่วนโอกาสทางธุรกิจตลาดที่พักระยะยาวจะมีเพิ่มขึ้นในระยะถัดไป โดยสามารถตอบสนองได้ทั้งผู้สูงอายุ คนไทยและชาวต่างชาติที่ต้องการใช้ชีวิตหลังเกษียณในประเทศที่ค่าใช้จ่ายถูกลง

ด้วยศักยภาพการเติบโตในระยะยาว อีไอซีแนะผู้ประกอบการไทยควรเริ่มติดตามและทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและพฤติกรรมของสังคมผู้สูงอายุ รวมถึงศึกษารูปแบบของธุรกิจที่จะเหมาะสมกับตลาดคนไทย ผู้ประกอบการไทยควรศึกษาและทำความเข้าใจการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมบุคลากรที่เชี่ยวชาญด้านโรคเรื้อรังต่างๆ การหากิจกรรมที่เหมาะสม และการวางแผนโครงสร้างและ การก่อสร้างที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ นอกจากนี้สถานที่ตั้งของโครงการควรจะต้องอยู่ใกล้กับสถานพยาบาลเพื่อความรวดเร็วในการเดินทางของผู้สูงอายุในกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้ ผู้ประกอบการไทยควรมองหาโอกาสการลงทุนก่อนที่ต่างชาติจะเข้ามาแย่งส่วนแบ่งตลาดส่วนนี้ไป เพราะเป็นหนึ่งในสาขาธุรกิจที่ BOI ให้การสนับสนุน โดยเฉพาะธุรกิจบ้านพักคนชราที่เริ่มเห็นบริษัทจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นบริษัทญี่ปุ่น เยอรมนี และประเทศในสแกนดิเนเวียที่มีความสนใจเข้ามาลงทุน นอกจากนี้ผู้ประกอบการไทยควรหาพันธมิตรทางธุรกิจโดยเฉพาะผู้ที่เชี่ยวชาญอยู่แล้วจากต่างประเทศ เพื่อที่จะเข้ามาช่วยสนับสนุนการให้บริการด้านสุขภาพที่ดีซึ่งเป็นจุดแข็งของไทย เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคม

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม

แม้ว่างานสวัสดิการสังคมจะมีอยู่ในสังคมไทยมาช้านานแล้วก็ตาม แต่ยังคงมีความสับสนและความไม่เข้าใจของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดความหมายของคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และขอบเขตของงานสวัสดิการสังคมเอาไว้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในแผนฯ ฉบับนี้

ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคม

ในปัจจุบัน มีคำที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคมหลายคำ ซึ่งแต่ละคำจะมีความหมายในตัวเองและมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยในแผนฉบับนี้ได้ให้ความหมายของคำต่างๆ ดังนี้

สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการทางสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับ และเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการทางสังคมในทุกระดับ

สังคมสงเคราะห์ (Social Work) หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ทางวิชาชีพในการป้องกันแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่มชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อนให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวและชุมชน ตลอดจนสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมต่อไป

การพัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม เพื่อประชาชน จะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพอนามัย การมีงานทำมีรายได้ที่เพียงพอ ในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) หมายความว่า การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีไม่ประสบปัญหาความยากจนไม่สิ้นหวังและมีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

ความมั่นคงทางสังคม (Social Security) หมายถึง การดำเนินงานทั้งของรัฐและสังคมที่จะช่วยลดปัญหาความยากจน ตลอดจนขจัดภัยพิบัติต่างๆ ฉะนั้น ความมั่นคงทางสังคมจึงมีความหมายกว้างขวาง กล่าวถึงมาตรการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อที่จะขจัดความยากจน และความเสี่ยงภัยต่างๆ โดยทั่วไปความมั่นคงทางสังคมจะครอบคลุมถึงการช่วยเหลือทางสังคม การประกันสังคมและการบริการสังคม

การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน โดยฝ่ายผู้ให้บริการหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องมีการค้นหาสำรวจข้อเท็จจริงว่าผู้ที่ได้รับบริการนั้นมีปัญหาความยากจนหรือเดือดร้อนจริง สมควรแก่การได้รับการช่วยเหลือ

การประกันสังคม (Social Insurance) หมายถึง มาตรการหนึ่งในการจัดบริการสวัสดิการสังคม เพื่อคุ้มครองป้องกันประชาชนที่มีรายได้ประจำไม่ให้ความเดือดร้อน เมื่อต้องสูญเสียรายได้ทั้งหมดหรือบางส่วนหรือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ เพื่อให้มีหลักประกันด้านการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การบริการสังคม (Social Services) หมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของรัฐบาลและเอกชนที่มีต่อประชาชน ในการจัดสรรบริการเพื่อสร้างเสริมชีวิตความเป็นอยู่ และสวัสดิ

ภาพของประชาชนด้วย จุดมุ่งหมายของการป้องกัน การบำบัดความเดือดร้อน การสร้างเสริมและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่อัตภาพ ทั้งนี้บริการสังคมจะแตกต่างจากบริการสาธารณะและสาธารณูปโภค ด้วยปัจจัยของการเป็นบริการที่มุ่งเน้นสวัสดิภาพของบุคคลมากกว่าการจัดสรรบริการทางกายภาพเพื่อชุมชนและโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

การคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้ความคุ้มครอง หรือให้หลักประกันทางสังคมในด้านต่างๆ อาทิ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ระบบประกันสังคมและบริการสังคม โดยให้ความสำคัญแก่กลุ่มประชากรที่ยากจนและด้อยโอกาส เพื่อให้ได้รับสิทธิทางสังคม ในฐานะที่เป็นมนุษย์ อันเป็นความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน

โครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) หมายถึง ระบบการจัดบริการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากจน คนด้อยโอกาส รวมทั้งผู้ได้รับการเสี่ยงภัยต่างๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยได้รับสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป การดำเนินงานทางด้านโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมนี้ ภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนมีบทบาทในการบริการหรือช่วยเหลือดังกล่าว

ผู้ด้อยโอกาส (Vulnerable Groups) หมายถึง ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การเสียเปรียบ และไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งผู้ที่ประสบปัญหาในรูปแบบต่างๆ ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้ตามปกติ หรือจำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือ รวมทั้งผู้ถูกทอดทิ้งทางสังคม ได้แก่ ผู้ที่หลุดจากกลไกทางสังคม ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการทางสังคมได้ หรือถูกกีดกันไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมหรือทางการเมืองขาดสิทธิประโยชน์และโอกาสที่จะยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้น

การบูรณาการทางสังคม (Social Integration) หมายถึง การผนวกรวมกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในสังคมไว้เป็นองค์ประกอบหลักของสังคม ทั้งนี้จะต้องยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางเพศ วัย ชชาติพันธุ์ อาชีพ สุขภาพอนามัย ทางกายและจิต การศึกษา หรืออื่นๆ โดยสรุปสวัสดิการสังคมมีความหมายเดียวกับการคุ้มครองทางสังคมและโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมที่มุ่งให้เกิดความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนและผู้ด้อยโอกาส สามารถดำรงชีวิตในสังคมในระดับที่พึงพึงตนเองได้ โดยมีการช่วยเหลือทางสังคม การประกันสังคมและบริการสังคมเป็นมาตรการหลัก เป็นศาสตร์และศิลป์ทางวิชาชีพ ในการดำเนินงาน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวเหล่านี้เป็นทิศทางของการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การเฝ้าระวังทางสังคม (Social warning) หมายถึง ระบบและกลไกที่สร้างขึ้นเพื่อติดตามสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เพื่อใช้ในการวางแผน ควบคุม ป้องกันปัญหาทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้น หรือนำไปใช้เพื่อการดำเนินการลดปัจจัยเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของสวัสดิการสังคม และขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม

สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อให้ประชาชน

สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการทางสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับ และเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการทางสังคมในทุกระดับ

งานสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ในสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ๘ ด้าน ดังนี้

๑. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี หมายความว่า ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริม และพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน โดยประชาชนไม่ว่าเพศใด อายุวัยใด เชื้อชาติใด ศาสนาใด อยู่ในภูมิภาคใด หรืออยู่ในวัฒนธรรมใด มีความสนใจในทางการเมืองมีแบบแผนการดำรงชีวิตเช่นใด หรือมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมในระดับชั้นใดก็ตามพึงได้รับการสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัยที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง เสมอภาค เป็นธรรม สอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคล และประชาชน

๒. การมีการศึกษาที่ดี หมายความว่า ประชาชนพึงได้รับการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพต่อไป และแม้ว่าประชาชนจะมีข้อบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม หรือ ด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็จะได้รับบริการการศึกษาพิเศษและจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่มีข้อจำกัดเหล่านั้น ทั้งนี้ประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาในระดับอย่างน้อยที่สุด คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ความพิการ ความบกพร่องด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส ชนกลุ่มน้อย คนต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างความเชื่อ ต่างความสนใจทางการเมือง ต่างแบบแผนการดำเนินชีวิต ผู้อยู่ในภูมิภาคท้องถิ่นห่างไกลเป็นผู้ด้อยโอกาส หรือแม้แต่เพศ วัย ผิดพรอน ต้องไม่เป็นเหตุให้ประชาชนผู้ใดขาดโอกาสทางการศึกษา หรือได้รับการทางการศึกษาน้อยกว่าหรือด้อยกว่า ไม่เป็นธรรมหรือไม่เท่าเทียมกับประชาชนโดยทั่วไป

๓. การมีที่อยู่อาศัย หมายความว่า การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตภาพ ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ในทำนองเดียวกันประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัย ตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มาอย่างน้อยที่สุดที่อยู่อาศัยต้องให้ความปลอดภัย ความมั่นคง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีสภาพเสื่อมโทรม แออัด แวดล้อมด้วยมลพิษหรือเสี่ยงต่อภัยพิบัติ เสี่ยงต่อความเสื่อมเสียทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม

๔. การมีงานทำ การมีรายได้ และการมีสวัสดิการแรงงาน หมายความว่า ประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้อย่างน้อยเพียงพอแก่การดำรงชีพ งานที่มีสวัสดิการที่ดี หรืออย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนด งานที่ทำต้องไม่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อุบัติเหตุ และอุบัติเหตุต่างๆ ไม่เป็นงานที่สร้างความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมาย ประชาชนมีความภาคภูมิใจในงานที่ทำและมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานนั้นๆ ประชาชนต้องได้รับรายได้และสวัสดิการจาก

ทำงานอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และยุติธรรม ประชาชนสามารถรวมกลุ่มรวมตัวกันปกป้องผลประโยชน์ของตนในรูปของสหภาพแรงงาน เมื่อมีการเลือกปฏิบัติ หรือประชาชนทราบว่าไม่ได้รับความยุติธรรมในเรื่องรายได้ สภาพการทำงาน การจ้างงาน และสวัสดิการแรงงาน ประชาชนต้องได้รับความคุ้มครองจากหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กระบวนการและกลไกด้านแรงงานสัมพันธ์ต้องสามารถรองรับปัญหาและความต้องการของประชาชนด้านนี้ได้

๕. การมีความมั่นคงทางรายได้ หมายความว่า ประชาชนทุกคนที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ได้รับการคุ้มครองในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนและครอบครัวในรูปของการประกันสังคมซึ่งครอบคลุม เรื่องผลประโยชน์จากการประกันสุขภาพ การสงเคราะห์บุตร การชดเชยการขาดรายได้จากการเจ็บป่วย พิการ ทูพพลภาพ ชราภาพ และการว่างงาน การประกันสังคมเป็นมาตรการหนึ่งที่จะสร้างความมั่นคงทางสังคม โดยเฉพาะกับประชาชนผู้มีรายได้ประจำไม่ได้รับความเดือดร้อน เมื่อมีเหตุให้สูญเสียรายได้ทั้งหมดบางส่วนหรือไม่พอเพียงพอแก่การยังชีพ

๖. กระบวนการยุติธรรม หมายความว่า การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม สามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้และได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย

๗. นันทนาการ หมายความว่า ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิงและการพักผ่อนใจอย่างมีคุณภาพ โดยกิจกรรมนันทนาการนั้นๆ ไม่เป็นการทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ผิดศีลธรรม และไม่ผิดกฎหมาย ไม่เป็นการเอาไรต์เอาเปรียบกดขี่ข่มเหง หรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกลุ่มอื่นๆ

๘. การบริการสังคมทั่วไป หมายความว่า การให้บริการแก่ประชาชนโดยเฉพาะผู้คนยากจน ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเปราะบางพิเศษ เพื่อช่วยสร้างเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่อัตภาพ การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสวัสดิการสังคม เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการกระแสรองหรือทางเลือกที่ดำเนินการโดยประชาชนเอง จึงสามารถดำเนินการได้ไม่ว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายสวัสดิการสังคมตามแนวคิดใดก็ตาม รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีทั้งรูปแบบธรรมชาติและรูปแบบที่มีการจัดการโดยรูปแบบที่มีการจัดการนั้นสามารถกำหนดได้ ๕ รูปแบบ ได้แก่ การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กร การเงินชุมชน การจัดสวัสดิการจากฐานการผลิตและธุรกิจชุมชน การจัดสวัสดิการจากฐานการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการจากฐานอุดมการณ์/ศาสนาและการจัดสวัสดิการจากฐานผู้ยากลำบาก

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมมีรากฐานทางแนวคิดและทฤษฎีมายาวนานและเป็นสากล เป็นการพัฒนาที่มีความหมายครอบคลุมกว้าง และเกี่ยวข้องกับศักยภาพของมนุษย์ในการสร้างสรรค์สังคม (Cleveland and Jacobs, ๑๙๙๙) เป็นเรื่องของความใฝ่ฝัน ความคิดและการตื่นตัวของมนุษย์ในการตระหนักถึงสภาพปัญหาของสังคม และต้องการแก้ปัญหาที่มนุษย์ประสบอย่างสร้างสรรค์ โดยนัยนี้ การพัฒนาสังคมจึงเกี่ยวพันกับมิติต่างๆ ของความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม อุดมการณ์ จารีตขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม กฎระเบียบ บรรทัดฐาน

ทางวัฒนธรรม ความรู้การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างคน สถาบัน เศรษฐกิจการเมือง ตลอดไปจนถึง ศาสนาและจิตวิญญาณ

แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนามีกำเนิดมาจากโลกตะวันตกโดยเริ่มจากแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการขยายตัวหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ และต่อมาได้แพร่ขยายไปมีอิทธิพลครอบงำ การกำหนดนโยบายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศในโลกที่สาม (Third World Countries) ซึ่งเคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในโลกตะวันตกและประเทศอื่นๆ ที่ถูกจัดให้เป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โดยเนื้อหาแล้วประวัติศาสตร์แนวความคิดว่าด้วยการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ จากการเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นการกระจายความเติบโตทางเศรษฐกิจ การเน้นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน จนมาถึงการเน้นในตัวมนุษย์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างยั่งยืน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าแนวคิด การพัฒนามีวิวัฒนาการจากที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงแรกๆ ค่อยๆ ไปสู่การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์และสังคมมากขึ้นในระยะหลัง

แนวคิดว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตมีบทบาทสำคัญ ทั้งในการสร้างความผาสุกของมนุษย์ในการดำรงชีวิตและในการสร้างผลงานที่มีคุณค่าเฉพาะด้านในการทำงาน เรื่องของความสุขและคุณภาพชีวิต ไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ เพราะได้มีการกล่าวกันมาตั้งแต่ยุคอริสโตเติล แต่ก็เป็นความหมายในเชิง “จริยธรรม” ซึ่งเป็นความหมายที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในหมู่นักวิชาการของโลกตะวันตกในเวลาต่อมาอริสโตเติลได้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่นำไปสู่ความผาสุก หรือที่เรียกว่า “Eudaemonia” ในการให้ความหมายในเชิงระบบของความสุข ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนให้เป็นคำศัพท์สมัยใหม่คือ “Happiness” และได้นำมาหลอมรวมเข้ากับความคิดของนักปรัชญาตะวันตกด้วย ใน คริสตทศวรรษที่ ๑๙๔๐ รัฐบาลของหลายประเทศในโลกตะวันตกได้พัฒนานโยบายในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมองว่าคุณภาพชีวิตของคนครอบคลุมมิติต่างๆ ของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสุขภาพ ด้านการเมือง การทำงานและรายได้ ความรัก การดำเนินชีวิตประจำวัน มิตรภาพ จินตนาการ ดนตรี วรรณกรรม สวัสดิการสังคม ตลอดจนด้านศาสนา (Oliver et al., ๑๙๙๖) พัฒนาการทางด้านแนวคิดและความหมายของคุณภาพชีวิตมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๕๐ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ และได้พัฒนาทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์อันโด่งดัง (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) ซึ่งสรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์มีรากฐานมาจากความต้องการ ซึ่งมี ๕ ระดับ เรียงจากความต้องการขั้นต่ำสุดหรือขั้นพื้นฐาน ไปสู่ความต้องการขั้นสูงสุด ซึ่งมาสโลว์เรียกชื่อความต้องการระดับต่างๆ นี้ พร้อมกับอธิบายถึงลักษณะของความต้องการในแต่ละระดับดังต่อไปนี้ (Maslow, ๑๙๗๐)

๑. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการอันดับต้นของมนุษย์ทุกคน ซึ่งเป็นความต้องการสนองสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อันได้แก่ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ที่พักอาศัย ยารักษาโรค การพักผ่อนนอนหลับ อุณหภูมิที่เหมาะสม ความต้องการทางเพศ เป็นต้น

๒. ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการลำดับถัดมา จะค่อยๆ ก่อตัวเมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการลำดับแรกจนครบหรือเกือบจะสมบูรณ์แล้ว ตัวอย่าง ของความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย เช่น ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพการมีงานที่มั่นคง การมีบำเหน็จบำนาญ หรือประกันชีวิต เพื่อรองรับการดำรงชีวิตในบั้นปลายเมื่อถึงวัยที่ต้องหยุดการทำงาน ฯลฯ

๓. ความต้องการความรักและการเป็นที่รัก (Love/ Belongingness Needs) เป็นความปรารถนาที่จะได้รับความรักหรือการรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคม เช่น การมีครอบครัว เพื่อน คนรักการมี ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นในสังคมหรือชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคมวิชาชีพ ฯลฯ

๔. ความต้องการการยอมรับและยกย่อง (Esteem Needs) ความต้องการในขั้นนี้สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ขั้นพื้นฐาน (Lower Level Needs) ได้แก่การได้รับการยอมรับนับถือ การมีสถานภาพทางสังคมการเป็นที่สนใจการมีศักดิ์ศรี การมีชื่อเสียง การมีอิทธิพล ฯลฯ และระดับความต้องการในระดับสูงขึ้นไป (Higher Level Needs) ได้แก่ ความเชื่อมั่นในงาน สมรรถนะการเป็นแบบอย่าง ความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิต ฯลฯ

๕. ความต้องการความสำเร็จและการประจักษ์ในตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์เป็นความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง หรือความสามารถที่จะบรรลุถึงศักยภาพที่สูงที่สุดของตนเอง

โดยปกติแล้วความต้องการของมนุษย์มีพัฒนาการเป็นลำดับต่อเนื่องกัน แม้จะมีความเหลื่อมระหว่างลำดับตรงรอยต่ออยู่บ้างก็ตาม กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการในขั้นต้นแล้วก็จะมี ความปรารถนาในขั้นสูงต่อไปเป็นลำดับ แต่ถ้าความต้องการในแต่ละระดับนั้นยังไม่ได้รับการตอบสนอง ก็จะเกิดความเครียดและกระตุ้นให้เกิดแรงขับเคลื่อนในการหาวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการเพื่อลดความตึงเครียด หรือให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา เมื่อเกิดความพึงพอใจแล้วความปรารถนาขั้นต่อไปก็จะเกิดขึ้นตามมาต่อไปเรื่อยๆ จนถึงขั้นสูงสุด ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ที่มาสโลว์ได้เสนอนี้ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีการนำเสนอภายหลัง ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและมีการพัฒนาแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีการผลักดันออกมาเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ นำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมส่งผลให้ให้เกิดการพัฒนาสังคมในหมู่ประชาชนไทยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันรัฐบาลยังมีการสำรวจข้อมูล จปฐ. โดยการทำในระดับชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการพิจารณาเชิงนโยบายในการพัฒนา นอกจากนี้ แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตยังเป็นฐานที่สำคัญของการพัฒนาแนวคิดอื่นๆ ที่มีการกล่าวถึงในระยะหลัง แต่อาจจะไม่ได้มีการผลักดันเชิงนโยบายอย่างชัดเจนเท่าแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะแนวคิดความอยู่ดีมีสุข (Wellbeing)

แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์

แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เป็นแนวคิดใหม่ที่เสนอเป็นระเบียบวาระโลก ในรายงาน "การพัฒนามนุษย์ ๑๙๙๔" ของแผนงานพัฒนาองค์กรสหประชาชาติ (United Nations Development Programme - UNDP) เป็นแนวคิดที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Centered) และได้มีการจัดทำรายงานขึ้นมาอีกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งอิทธิพลต่อนโยบายการ

พัฒนาในประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศกำลังพัฒนาในระดับหนึ่ง เช่น ในประเทศไทยได้มีการบรรจุแผนพัฒนาที่ถือ "ประชาชนเป็นศูนย์กลาง" ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ซึ่งเป็นแผนที่มีการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนา โดยเชื่อว่าเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างมีประสิทธิภาพ (ธรรมรักษ์ การพิดิษฐ์, ๒๕๔๓)

รายงานการพัฒนามนุษย์ของ UNDP ถือเป็นการพยายามครั้งใหญ่ที่จะให้คำจำกัดความของความมั่นคง จากเดิมที่มีกหมายถึงความมั่นคงของชาติ อันประกอบด้วยรัฐและดินแดนมาเป็นความมั่นคงของประชาชนซึ่งเป็นพื้นฐานของชาติและจากความมั่นคงทางแสนยานุภาพ สู่มั่นคงทางการพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวถึงความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ในแง่ของเสรีภาพจากความหวาดกลัว (Freedom from Fear) และเสรีภาพจากความต้องการ (Freedom from Want) ในทางวิชาการ โดยในปี ๑๙๙๙ หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเอเชียที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก ที่น่าสนใจคือ รายงานการพัฒนามนุษย์ของ UNDP นี้มีการปรับเปลี่ยน โดยการยกประเด็นใหม่ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เช่น รายงาน "การพัฒนามนุษย์ ๑๙๙๙" ได้กล่าวถึงความมั่นคงของมนุษย์อีกครั้ง และรายงานชิ้นนี้ได้กล่าวถึงความมั่นคงของมนุษย์ในเชิงลบไว้ด้วย โดยชี้ว่า มนุษย์ทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ได้เผชิญกับความไม่มั่นคงอะไรบางอย่างในกระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๗ ประการด้วยกันได้แก่ ๑) ความผันผวนทางการเงินและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ๒) ความไม่มั่นคงทางอาชีพและรายได้ ๓) ความไม่มั่นคงทางสุขภาพ ๔) ความไม่มั่นคงทางวัฒนธรรม ๕) ความไม่มั่นคงส่วนบุคคล เช่น การเผชิญกับอาชญากรรม การค้ายาเสพติดและการค้ามนุษย์ ๖) ความไม่มั่นคงทางสิ่งแวดล้อม และ ๗) ความไม่มั่นคงทางการเมืองและชุมชน ได้แก่ การเกิดความตึงเครียดทางสังคม เช่น ในรูปของสงคราม ทั้งระหว่างประเทศและสงครามกลางเมือง อันก่อผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองและความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (UNDP, ๑๙๙๙) และที่น่าสังเกตอย่างมากก็คือ รายงานนี้เป็นรายงานที่เป็นทางการระดับโลกที่ เชื่อมโยงความมั่นคงและความไม่มั่นคงของมนุษย์เข้ากับกระบวนการโลกาภิวัตน์และเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยน ให้กระบวนการนี้ให้มีโฉมหน้าเป็นมนุษย์ (Globalization with a Human Face) ทำให้กระบวนการโลกาภิวัตน์กลายเป็นเครื่องมือหรือกลไกแห่งการพัฒนาหรือการสร้างความสำเร็จ ที่ถูกมองว่าจะส่งผลกระทบต่อในการสร้างความไม่มั่นคงแก่มนุษย์ขึ้น และมีแนวโน้มจะกลายเป็นปัญหาที่เด่นชัดขึ้นทุกที ในรายงานการพัฒนามนุษย์ ๒๐๐๐ ได้ใช้ชื่อว่า "สิทธิมนุษยชนกับการพัฒนามนุษย์ เพื่อเสรีภาพและความเป็นปึกแผ่น (Solidarity)" อันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชน การพัฒนามนุษย์และความมั่นคงของมนุษย์เข้าด้วยกัน โดยเห็นว่าสิทธิมนุษยชนและการพัฒนามนุษย์มีวิสัยทัศน์และจุดประสงค์ร่วมกัน ได้แก่ การสร้างความมั่นคงแก่เสรีภาพ การอยู่ดีมีสุขและศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนทั่วโลก โดยได้จำแนกความมั่นคงทางเสรีภาพออกเป็น ๗ ประการ ได้แก่ ๑) เสรีภาพจากการกีดกัน ๒) เสรีภาพจากความต้องการ ๓) เสรีภาพในการพัฒนาและการประจักษ์ในศักยภาพแห่งตน ๔) เสรีภาพจากความหวาดกลัว เช่น ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของบุคคล ๕) เสรีภาพจากความยุติธรรมและการละเมิดการปกครองโดยกฎหมาย ๖) เสรีภาพทางความคิด การพูดและการรวมกลุ่ม ๗) เสรีภาพในการทำงานที่เหมาะสมไม่ถูกขูดรีด (UNDP, ๒๐๐๐)

สำหรับความหมายของความมั่นคงของมนุษย์ได้มีความพยายามโดยนักวิชาการถึงความหมาย และความเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาอื่นๆ ที่มีมาก่อน เช่น แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน

ในที่สุดมีความเห็นว่าสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและคำประกาศอื่นทำนองเดียวกัน เช่น สิทธิสตรี และสิทธิเด็กนั้น ถือเป็นสิ่งพื้นฐานกว่า นั่นคือ สิทธิมนุษยชนถือเป็นหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะต้องประกันสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งได้แก่ อาหาร สุขภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัย ครอบครัว ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม การปกครองกฎหมาย การป้องกันการค้าทาสการทรมาน การปฏิบัติและการลงโทษที่ผิดความเป็นมนุษย์ส่วนความมั่นคงมนุษย์ไม่ได้บังคับให้ต้องปฏิบัติมากเท่าการนำความมั่นคง ของมนุษย์มาอยู่ในบริบทของสิทธิมนุษยชน จึงเป็นการเรียกร้องให้มีการปฏิบัติมากขึ้น โดยทำให้เห็นว่าความมั่นคงของบุคคล ประเทศ และระหว่างประเทศ ต้องการการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับในสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้เพราะสิทธิมนุษยชนจะช่วยแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ ในขณะเดียวกันความมั่นคงของมนุษย์ก็ช่วยเสริมความเข้มแข็งแก่สิทธิมนุษยชนในหลายด้าน เช่น ช่วยลดแรงกดดันที่มากเกินไปของรัฐต่อสิทธิต่างๆ โดยอ้างความมั่นคงแห่งชาติ รวมทั้งการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของประชาชน โดยใช้การสร้างความเป็นจริงเป็นข้ออ้าง นอกจากนี้ความมั่นคงมนุษย์ยังช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสิทธิมนุษยชนที่แตกต่างกัน ส่วนการพัฒนามนุษย์ซึ่งมีแก่นแกนอยู่ที่ความยั่งยืนและการพึ่งตนเองได้เป็นสิ่งที่จะต้องยึดถือเป็นใจกลางในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยากควรเกิดขึ้นเพื่อการสร้างให้ชุมชนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพื่อให้รอดตายไปเฉพาะหน้า

แนวคิดเรื่องคุณภาพสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพสังคม (Social Quality) เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นโดยนักวิชาการจากประเทศยุโรปในช่วงกลางของทศวรรษ ๑๙๙๐ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขจุดอ่อนและสร้างดุลยภาพให้เกิดขึ้น ระหว่างการวัดผลการพัฒนาโดยมุ่งเน้นตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวมาเน้นตัวชี้วัดทางด้านสังคม ประกอบด้วย ซึ่งในช่วงแรกของการพัฒนาจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย และเริ่มมีการสร้างองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีมากขึ้นในช่วงต่อมา

คุณภาพสังคมตามคำนิยามของ Beck และคณะ (๑๙๙๗: ๓) หมายถึง ระดับความสามารถของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่

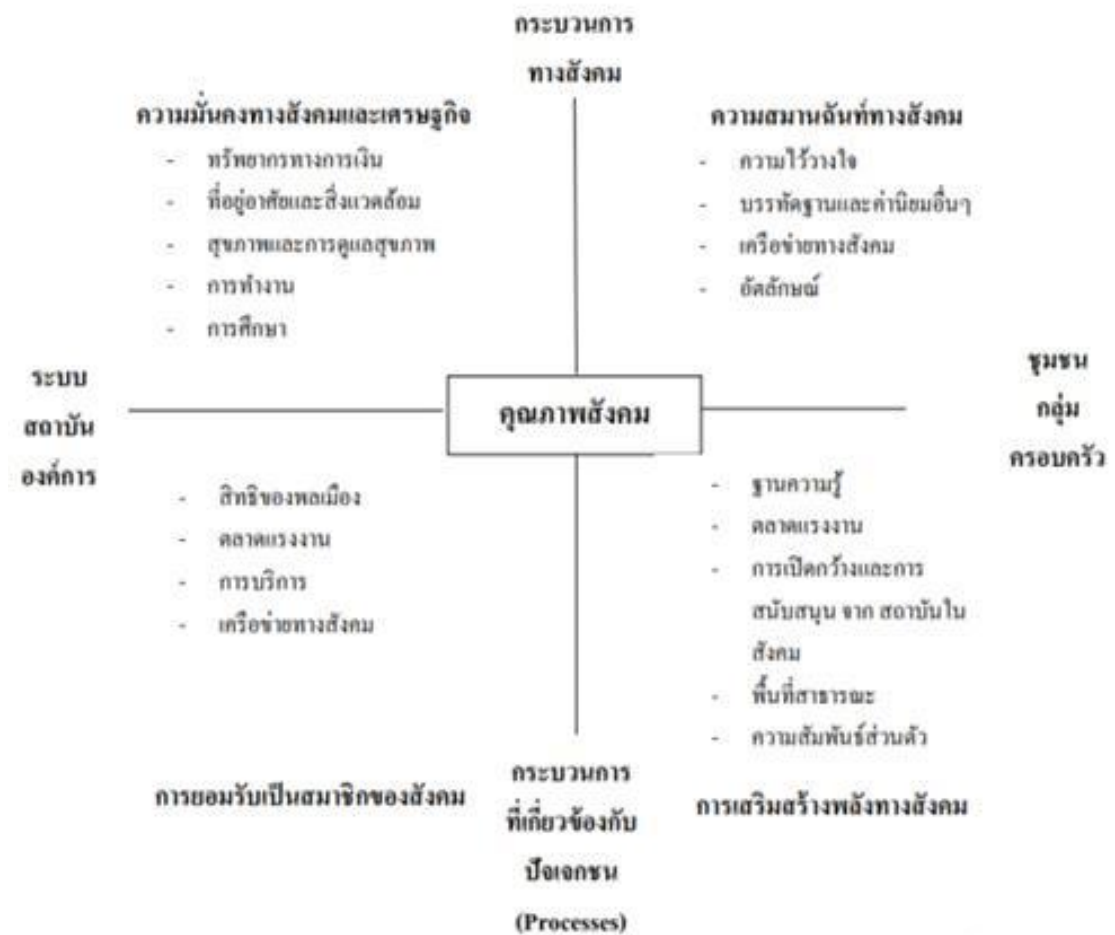
คุณภาพสังคมมีจุดเน้นทั้งในระดับสังคมและปัจเจกบุคคล คุณภาพสังคมในภาพรวมจะไม่ใช่ หมายรวมเฉพาะการเพิ่มขึ้นของคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกแต่ละคนเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงสภาพที่ดีขึ้นของสังคมโดยรวม และการมองสังคมในลักษณะองค์รวม โดยเฉพาะสังคมที่มีคุณภาพ หมายถึงสังคมที่ประสบความสำเร็จทั้งในด้านเศรษฐกิจ และมีการพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมทางสังคม

สังคมที่มีคุณภาพในระดับดีจะต้องเป็นสังคมที่มีคุณลักษณะตามที่ Walker (๑๙๙๘: ๑๐๙) กล่าวไว้ คือ เป็นสังคมที่สมาชิกมีความสามารถและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งด้านสังคมและ เศรษฐกิจ และการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวจะอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ พื้นฐานและระบบสวัสดิการที่เหมาะสมในชุมชน โดยเฉพาะการที่จะสามารถเข้ามีส่วนร่วมนั้น สมาชิกของ สังคมทุกๆ คนจะต้องมีโอกาสในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic security) สมาชิก ทุกคนได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน (Social

inclusion) อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีความสมานฉันท์ (Cohesive communities) และมีการเสริมพลังให้ เกิดมากขึ้น (Empowerment) ที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ หรืออาจสรุปได้ว่าคุณภาพ สังคมจะขึ้นอยู่กับระดับของเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ปัจเจกบุคคลมีโอกาเข้าถึงได้อย่างพร้อม หน้าที่กัน

จุดมุ่งหมายของแนวคิดคุณภาพสังคมเป็นการเน้นที่ภาพรวมครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็น รูปธรรม และนามธรรม โดย Beck และคณะ (๑๙๙๗) ได้แยกมิติของคุณภาพสังคมซึ่งมีลักษณะ เชื่อมโยงกันเป็น ๔ มิติ ได้แก่ ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic security) การ ยอมรับเป็นสมาชิกของสังคม (Social inclusion) ความสมานฉันท์ทางสังคม (Social cohesion) และการเสริมสร้างพลังทางสังคมให้แก่ประชาชน (Social empowerment)

แผนภาพที่ 2-1 มิติของคุณภาพสังคม

๑. ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง การที่ความต้องการพื้นฐานซึ่งสนองตอบความจำเป็นในแต่ละวันของบุคคลได้รับการตอบสนองโดยระบบ และหน่วยงานที่เป็นผู้จัดหรือดูแลด้านสวัสดิการ ในระดับพื้นฐานของความมั่นคงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่บุคคลพึงได้รับ

จะได้แก่ การคุ้มครองเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การมีงานทำ การมีสุขภาพที่ดี และการสนองตอบทางวัตถุในกรณีอื่นๆ

๒. ความสมานฉันท์ทางสังคม เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่เป็นอุปสรรคหรือลดทอนความเข้มแข็ง ของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคม หรือโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม ทั้งนี้ ระดับของความสมานฉันท์ที่ยอมรับได้จะต้องเป็นระดับที่คนทุกๆ คนในสังคมสามารถที่จะอยู่ในสังคมในฐานะของมนุษย์อย่างแท้จริง และในทางตรงข้ามความรุนแรงทางสังคมจะแสดงออกในลักษณะของการแบ่งแยกระหว่างภูมิภาค ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจของชนกลุ่มน้อย การไม่เท่าเทียมกันในโอกาสที่จะเข้าถึงทรัพยากรและการบริการที่รัฐจัดให้ รวมถึงความไม่เท่าเทียมกันของส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจ ซึ่งความสมานฉันท์ทางสังคมนี้จะเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมที่เป็นวัตถุ และความมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

๓. การยอมรับเป็นสมาชิกของสังคม จะเกี่ยวข้องกับหลักของความเสมอภาคเท่าเทียมกันและรวมถึง โครงสร้างทางสังคมที่จะก่อให้เกิดสภาพการณ์ของความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันดังกล่าว เป้าหมายหลักของมิตินี้คือการครอบคลุมของบริการ ซึ่งจะเป็นผลจากการมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี สถานการณ์แรงงาน และลักษณะบริการหรือการสนองตอบทางวัตถุที่เป็นส่วนรวม โดยเฉพาะการดูแลเกี่ยวกับกลไกที่จะไม่ก่อให้เกิดการกีดกัน ชัดขวาง หรือลดระดับของการเอาใจใส่เปรียบทางสังคมให้น้อยที่สุด

๔. การเสริมสร้างพลังทางสังคมให้แก่ประชาชน หมายถึง ความรู้สึกหรือสำนึกในความสามารถ หรือสมรรถนะส่วนบุคคลในอันที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งเป้าหมาย หลักของการเสริมสร้างพลัง คือการส่งเสริมให้คน (People) สามารถเป็นพลเมือง (Citizens) ที่มีศักยภาพ และมีอำนาจอย่างแท้จริง

การสร้างความเข้มแข็งดังกล่าวนี้จะเกี่ยวข้องกับแนวคิดทั้งที่เป็นเหตุ (Active) และเป็นผล (Passive) ในส่วนที่เป็นเหตุจะได้แก่ความรู้สึกมีพลังในตน (Self-empowerment) และในทางกลับกัน ส่วนที่เป็นผลคือวิธีการที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งเป็นความพยายามที่จะส่งเสริมและสร้างบรรยากาศหรือกลไกให้ความเข้มแข็งเกิดขึ้น

ระบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย

แผนยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ได้กำหนดนิยามศัพท์ของระบบสวัสดิการสังคมของประเทศไทยว่า หมายถึง ระบบการการจัดบริการทางสังคมที่มีการจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณะภายใต้การบูรณาการ ความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรสาธารณประโยชน์และภาคส่วนอื่นๆ ได้มีส่วนร่วมในการจัดบริการทางสังคมที่มีองค์ประกอบ ๔ เสา ได้แก่ เสาที่หนึ่ง : การช่วยเหลือทางสังคม เสาที่สอง : การประกันสังคม เสาที่สาม : การบริการสังคม และเสาที่สี่ : การสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม

เสาที่หนึ่ง : การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) หมายถึง มาตรการหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมไทยที่มุ่งช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมต่างๆ โดยการจัดบริการที่เหมาะสมในลักษณะต่างๆ ให้กับกลุ่มเป้าหมาย บริการ การสวัสดิการลักษณะนี้จึงเป็นบริการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่กลุ่มเด็กและเยาวชน สตรีคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ประสบภัยที่มีปัญหาความเดือดร้อน

เสาที่สอง : การประกันสังคม (Social Insurance หรือ Social Protection) หมายถึง มาตรการหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมไทยซึ่งจัดโดยภาครัฐเพื่อคุ้มครองป้องกันประชาชนที่มีรายได้ไม่ให้ได้รับความเดือดร้อน เมื่อต้องสูญเสียรายได้ทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ เพื่อให้มีหลักประกันด้านการดำรงชีวิตได้ตามสมควร โดยครอบคลุมทั้งกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ข้าราชการและประชาชนทั่วไป เช่น กองทุนประกันสังคม กองทุนเงินทดแทน กองทุนบำเหน็จข้าราชการ กองทุนสวัสดิการครูในโรงเรียน เอกชน เป็นต้น

เสาที่สาม : การบริการทางสังคม (Social Services) หมายถึง มาตรการหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมไทยเป็นการจัดสวัสดิการสังคม โดยรัฐและเอกชนที่มีต่อประชาชนเพื่อเสริมสร้าง ชีวิตความเป็นอยู่ และสวัสดิภาพของประชาชน เป็นการจัดบริการสวัสดิการสังคมโดยรัฐที่มี วัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน ครอบคลุม ๔ ด้านหลัก ได้แก่ การศึกษา การสาธารณสุข สิ่งอำนวยความสะดวก และที่อยู่อาศัย เช่น การศึกษาภาคบังคับแบบเรียน พรีระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เบี้ยความพิการ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นต้น

เสาที่สี่ : การสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership support) หมายถึง หนึ่งในมาตรการทางสังคมของการสร้างสังคมสวัสดิการที่เป็นการดำเนินการขององค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม อาสาสมัคร สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจที่ เข้ามาช่วยเหลือรับผิดชอบต่อปัญหาสังคม และกิจการประกันภัยของเอกชน เช่น การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาการดำเนินกิจการด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม Corporate Social Responsibility : CSR) การประกันภัยของเอกชน (ประกันชีวิตและประกันวินาศภัย) เป็นต้น

ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความ เป็นธรรมในสังคม

เมื่อพิจารณาถึงนิยามความหมายคำว่า ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความ เป็นธรรมในสังคม คำสามคำนี้มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งในประเทศไทยก็มีการใช้หรือให้ความหมาย ในมุมมองหรือบริบทที่แตกต่างกันโดยเฉพาะคำว่าความเป็นธรรมในสังคมนั้น เริ่มเป็นสิ่งที่นักวิชาการ ทางด้านกฎหมายมีการกล่าวถึงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันกฎหมายมิใช่คำตอบเดียวที่จะสร้างให้เกิดความเป็นธรรมได้แม้การบัญญัติ กฎหมายจะได้คำนึงถึงความเท่าเทียม และความเสมอภาคกันแล้วก็ตาม แต่กฎหมายที่มีความเท่าเทียมและความเสมอภาคซึ่งถือว่ามีคุณธรรม ในทางกฎหมาย อาจไม่ได้ทำให้สังคมเกิดความเป็นธรรมขึ้นมาเสมอไป ทั้งนี้เพื่อเทียบเคียงกับคำว่าความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความ เป็นธรรมในสังคมในภาษาไทย ผู้เขียนพบว่ามีการให้ความหมายของ คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สามารถเทียบเคียงกันได้คือ คำว่า “Equality” “Equity” และ “Social Justice” ซึ่งจากการศึกษาและทัศนะของผู้เขียนแล้วสามารถนิยามความหมายของแต่ละคำได้ดังนี้

ความเท่าเทียม (Equality) เป็นมุมมองที่ ถือว่าบุคคลทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยมิได้พิจารณาหรือคำนึงถึงข้อแตกต่างของแต่ละบุคคลเลย

ความเสมอภาค (Equity) นั้น มีนัยที่แตกต่างกับคำว่าความเท่าเทียม โดยเฉพาะใน มุมมองทางกฎหมายแล้ว จะมีได้เรียกร้องให้ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ มิได้หมายความว่าบุคคลทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยมิได้คำนึงถึงข้อแตกต่างใดๆ เลย แต่เฉพาะกรณีสิ่งสองสิ่งมีสาระสำคัญเหมือนกัน จึงควรจะได้รับปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และกรณีสิ่งสองสิ่งมีสาระสำคัญต่างกันจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เพราะหากทุกคนจะต้องได้รับ

การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยมิได้คำนึงถึงข้อแตกต่างใดๆ เช่น บุคคลทุกคนจะต้องเสียภาษีอย่างเท่าเทียมกันหมดโดยมิต้องคำนึงถึงรายได้ของบุคคลนั้น หรือว่าทุกคนจะต้องได้รับสิทธิเรียกร้องในการได้รับความสงเคราะห์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความจำเป็นของบุคคลนั้นๆ ในที่สุดจะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างไม่เสมอภาคต่อบุคคลบางกลุ่ม ดังนั้น เรื่องของความเสมอภาคจึงต้องเป็นกรณีที่มีการเปรียบเทียบกันระหว่างข้อเท็จจริง ๒ ข้อเท็จจริง หรือบุคคล ๒ คน หรือกลุ่มบุคคล ๒ กลุ่ม โดยจะต้องคำนึงว่าไม่มีข้อเท็จจริงใดๆ หรือบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลใด จะเหมือนกันทุกประการกับอีกข้อเท็จจริงหนึ่ง หรืออีกบุคคลหนึ่ง หรืออีกกลุ่มบุคคลหนึ่ง นอกจากนั้นแล้ว การจัดสวัสดิการสังคมก็ถือเป็นบริการสาธารณะที่รัฐต้องจัดขึ้น ซึ่งภายใต้แนวคิดของการจัดบริการสาธารณะก็เป็นที่ยอมรับกันว่าต้องคำนึงถึงความเสมอภาคด้วย

ความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) นั้น ได้มีนักวิชาการทาง สังคมศาสตร์และทางกฎหมายที่ได้นิยามความหมายของความเป็นธรรมในสังคมในหลากหลายมิติแต่สิ่งหนึ่งที่มีความเห็นที่คล้ายคลึงกันคือมิติของความเป็นธรรมในสังคมหรือความยุติธรรม ทางสังคมมีความซับซ้อนกว่าความยุติธรรมในทางกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม

ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในประเทศไทย

จากการศึกษาแนวคิดของความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมตลอดจนระบบการจัดสวัสดิการสังคมในประเทศไทยภายใต้แนวคิดสี่เสาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ระบบการจัดสวัสดิการสังคมในแต่ละเสานั้นก็มีพื้นฐานแนวคิดที่ต้องคำนึงถึงความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าระบบนั้นมีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

๑. ความเท่าเทียมกับระบบสวัสดิการ ตามแนวคิดการบริการสังคม

การจัดสวัสดิการตามแนวคิดการบริการสังคมเป็นบริการที่รัฐจัดให้โดยถือว่าทุกคน จึงมีสิทธิขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้กับผู้สูงอายุทุกคนโดยจ่ายเป็นลักษณะขั้นบันไดตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔ โดยผู้ที่มีอายุ ๖๐-๖๙ ปีได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๖๐๐ บาท ต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ ๗๐-๗๙ ปีได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๗๐๐ บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ ๘๐-๘๙ ปีได้รับเบี้ย ยังชีพคนละ ๘๐๐ บาทต่อเดือน และผู้ที่มีอายุ ๙๐ ปี ขึ้นไป ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๑,๐๐๐ บาทต่อเดือน หรือกรณีรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้บัญญัติให้การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการให้ทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษา ภาคบังคับ (ระดับ ม.๓) อย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายเป็นต้น ดังนั้น หากบุคคลใดมีอายุถึงเกณฑ์หรือมีคุณสมบัติครบตามที่สวัสดิการบริการสังคมนั้น กำหนดย่อมมีสิทธิได้รับสวัสดิการนั้น แต่หาก บุคคลนั้นไม่ได้รับสิทธิหรือสวัสดิการบริการสังคมดังกล่าวทั้งๆ ที่ตนควรจะได้รับ นั่นหมายถึงเกิด ความไม่เท่าเทียม (Inequality) กันขึ้น

๒. ความเท่าเทียมกับระบบสวัสดิการ ตามแนวคิดการประกันสังคม

การจัดสวัสดิการตามแนวคิดประกันสังคมเป็นสวัสดิการที่มีวัตถุประสงค์เป็นการประกันรายได้ในอนาคต ซึ่งพิจารณาจากแต่ละประเภทของการประกอบอาชีพ เช่น กรณีของข้าราชการจะมีกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กรณีแรงงานในระบบจะมีประกันสังคม กรณี แรงงานนอกระบบจะมีประกันสังคมแบบสมัครใจตามมาตรา ๔๐ และกองทุนการออมแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งการจัด

สวัสดิการประเภนี้จะยึดหลักความเท่าเทียมกันภายใต้ประเภทของการประกอบ อาชีพตน กล่าวคือ หากเป็นข้าราชการเหมือนกันก็ต้องได้รับสิทธิตามกองทุนบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการเช่นเดียวกัน หรือหากเป็นแรงงานนอกระบบเหมือนกันก็ต้องได้รับสิทธิประกันสังคม แบบสมัครใจตามมาตรา ๔๐ และกองทุนการออมแห่งชาติอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น แนวคิดการจัด สวัสดิการสังคมในเสา ประกันสังคมนี้จึงสอดรับแนวคิดความเท่าเทียมกัน (Equality) เป็นหลัก

๓. ความเสมอภาคกับระบบสวัสดิการ ตามแนวคิดการช่วยเหลือทางสังคม การจัดสวัสดิการตามแนวคิด

การช่วยเหลือทางสังคม เป็นบริการของรัฐที่จัดให้กับผู้ที่ประสบความเดือดร้อนหรือ ต้องการได้รับความช่วยเหลือ ยกตัวอย่างเช่น การจัดสวัสดิการให้แก่ ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ หรือมีความขาดแคลน เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุทั่วไปได้แก่การสงเคราะห์ครอบครัว การซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพื่อปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การกู้ยืมเงินประกอบอาชีพ หรือกรณีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่ได้กำหนดให้มีการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในรูปแบบการจัดตั้งกองทุน เพื่อให้บุคคลได้รับสิทธิ และความเสมอภาคทางการศึกษามากยิ่งขึ้น เป็นต้น การจัดระบบสวัสดิการตามแนวคิดการช่วยเหลือทางสังคมนี้จึง สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค ตามกฎหมายที่มีได้เรียกร้องให้ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิง แต่เฉพาะสิ่งสองสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกัน จึงควรจะได้รับปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และหากสิ่ง สองสิ่งมีสาระสำคัญต่างกันจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ระบบการจัดสวัสดิการสังคมตาม แนวคิดการช่วยเหลือทางสังคม จึงมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือและ สงเคราะห์บุคคลบางกลุ่มที่มีความ ต้องการจำเป็น และอยู่ในภาวะยากลำบากมากกว่าบุคคลทั่วไป เพื่อให้บุคคลกลุ่มนี้สามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างเสมอภาค (Equity) ทัดเทียมกับคนทั่วไปนั่นเอง

๔. ความเป็นธรรมในสังคมกับระบบ สวัสดิการตามแนวคิดการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม

เนื่องด้วยระบบสวัสดิการตามแนวคิดการบริการสังคม แนวคิดการประกันสังคม และ แนวคิดการช่วยเหลือทางสังคม ล้วนเป็นระบบสวัสดิการที่เกิดจากการจัดของรัฐเป็นหลัก ซึ่ง ใน ปัจจุบันประสบปัญหาหลายประการในการจัดสวัสดิการยกตัวอย่างเช่น

๔.๑ งบประมาณการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในอนาคตที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่าง ก้าว กระโดดอันเนื่องมาจากเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย โดยในช่วงปี ๒๕๕๒ ใช้จ่ายสำหรับ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเท่ากับ ๑๐,๙๗๐ ล้านบาท ปี ๒๕๕๓ เท่ากับ ๒๐,๓๑๙ ล้านบาท และปี ๒๕๕๔ เท่ากับ ๓๒,๙๒๔ ล้านบาท และในปี ๒๕๕๘ ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบ ขึ้นบันได สำหรับผู้สูงอายุจำนวน ๗,๗๔๙,๑๓๘ คน เป็นจำนวนเงิน ๖๑,๘๗๙,๒๘๔,๒๐๐ ล้านบาท (ข้อมูล ณ เม.ย. ๒๕๕๘ จากกองทุนศาสตร์และแผนงาน กระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์)

๔.๒ การจัดบริการสาธารณะทางการศึกษาโดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้น พื้นฐานที่ ประสบปัญหาทางงบประมาณที่ไม่เพียงพอ คุณภาพของการศึกษาที่แย่งลงและการจัดการศึกษา ที่ไม่ได้ ให้เปล่าอย่างแท้จริง

๔.๓ สภาพปัญหาของผู้สูงอายุในการใช้บริการทางสุขภาพในสถานพยาบาลของรัฐตามสิทธิหลักประกันสุขภาพ เช่น ความยากลำบากในการเดินทางไปใช้บริการสถานพยาบาลของรัฐ การไม่มีช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุที่เพียงพอ ความ ยุ่งยากของการส่งตัวผู้ป่วยระหว่างสถานพยาบาล เป็นต้น

๔.๔ การที่แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการแรงงาน ในกองทุนประกันสังคม ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ แม้จะมีบทบัญญัติตามมาตรา ๔๐ กำหนดไว้ แต่ก็ยังเป็นการใช้หลักแนวคิดแบบความสมัครใจทำให้มีแรงงานนอกระบบเพียงส่วนน้อยที่เข้าสู่ระบบ จึงยังไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควรและยังต้องพบอุปสรรคมากมายหลายประการ๑๔ - การจัดสรรเงินสงเคราะห์ครอบครัว ผู้สูงอายุ และเงินซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอต่อความต้องการจำเป็น ผู้สูงอายุยังรอรับสวัสดิการจากภาครัฐเป็นหลักหรือเงินจากลูกหลาน

จากสภาพการณ์ปัญหาข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่าการจัดระบบสวัสดิการโดยรัฐผ่านเสา การบริการสังคม การประกันสังคม และการช่วยเหลือทางสังคม ล้วนมีช่องว่างที่ส่งผลกระทบต่อ ความเท่าเทียม และความเสมอภาคในด้านสวัสดิการสังคมที่บุคคลพึงได้รับตามนโยบาย และกฎหมาย ที่รัฐจัดขึ้น ดังนั้น เพื่อเป็นการลดช่องว่างดังกล่าว ระบบการจัดสวัสดิการภายใต้แนวความคิดแบบ สนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่ได้มี การกล่าวถึงและมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจาก เป็นระบบสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการเสริมพลังของหน่วยงานชาวบ้านและภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจเอกชน เพื่อให้ภาคส่วน เหล่านี้เข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดระบบสวัสดิการสังคม อันเป็นส่วนเติมเต็มและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ แนวคิดการบริการสังคม แนวคิดการประกันสังคม และแนวคิดการช่วยเหลือทางสังคมได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น หากพิจารณาแล้วพบว่าเบี้ยยังชีพมีความไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุตกอยู่ในสภาวะยากจนหรือด้อยโอกาส องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือชุมชนในพื้นที่ อาจจะจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพหรือรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ หรือเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนในพื้นที่ได้ ร่วมสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร หรือองค์ความรู้ต่างๆ ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการดูแลผู้สูงอายุ ได้อันเป็นการขจัดอุปสรรคอันเกิดจากนโยบาย หรือกฎหมายของภาครัฐที่มี ข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ หรือกระทั่งการส่งเสริมให้มีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) หรือจิตอาสาที่ช่วยกันดูแลภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุหรือ ประชาชนในพื้นที่ เพื่อลดภาระของภาครัฐ ในการรับบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรในการให้บริการทางสุขภาพในพื้นที่ ซึ่งมีอุปสรรคและ ข้อจำกัดบางประการ ดังนั้น แนวคิดการจัดระบบสวัสดิการตามแนวความคิดสนับสนุนหุ้นส่วนทาง สังคม จึงมิได้เป็นแนวคิดที่คำนึงถึงหลักความเท่าเทียม หรือหลักความเสมอภาคแต่เพียงอย่างเดียว เท่านั้น แต่มุ่งสู่การสร้างสังคมให้เกิดความเป็นธรรมด้วย อันเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของ แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม

แนวคิดสิทธิพลเมืองของผู้สูงอายุ

การดำเนินงานที่สำคัญ ๑๐ ประการเพื่อเพิ่มโอกาสสูงสุดให้ผู้สูงอายุ

๑. ยอมรับว่าภาวะประชากรสูงอายุไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย (รัฐบาล ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ชุมชน และ ครอบครัว) เพื่อรับมือกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจทำได้โดยยกระดับความเข้าใจ เสริมสร้างขีดความสามารถ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และพัฒนาการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่จำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนสังคมให้สอดคล้องกับโลกของผู้สูงอายุ

๒. สร้างหลักประกันว่าผู้สูงอายุทุกคนสามารถมีชีวิตอยู่อย่างภาคภูมิใจและมั่นคง สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น และมีรายได้ขั้นต่ำอย่างน้อย โดยอาศัยฐานความคุ้มครองทางสังคมระดับชาติ และการลงทุนทางสังคมอื่น เพื่อยืดเวลาให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอิสระและพึ่งตนเองได้ออกไป ป้องกันความยากจนในวัยชราและช่วยให้สูงวัยอย่างมีความสุขที่ดีมากขึ้น การดำเนินการเหล่านี้ควรตั้งอยู่บนวิสัยทัศน์ระยะยาว ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องมีพันธสัญญาทางการเมืองที่เข้มแข็ง และมีงบประมาณที่เชื่อถือได้ที่ป้องกันผลกระทบด้านลบในห้วงวิกฤติหรือช่วงเปลี่ยนรัฐบาล

๓. สนับสนุนให้ชุมชนและครอบครัวพัฒนาระบบสนับสนุนซึ่งให้หลักประกันว่าผู้สูงอายุที่ร่างกายอ่อนแอเปราะบางจะได้รับการดูแลในระยะยาวที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอย่างมีความสุขที่ดีและกระฉับกระเฉงแข็งแรง ในระดับท้องถิ่นเพื่อเอื้อให้ผู้สูงอายุอยู่ในแหล่งพำนักเดิมได้

๔. ลงทุนกับคนหนุ่มคนสาวในปัจจุบันด้วยการส่งเสริมลักษณะนิสัยที่เอื้อให้สุขภาพดี และสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาและการจ้างงาน การเข้าถึงบริการสุขภาพและการประกันสังคมสำหรับคนงานทุกคนในฐานะที่เป็นการลงทุนที่ดีที่สุดในการปรับปรุงชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคตควรส่งเสริมการจ้างงานที่ยืดหยุ่น (Flexible employment) การศึกษาตลอดชีวิต และโอกาสในการฝึกอบรมซ้ำ เพื่อเอื้อให้ผู้สูงอายุรุ่นปัจจุบันอยู่ในตลาดแรงงานได้

๕. สนับสนุนความพยายามระดับชาติและนานาชาติในการพัฒนางานวิจัยเชิงเปรียบเทียบว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ และให้ความมั่นใจว่าจะมีข้อมูลและหลักฐานที่มีความละเอียด อ่อนในเรื่องเพศสภาพและวัฒนธรรมจากงานวิจัยเพื่อใช้ในการวางนโยบาย

๖. นำประเด็นผู้สูงอายุเข้าสู่กระแสหลักร่วมกับทุกนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศสภาพ และนำประเด็นเพศสภาพเข้าสู่นโยบายผู้สูงอายุด้วย โดยพิจารณาถึงความต้องการเฉพาะ ของผู้สูงอายุหญิงและชาย

๗. สร้างความมั่นใจว่าในทุกนโยบายและโครงการพัฒนาระดับชาติจะครอบคลุมถึงกลุ่มผู้สูงอายุและความต้องการที่จำเป็นของผู้สูงอายุ

๘. สร้างความมั่นใจว่าในแผนการตอบสนองทางด้านมนุษยธรรม การบรรเทาความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และแผนการปรับตัวตลอดจนการจัดการหายนะภัยและโครงการเตรียมความพร้อมจะครอบคลุมถึงกลุ่มผู้สูงอายุและความต้องการที่จำเป็นของผู้สูงอายุ

๙. สร้างความมั่นใจว่าประเด็นผู้สูงอายุได้รับการสะท้อนให้เห็นมากพอในวาระการพัฒนาล้างปี ๒๐๑๕ รวมทั้งในการพัฒนาเป้าหมายเฉพาะและตัวชี้วัด

๑๐. พัฒนาวัฒนธรรมผู้สูงอายุบนฐานสิทธิ และเปลี่ยนความเชื่อฝังใจและทัศนคติร่วมของสังคมต่อความสูงอายุและผู้สูงอายุ จากผู้ที่คอยรับการสงเคราะห์มาเป็นสมาชิกที่ขยันขันแข็งช่วยเหลือสังคมได้ ซึ่งจะทำเช่นนี้ได้ต้องมีอย่างน้อยก็การทำงานเพื่อพัฒนาเครื่องมือทางสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติ และการแปลไปเป็นกฎหมายระดับประเทศรวม ทั้งมาตรการที่ท้าทายการเลือกปฏิบัติเนื่องจากอายุและยอมรับผู้สูงอายุในฐานะพลเมืองที่มีอิสระ

ความก้าวหน้าทางการแพทย์เศรษฐกิจ และสังคมทำให้ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีสถิติในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยมีผู้สูงอายุจำนวน ๙.๖ ล้านคน และจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๘๓ ประชากรสูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างมากต่อสังคมผู้สูงอายุ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๕๔ ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิผู้สูงอายุให้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้ได้กฎหมายที่ครอบคลุมทุกด้านสำหรับผู้สูงอายุและเพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนต่อสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ขึ้น และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๖ ซึ่งเป็นการให้บุคคลที่มีอายุเกิน ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทยให้มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามมาตรา ๑๓ ดังนี้

๑. การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ

๒. การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

๓. การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

๔. การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน

๕. การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น

๖. การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม

๗. การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ

๘. การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบข่ายกฎหมายหรือกฎหมายที่

๙. การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไข ปัญหาครอบครัว

๑๐. การจัดที่พัก อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง

๑๑. การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๑๒. การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี

๑๓. การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

นอกจากนี้ได้มีการจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุขึ้นตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๑๓ ในสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกองทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติตามมาตรา ๑๑ (๓) และ (๔) คือ

๑. การให้บริการกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ประเภทรายบุคคล คนละไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท และประเภทรายกลุ่ม กลุ่มละไม่เกิน ๕ คน กลุ่มละไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๒. ให้การสนับสนุนเงินอุดหนุนองค์กรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยแบ่งเป็น โครงการขนาดเล็ก วงเงินไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท ไปจนถึงโครงการขนาดใหญ่ วงเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติสิทธิเรื่องเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกองทุนผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมจากรัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๕๓ ที่กำหนดให้บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรีและความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

สิทธิที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ทำให้หลายภาคส่วนได้เตรียมการด้านต่างๆ เพื่อเป็นการคุ้มครอง ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และดูแลจัดการสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็น ตัวอย่างเช่น สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุได้จัดทำคู่มือสิทธิผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุได้รับทราบสิทธิในแต่ละด้าน ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญต่อการใช้สิทธิที่หน่วยงานต่างๆ ให้บริการแก่ผู้สูงอายุ เช่น ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสาร ด้านการประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพที่เหมาะสม ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในอาคารสถานที่ยานพาหนะ บริการสาธารณะอื่นๆ ด้านการลดหย่อนค่าโดยสารและการอำนวยความสะดวกในการเดินทางด้านการช่วยเหลือในทางคดีด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกทารุณกรรม ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาครอบครัว และด้านการช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัย เป็นต้น

สิทธิประโยชน์ "ผู้สูงอายุ"

สิทธิได้รับการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นพิเศษ คำว่า การบริการทางการแพทย์ และการสาธารณสุข ตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๓ ให้ความหมายว่า หมายถึง บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขซึ่งให้โดยตรงแก่บุคคลเพื่อเสริมสร้างสุขภาพการป้องกันโรค การตรวจวินิจฉัยโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต โดยให้รวมถึงการบริการการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกตามกฎหมายว่าด้วย

การประกอบโรคศิลปะ ซึ่งมาตรา ๕ บัญญัติให้บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ผลของการมีกฎหมายดังกล่าวทำให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบต้องจัดบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้หน่วยบริการระดับโรงพยาบาลของรัฐจัดให้มีช่องทางเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุแยกจากผู้รับบริการทั่วไปในแผนกผู้ป่วยนอก ซึ่งแม้ว่าในทางปฏิบัติโรงพยาบาลส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเรื่องบุคลากรที่ไม่เพียงพอจึงทำให้ยังไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ แต่ในอนาคตโรงพยาบาลต่างๆ คงจะได้หาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สามารถจัดบริการแก่ผู้สูงอายุตามที่กฎหมายกำหนดได้

สิทธิได้รับบริการด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุมิได้กำหนดรายละเอียดการจัดบริการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้ แต่รายละเอียดต่างๆสามารถพิจารณาได้จากกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งได้กำหนดหลักการในการศึกษาให้ผู้สูงอายุสามารถศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้หลายทางที่สำคัญได้แก่

๑. การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นการหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงาน จากบุคคลและจากสถานที่ต่างๆ ได้ตลอดเวลา

๒. การเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่จัดการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้แก่คนในชุมชน

๓. การเรียนรู้จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดการศึกษาให้กลุ่มเป้าหมายพิเศษต่างๆ รวมถึงผู้สูงอายุด้วย

นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังได้กำหนดวิธีการให้บริการด้านการศึกษาแก่ผู้สูงอายุในลักษณะต่างๆ ในรายละเอียด (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุในการศึกษา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เมื่อ ๒ กันยายน ๒๕๔๗) ดังนี้

๑. การจัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ แลการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการหาฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมผู้สูงอายุ

๒. การจัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ

๓. การสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ

๔. การส่งเสริมให้หน่วยงาน สถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ

๕. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแก่ผู้สูงอายุ

๖. การคุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และอิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ

๗. การจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา

๘. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

สิทธิได้รับบริการด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

ผู้สูงอายุจะได้รับบริการด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพและฝึกอาชีพที่เหมาะสม เมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๗) ดังนี้

๑. การขอรับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงานและบริการ จัดหางานที่ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุจากสำนักงานจัดหางานทุกแห่ง
๒. การขอรับบริการอบรมทักษะอาชีพและฝึกอาชีพตามอัธยาศัย
๓. การไปใช้บริการจากศูนย์กลางข้อมูลทางการอาชีพ และตำแหน่งงานสำหรับผู้สูงอายุ ณ สำนักงานจัดหางานทุกแห่ง

๔. การขอรับบริการจัดหาอาชีพที่เหมาะสมตามควรแก่ศักยภาพ

สิทธิในการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มใน ลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน

ผู้สูงอายุจะได้รับบริการและการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชนจากหน่วยงานของกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยเฉพาะสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในทุกจังหวัดในลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. การร่วมกันกับผู้สูงอายุในการกำหนดการดำเนินงานด้านการพัฒนาตนเอง และการ พัฒนาสังคมผู้สูงอายุในชุมชนให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของผู้สูงอายุ และความพร้อมของชุมชน รวมถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น
๒. การส่งเสริม สนับสนุน ด้านความรู้ ความเข้าใจ การให้คำปรึกษา ตลอดจนทรัพยากร ด้านบุคคลและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง
๓. การส่งเสริม สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายงานด้านการพัฒนาตนเอง และการ พัฒนาสังคมผู้สูงอายุในชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

๔. การประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสรรหาและจัดทำทะเบียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ สังคมต่อไป

๕. การจัดทำทะเบียนองค์กรผู้สูงอายุและองค์กรที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์ใน การประสานงานและสร้างเครือข่ายในทุกระดับ

สิทธิได้รับการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรง แก่ผู้สูงอายุ ในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น

ผู้สูงอายุ จะได้รับการอำนวยความสะดวกจากรัฐในลักษณะของการกำหนดลักษณะ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะที่ต้องมีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกโดยตรงแก่ ผู้สูงอายุ เช่น ราวจับบันได ลิฟต์ ทางเดินเท้า รวมถึงการจัดมมุขสภาพในสวนสาธารณะ

ในส่วนของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดแนวทางในการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในการบริการสาธารณะอื่นที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆในสังกัด (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในการบริการสาธารณะอื่น วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๗)

บริการที่ผู้สูงอายุจะได้รับจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด มีดังนี้

๑. การจัดสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ เพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุไว้เป็นสัดส่วนในสำนักงาน
๒. การให้บริการแก่ผู้สูงอายุเป็นลำดับต้นหรือเป็นกรณีพิเศษ โดยเน้นบริการแบบเบ็ดเสร็จ
๓. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น รถเข็นนั่ง ไม้เท้า ราว อุปกรณ์ในห้องน้ำ
๔. การจัดทำแผนผังช่องทางการให้บริการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
๕. การเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือ และรณรงค์ประชาสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนในจังหวัดให้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ
๖. การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมเชิงรุกเพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ เช่น การออกหน่วยเคลื่อนที่

บริการที่ผู้สูงอายุจะได้รับจากการเคหะแห่งชาติ คือ การจัดสถานที่และให้มีอุปกรณ์สำหรับ บริการผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของชุมชนการเคหะแห่งชาติ สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในระดับหมู่บ้าน จะได้รับบริการจากอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจนและประสบปัญหาในการเดินทางไปขอรับบริการ โดยอาสาสมัครจะทำหน้าที่รับเรื่อง สอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น และประสานงานกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งประสานการจัดหาพาหนะเดินทางนำผู้สูงอายุไปรับบริการหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ

นอกจากนี้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ยังได้ออกประกาศให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนส่งเสริมการจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกและให้สิทธิสำหรับผู้สูงอายุทุกคนในสถานที่ท่องเที่ยว หรือสนามกีฬา หรือสถานออกกำลังกายอื่นๆ ซึ่งรวมถึงการอำนวยความสะดวกและลดค่าเข้าชม หรือการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในสถานที่ดังกล่าวด้วย (ประกาศกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุในการจัดบริการด้านกรท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๗)

สิทธิได้รับการช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะ ตามความเหมาะสม

กรณีนี้เป็นเรื่องที่สูงอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป ที่เป็นคนไทยหรือมีสัญชาติไทยมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะที่ให้บริการสาธารณะอยู่แล้ว เช่น การลดหย่อนค่าโดยสาร การยกเว้นค่าธรรมเนียมบางประเภท เช่น การขอลดหย่อนค่าโดยสารรถไฟ รถประจำทาง และเครื่องบิน รวมทั้งการช่วยเหลือค่าโดยสารยานพาหนะกลับภูมิลำเนาในกรณีตกทุกข์ได้ยากในต่างท้องที่

สืบเนื่องจากการกำหนดสิทธิดังกล่าว การรถไฟแห่งประเทศไทยได้ประกาศหลักเกณฑ์ให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้ลดค่าโดยสารครั้งราคาภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

๑. ได้รับสิทธิลดค่าโดยสารครั้งราคาในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกันยายน ของทุกปี โดยเป็นการลดให้เฉพาะค่าโดยสาร คิดครั้งราคาของอัตราปกติ ทุกชั้นตลอดทางทุกสาย ส่วนค่าธรรมเนียมไม่ลดให้

๒. ผู้ที่มีสิทธิลดค่าโดยสารครั้งราคาประเภทอื่นอยู่แล้ว ให้เลือกใช้สิทธิได้เพียงประเภทเดียว

๓. ผู้สูงอายุที่จะใช้สิทธิดังกล่าวจะต้องแสดงหลักฐานได้แก่ บัตรประจำตัวประชาชน หรือเอกสารแสดงตัวบุคคลที่ทางราชการออกให้ โดยมีรูปถ่าย ชื่อ นามสกุล อายุ เดือน ปีเกิด ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักฐานคำนวณอายุได้ (คำสั่งฝ่ายการเดินรถ การรถไฟแห่งประเทศไทย ที่ พ.๕/ดล. ๑/๑/๒๕๔๗ เรื่อง ระเบียบการลดค่าโดยสารครั้งราคาให้แก่ผู้โดยสารสูงอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๗)

สิทธิได้รับการยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ

กรณีนี้เป็นเรื่องที่รัฐให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในการพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ และเป็นการส่งเสริมให้บุตรหลานได้พาผู้สูงอายุไปท่องเที่ยวพักผ่อนซึ่งจะส่งผลเป็นการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง โดยการออกเป็นกฎหมายยกเว้นการเรียกเก็บค่าเข้าชมสถานที่ต่างๆที่อยู่ในสังกัดของรัฐ

ผลจากการมีบทบัญญัติในเรื่องนี้ทำให้หน่วยงานของรัฐ ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นที่เคยมีการเก็บเงินค่าเข้าชมสถานที่ที่เป็นปกติจากผู้ใช้บริการสถานที่ต่างๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยวและนันทนาการ พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน สวนสัตว์ โรงมหรสพ อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ต้องยกเว้นมิให้เก็บค่าเข้าชมสถานที่นั้นจากผู้สูงอายุอีกต่อไป

ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐที่มีสถานที่ยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่สำหรับผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ จำนวน ๑๒ หน่วยงาน รวม ๒๕๖ แห่ง อาทิ การยกเว้นค่าบริการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติทุกแห่ง (จำนวน ๑๑๙ แห่ง) ให้แก่ผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน ๖๐ ปี บริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

โดยผู้สูงอายุที่จะใช้สิทธิดังกล่าวต้องแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือหลักฐานที่แสดงว่ามีสัญชาติไทย และมีอายุเกิน ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไปแก่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ (ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่องการยกเว้นค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติให้แก่ผู้สูงอายุ วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๗) หรือการยกเว้นค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จำนวน ๔๐ แห่ง สำนักหอสมุดแห่งชาติ ๑ แห่ง สถาบันวัฒนธรรมศึกษา ๕ แห่ง องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ ๒ แห่ง สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล ๑ แห่ง

สิทธิในการได้รับการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตราย

จากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง ในกรณีที่ผู้สูงอายุได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง กฎหมายกำหนดให้รัฐต้องเข้าไปคุ้มครอง ช่วยเหลือ ลักษณะของอันตรายดังกล่าวแยกพิจารณา (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๗) ได้ดังนี้

คำว่า การทารุณกรรม หมายถึง การกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดๆจนเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุเสื่อมเสียเสรีภาพ หรือเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ หรือการกระทำความผิดทางเพศต่อผู้สูงอายุ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพจิต หรือพฤติกรรมของผู้สูงอายุ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ว่าผู้สูงอายุผู้นั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

คำว่า แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หมายถึง

๑. การหลอกลวง การกล่าวเท็จ หรือให้ผู้สูงอายุกระทำการใดๆเพื่อให้ได้ประโยชน์จากผู้สูงอายุ หรือ

๒. การใช้ให้ผู้สูงอายุกระทำหรือประพฤตินลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ หรือขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้สูงอายุจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

คำว่า ทอดทิ้ง หมายถึง ละเลยไม่เอาใจใส่ดูแล หรือไม่ดูแลเป็นระยะเวลาอันอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อกายหรือจิตใจของผู้สูงอายุ

หากผู้สูงอายุได้รับอันตรายในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ผู้สูงอายุมีสิทธิแจ้งเพื่อขอรับการคุ้มครอง ช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ กล่าวคือ ในกรุงเทพมหานครให้แจ้งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ในต่างจังหวัดให้แจ้งอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยผู้สูงอายุจะได้รับการดูแลตามแต่กรณี ดังนี้

๑. กรณีผู้สูงอายุถูกทารุณกรรม มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ช่วยเหลือ ดังนี้

๑.๑ ผู้สูงอายุจะได้รับการแยกไปพักอาศัยในสถานที่อื่นซึ่งมีความปลอดภัย ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสมัครใจของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

๑.๒ การนำผู้สูงอายุไปตรวจสุขภาพกาย สุขภาพจิต

๑.๓ การสอบถามผู้สูงอายุเกี่ยวกับข้อเท็จจริง พฤติการณ์ของการถูกทารุณกรรม

๑.๔ กรณีที่ผู้สูงอายุถูกทารุณกรรมโดยบุคคลภายนอกครอบครัว เจ้าหน้าที่จะดำเนินการแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด โดยเจ้าหน้าที่จะรวบรวมพยานหลักฐานอันเกิดจากการตรวจร่างกายหรือจากการสอบข้อเท็จจริงเพื่อนำส่งพนักงานสอบสวนด้วย

๑.๕ กรณีที่ผู้สูงอายุถูกทารุณกรรมโดยบุคคลภายในครอบครัวหรือบุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยและเป็นเรื่องไม่ร้ายแรง นักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ครอบครัว หรือ

บุคคลที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วย เพื่อทำความเข้าใจให้สามารถดูแลผู้สูงอายุมิให้ถูกทารุณกรรมอีก แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีการทารุณกรรมที่ร้ายแรง

๑.๖ ผู้สูงอายุจะได้รับการฟื้นฟูสภาพร่างกาย สภาพจิตใจให้กลับสู่ภาวะปกติ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว หรือบุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยได้ หรือผู้สูงอายุอาจได้รับการส่งไปเข้ารับการอุปการะในสถานสงเคราะห์คนชรา เว้นแต่ผู้สูงอายุไม่ยินยอม

๒. กรณีผู้สูงอายุถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย มีสิทธิได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือ ดังนี้

๒.๑ ผู้สูงอายุจะได้รับการนำไปพักอาศัยในสถานที่ปลอดภัยตามความเหมาะสม

๒.๒ เจ้าหน้าที่จะสอบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ของการถูกแสวงหาประโยชน์ หรือหากจำเป็นผู้สูงอายุอาจได้รับการตรวจสุขภาพกาย และสุขภาพจิต อนึ่งในการสอบข้อเท็จจริงจะรวมถึงการสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นตัวการหรือเป็นนายหน้าในการนำผู้สูงอายุมาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในกรณีที่ผู้สูงอายุถูกบุคคลแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบอันเป็นความผิดทางอาญา เจ้าหน้าที่จะแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด

๒.๓ ผู้สูงอายุจะได้รับการฟื้นฟูสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ หรือฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุตามความต้องการและตามความเหมาะสม

๒.๔ กรณีที่ผู้สูงอายุประสงค์จะกลับไปอยู่กับครอบครัวหรือบุคคลซึ่งผู้สูงอายุมีความประสงค์จะไปอยู่ด้วย เจ้าหน้าที่จะดำเนินการเตรียมความพร้อมของครอบครัว

๓. กรณีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง มีสิทธิได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือ ดังนี้

๓.๑ ในท้องที่กรุงเทพมหานคร ผู้สูงอายุจะได้รับการนำส่งบ้านพักฉุกเฉินของศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดงสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อดำเนินการสอบข้อเท็จจริง สืบหาญาติ หรือให้ความช่วยเหลือตามควรแก่กรณีต่อไป

๓.๒ ในต่างจังหวัด ผู้สูงอายุจะได้รับการนำส่งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด หรือบ้านพักเด็กและครอบครัว หรือบ้านพักฉุกเฉิน เพื่อดำเนินการสอบข้อเท็จจริง สืบหาญาติ หรือให้ความช่วยเหลือตามควรแก่กรณีต่อไป

อนึ่ง เจ้าหน้าที่อาจพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุที่ได้รับอันตรายในทั้ง ๓ กรณีข้างต้นในรูปแบบของการช่วยเหลือเป็นเงินตามความจำเป็นและเหมาะสมเป็นค่าพาหนะเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม หรือค่ารักษาพยาบาลเบื้องต้นได้เท่าที่จ่ายจริงครั้งละไม่เกินห้าร้อยบาทอย่างไรก็ตามในการดำเนินการช่วยเหลือผู้สูงอายุ กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัว ชุมชน และบุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถกลับไปอยู่กับครอบครัว ชุมชน หรือบุคคลซึ่งผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

สิทธิในการได้รับคำแนะนำ ปกป้อง

ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว

กฎหมายได้ให้สิทธิผู้สูงอายุในเรื่องนี้ โดยแยกพิจารณาได้เป็น ๒ กรณี ดังนี้

๑. สิทธิได้รับคำแนะนำ ปกป้อง ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีในกรณีที่ผู้สูงอายุกำลังประสบปัญหาข้อพิพาทต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้สูงอายุในกระบวนการยุติธรรม ซึ่ง

กระทรวงยุติธรรมได้มีประกาศให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในเรื่องนี้แล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา

๒. สิทธิได้รับคำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว อาทิ การส่งเสริมทักษะการจัดการปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวโดยสันติวิธี การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การให้คำปรึกษาและประสานเครือข่ายให้ความช่วยเหลือ หรือแก้ไขปัญหาคู่ครอง

สิทธิได้รับบริการการจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง กรณีนี้เป็นเรื่องที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ผู้สูงอายุตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๘) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองว่าผู้ที่จะใช้สิทธิดังกล่าวจะต้องเป็นผู้สูงอายุซึ่งประสบปัญหาความเดือดร้อนและมีความจำเป็นเรื่องที่พักอาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ส่วนการเข้าถึงบริการดังกล่าวอาจทำได้โดยให้บุคคลหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ญาติหรือผู้อุปการะ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานพยาบาล สถานีตำรวจ แจ้งหรือยื่นคำขอรับความช่วยเหลือให้แก่ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและมีความจำเป็น โดยยื่นต่อหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หลังจากที่มีการยื่นคำขอแล้ว เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการสอบข้อเท็จจริง และอาจขอหลักฐานของตัวผู้สูงอายุและของผู้อยื่นคำขอแทนผู้สูงอายุ (กรณีทีบุคคลอื่นเป็นผู้ยื่นคำขอแทนผู้สูงอายุ) ได้แก่ บัตรประจำตัวประชาชน และทะเบียนบ้าน พร้อมสำเนา

ผู้สูงอายุที่ยื่นคำขอดังกล่าว จะได้รับการพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามสภาพปัญหาที่ประสบ กล่าวคือ กรณีที่ประสบปัญหาเรื่องที่พักอาศัย ผู้สูงอายุจะได้เข้ารับบริการในศูนย์บริการผู้สูงอายุ หรือเข้าอยู่ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์คนชรา หรือสถานที่อื่นที่เหมาะสม ส่วนผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาเรื่องอาหารและ/หรือเครื่องนุ่งห่ม จะได้รับการช่วยเหลือเป็น เงิน อาหาร และ/หรือเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งผู้ที่ประสบความเดือดร้อนเรื่องอาหารและ/หรือเครื่องนุ่งห่มจะได้รับการช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสมไม่เกินวงเงินครึ่งละสองพันบาท และจะมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือไม่เกินสามครั้งต่อคนต่อปี

สิทธิได้รับการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพเป็นการสงเคราะห์แบบให้เปล่าแก่ผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนหรือถูกทอดทิ้งหรือไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ ซึ่งปัจจุบันมีการถ่ายโอนภารกิจนี้ให้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้สูงอายุจะได้รับการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพภายใต้หลักเกณฑ์อย่างน้อย ดังนี้

ต้องเป็นการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็น หมายถึง การให้การสงเคราะห์ต้องมีการทดสอบและวินิจฉัยก่อนว่า ผู้สูงอายุมีคุณสมบัติครบถ้วน และมีความจำเป็นหรือเดือดร้อนเพียงใด ต้องให้การสงเคราะห์อย่างทั่วถึง หมายถึง การให้การสงเคราะห์นั้นต้องครอบคลุมผู้สูงอายุในพื้นที่ต่างๆ ในเขตท้องที่รับผิดชอบ

ต้องให้การสงเคราะห์อย่างเป็นธรรม หมายถึง การไม่เลือกปฏิบัติกับผู้สูงอายุคนใดคนหนึ่ง หรือให้ความเป็นธรรมกับผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติตามระเบียบอย่างเท่าเทียม อนึ่ง ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติโดยใช้งบประมาณของตนเองหรือการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรการบริหารส่วนจังหวัดตามแต่ฐานะของแต่ละแห่ง โดยมีการจ่ายตามอัตราที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด คือคนละ ๓๐๐ บาทต่อเดือนแต่ไม่เกิน ๖๐๐ บาท ตามแต่ฐานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งปัจจุบันมีหลายแห่งที่จ่ายในอัตรา ๕๐๐ บาทต่อเดือน

สิทธิได้รับการสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี

กรณีนี้เป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายให้สิทธิแก่ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการการฌาปนกิจสงเคราะห์จากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อเป็นการช่วยเหลือครอบครัวหรือชุมชนผู้สูงอายุที่เสียชีวิตซึ่งมีภาระมากหรือมีความยากลำบากในการดำรงชีวิต

การสงเคราะห์ในการจัดการศพผู้สูงอายุตามประกาศของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หมายถึง การช่วยเหลือเป็นเงินในการจัดการศพผู้สูงอายุตามประเพณีรายละเอียดสองพันบาท โดยผู้สูงอายุที่ตายต้องมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีสัญชาติไทย มีฐานะยากจนและไม่มีญาติหรือมี แต่ไม่สามารถจัดการศพตามประเพณี ซึ่งบุคคลที่รับผิดชอบในการจัดการงานศพผู้สูงอายุมีสิทธิยื่นคำขอได้ในท้องที่ที่ผู้สูงอายุถึงแก่ความตายหรือท้องที่ โดยยื่นต่อกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรณีที่ยื่นในกรุงเทพมหานคร ส่วนในจังหวัดอื่นให้ยื่นต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยต้องยื่นคำขอภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ออกใบมรณบัตร

รูปแบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย

๑. การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตและคุ้มครองลูกจ้าง ปัญหาการขาดรายได้เมื่อเกษียณอายุการทำงาน สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้สูงอายุได้รับการเกื้อหนุนจากครอบครัวน้อยลง ปัญหาสุขภาพที่เรื้อรังส่งผลให้ตัวเลขค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสูง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๓)

ระบบประกันสังคมในประเทศไทย ประกอบด้วย กองทุนต่างๆ ดังนี้ ๑) กองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพ เป็นการส่งเสริมการออมสำหรับกลุ่มแรงงานที่เป็นลูกจ้างในภาคเอกชนของกระทรวง แรงงาน ๒) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) เป็นการออมภาคบังคับสำหรับกลุ่มข้าราชการ ๓) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพสำหรับลูกจ้างประจำของส่วนราชการซึ่งจดทะเบียน (กสจ.) ผลประโยชน์ที่ได้รับ คือ เงินบำเหน็จลูกจ้างและเงินที่สมาชิกส่งสทบเข้ากองทุน ๔) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการออมแบบสมัครใจ ๕) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นการออมแบบสมัครใจ สำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีกำลังการออมมาก ๖) กองทุนสงเคราะห์ครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชนซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งขึ้นเป็นการออมภาคบังคับ ๗) กองทุนทวิสุข เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นโดยธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรออมเงินไว้ใช้เป็นสวัสดิการแก่ตนเองและครอบครัว ๘) กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการส่งเสริมการออมในระดับชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และ ๙) กองทุนการออมชราภาพ (กอช.) กระทรวงการคลัง เป็นผู้จัดตั้งกองทุน เป็นกองทุนการออมเพื่อการชราภาพขั้นพื้นฐานแบบสมัครใจ

๒. การช่วยเหลือสาธารณะ (Public Assistance) เป็นการสงเคราะห์แบบให้เปล่า สำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เนื่องจากช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ด้อยโอกาสทางสังคม และ ไร้ที่พึ่ง รูปแบบของสวัสดิการที่มีอยู่คือ ๑) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการจ่ายเงินแบบให้เปล่า ตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔ ให้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (ส.ล.) จ่ายเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันไดให้กับผู้สูงอายุ โดยผู้ที่มีอายุ ๖๐-๖๙ ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๖๐๐ บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ ๗๐-๗๙ ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๗๐๐ บาทต่อเดือน ผู้ที่มีอายุ ๘๐-๘๙ ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๘๐๐ บาทต่อเดือน และผู้ที่มีอายุ ๙๐ ปีขึ้นไป ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ ๑,๐๐๐ บาทต่อเดือน โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ เป็นต้นไป (www.thaigov.go.th) นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ๒) กองทุนดูแลผู้สูงอายุที่ขาดที่พึ่ง โดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ เป็นการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุกรณีเดือดร้อนจากการทารุณกรรม ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายและถูกทอดทิ้ง การสนับสนุนการจัดการงานศพผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน และการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ๓) การได้รับค่าปรึกษาในทางคดี การช่วยเหลือจากการทารุณกรรม และถูกทอดทิ้ง โดยกระทรวงยุติธรรมให้คำแนะนำ ปรึกษา ที่เกี่ยวข้องในทางคดีสำหรับผู้สูงอายุ ๔) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ โดยกระทรวงคมนาคม และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม โดยกระทรวงคมนาคมให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ โดยรถไฟ/ รถไฟฟ้า /รถ ขสมก./ขสมก. ลดค่าโดยสารครึ่งราคา และการบินไทยลดค่าโดยสารภายในประเทศ ร้อยละ ๑๕

๓. การบริการสังคม (Social Service) เป็นระบบบริการที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนประกอบด้วยบริการด้าน ต่างๆ ๕ ด้าน คือ

๓.๑ ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย ๑) หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน ให้บริการครอบคลุมด้านการตรวจสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ดำเนินงานโดยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ๒) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข จาก พรบ. ผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๖๔) มีการจัดช่องทางเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุแยกจากผู้รับบริการทั่วไปในแผนกผู้ป่วยนอก ๓) โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพประจำตำบล เป็นโครงการดูแลสุขภาพที่ เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น บน พื้นฐานแนวคิด “หุ้นส่วนการดูแล” ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ สถานบริการสุขภาพ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ๔) การดูแลที่บ้าน (Home Care) เป็นบริการสำหรับผู้สูงอายุอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเหมาะกับผู้ป่วยสูงอายุที่อาการไม่รุนแรงและไม่สะดวกในการเดินทางมารักษาที่โรงพยาบาล เป็น การลดค่าเดินทางของผู้ใช้บริการและผู้สูงอายุ ส่วนมากพึงพอใจที่จะรับการรักษาพยาบาลที่บ้าน (สุภาณี อ่อนชื่นจิตร และฤทัยพร ตรีตรง, ๒๕๔๙) ๕) โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) เป็น โครงการที่มุ่งแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุขาดผู้ดูแลช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ถูกทอดทิ้ง ถูกทะเลาะเบาะแว้ง และผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลไม่ถูกต้อง

โดยอาศัยการสร้างอาสาสมัครจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือ ประชาชนในชุมชนที่สมัครใจทำหน้าที่เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือฟื้นฟูผู้สูงอายุในชุมชน

๓.๒ ด้านการศึกษา ประกอบด้วย ๑) การศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศกพ.) ได้พัฒนาแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ การเสริมสร้างคุณค่าและการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับผู้สูงอายุ การเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ เป็นต้น ๒) การศึกษาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เช่น “ชมรม การศึกษาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (Old People Playing Young Club: OPPY)” เป็นชมรมที่มุ่ง เผยแพร่ความรู้และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตให้แก่ผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุจะต้องจ่ายค่าบริการเอง

๓.๓ ด้านที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย การสงเคราะห์ที่อยู่อาศัยและการดูแล เป็นบริการในสถานสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุที่ครอบคลุมความจำเป็น ด้านปัจจัย ๔ รวมทั้งบริการด้านการรักษา พยาบาล กายภาพบำบัด ศาสนกิจ งานอดิเรก นันทนาการ กิจกรรมส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม ปัจจุบันมีสถานสงเคราะห์ของรัฐ ๒๑ แห่ง

๓.๔ ด้านการมีงานทำและการมีรายได้ ประกอบด้วย กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ สถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดทำโครงการที่ยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการกำหนดและตัดสินใจร่วมกันในการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุกันเอง

๓.๕ ด้านบริการสังคมและนันทนาการ ประกอบด้วย ๑) ชมรมผู้สูงอายุรูปแบบบริการทาง สังคมสำหรับผู้สูงอายุที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน ชมรมผู้สูงอายุเป็นการรวมกลุ่มกันทางสังคมของผู้สูงอายุที่มีความสนใจและมีอุดมการณ์ ร่วมกันในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการสร้างคุณภาพทั้งทางกาย จิต และสังคม เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าและมีคุณประโยชน์ทั้งแก่ ตนเอง ครอบครัวและสังคม โดยมีสภาผู้สูงอายุและ กระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ แต่ผู้บริหารจัดการและดำเนินการหลัก คือ กลุ่ม ผู้สูงอายุเอง การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในลักษณะเครือข่าย ทำให้งานด้านผู้สูงอายุเข้มแข็งมากขึ้น ๒) ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ เป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมขององค์การ ชุมชน ผู้สูงอายุ เพื่อจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ สังคม จิตและปัญญา โดยมีแนวคิดพื้นฐานคือ การใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการ การดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ และการจัดบริการแบบองค์รวม ๓) ศูนย์ชุมชนเพื่อผู้สูงอายุ ให้บริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้สูงอายุ การบริการที่จัดให้ เช่น กายภาพบำบัด อาชีวบำบัด ออกกำลังกาย ศาสนกิจ กิจกรรมนันทนาการ ตลอดจนกิจกรรม ในวันสำคัญต่างๆ ๔) ศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดเป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง โดยมีวัดหรือสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม และ ๕) กองทุนผู้สูงอายุ เพื่อสนับสนุนอุดหนุนโครงการสำหรับองค์กรของผู้สูงอายุหรือองค์กรที่ทำงานด้านผู้สูงอายุเพื่อคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีศักยภาพ มีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลของภาคประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๓) เป็นการจัดสวัสดิการสังคม โดยกลุ่มต่างๆ เป็นผู้ดำเนินการหลัก เช่น การจัด สวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย กลุ่มออมทรัพย์ ที่มีรูปธรรม

ก้าวหน้าชัดเจนทั้งเชิงองค์ความรู้ กลไก และพื้นที่ดำเนินการ ในอีกด้านหนึ่งภาคธุรกิจเอกชนที่เดิมมุ่งหวังผลประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันได้ปรับบทบาทเข้ามาช่วยเหลือร่วมรับผิดชอบปัญหาสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดสวัสดิการโดยปัจเจกชน อาทิ การซื้อประกันชีวิตรูปแบบต่างๆ ผ่านกิจการประกันภัยของเอกชน ซึ่งเข้ามาช่วยเติมเต็มหรือยกระดับสวัสดิการในภาพรวมให้สมบูรณ์มากขึ้น อย่างมาก

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในหลายรูปแบบ ในขณะเดียวกันก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุไทย ดังนี้ (นาริรัตน์ จิตรมนตรี และ สาวิตรี ทยานศิลป์, ๒๕๕๒)

๑. ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่อง งานสวัสดิการผู้สูงอายุมักมีการดำเนินงานแยกส่วนไม่มีลักษณะบูรณาการ และมีอุปสรรคอำนาจในการสั่งการ กลไกการขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่องทั้งใน ระดับนโยบายและการปฏิบัติ จึงเป็นผลให้ไม่บรรลุเป้าหมาย

๒. ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

๓. ขาดแคลนทั้งงบประมาณและบุคลากร

๔. สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุ ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริง ไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุทั้งหมดและยังไม่สามารถกระจายได้ทั่วถึง

๕. แนวคิดในการบริการเชิงสงเคราะห์ระดับรายบุคคล ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ผู้สูงอายุ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และการจัดให้ผู้สูงอายุอยู่แยกจากครอบครัวทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตไม่ดีและมีความรู้สึกหว่าน

๖. ผู้สูงอายุขาดการรับรู้และความเข้าใจในสิทธิของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖

๗. การจัดบริการที่ภาคประชาชนไม่มีส่วนร่วมทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ

ประเด็นสำคัญ คือ บุตรหลานหรือคนในครอบครัวขาดความตระหนักถึงความสำคัญของ ผู้สูงอายุ เพราะคิดว่าผู้สูงอายุเป็นภาระของครอบครัวหรือสังคม จึงให้ความสนใจและความเข้าใจต่อผู้สูงอายุน้อย ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความต้องการสวัสดิการสังคมจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชนเพื่อเติมเต็มความต้องการของผู้สูงอายุเองมากขึ้น

นอกจากนี้ นักวิชาการยังได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ไว้ดังนี้ (บุหลัน ทองกลีบ, ๒๕๕๐)

๑. ภาครัฐจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด ในการให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ จาก เชิงรับมาเป็นเชิงรุก และเปลี่ยนจากการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุมาเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงอย่างแท้จริง

๒. รัฐจะต้องสนับสนุนให้มีการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยที่รัฐทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง รัฐบาลจะต้องวางแนวนโยบายกว้างๆ เช่น การสร้างอาชีพและรายได้ การออม เป็นต้น

๓. รัฐควรสนับสนุนด้านงบประมาณต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง

๔. รัฐจะต้องยึดการเกษียณอายุของผู้สูงอายุ บางอาชีพที่จำเป็นออกไปจากเดิม

๕. สนับสนุนให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุตามความรู้ความสามารถ โดยให้มีมาตรการลดภาษี สำหรับองค์กรเอกชนที่จ้างผู้สูงอายุ

๖. สนับสนุนงบประมาณสำหรับหน่วยงาน ภาครัฐจ้างผู้สูงอายุ โดยให้มีความยืดหยุ่นทั้งค่าจ้าง วิธีการจ้าง เปิดโอกาสทั้งวิชาชีพและต่ำกว่าวิชาชีพ

๗. สนับสนุนให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุ โดยให้มีมาตรการลดภาษีสำหรับบุตรที่ดูแลบิดามารดา ญาติสายตรงที่เป็นผู้สูงอายุ

๘. ส่งเสริมการประกันตนเองก่อนสูงอายุ ในรูปแบบที่มีความหลากหลายกว่าการประกันชีวิต และประกันสุขภาพ โดยศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุในช่วงวัยต่างๆ

๙. สนับสนุนกลุ่มกิจกรรมของผู้สูงอายุแบบอื่นๆ นอกจากการรวมกลุ่มของชมรมผู้สูงอายุ ตามปกติ

๑๐. สนับสนุนกลุ่มกิจกรรมของผู้สูงอายุในวัดและโรงเรียนตามแนวทางที่ได้รับพระราชทาน คือ มีความสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” เป็นต้น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

“ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านผู้สูงอายุและสังคมสูงอายุ (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๙)” เป็นยุทธศาสตร์การวิจัยที่มีงบประมาณแบบมุ่งเป้าเป็นกรอบการขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้งานวิจัยพัฒนาประเทศ มีเครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช.) เป็นเครือข่ายหลัก ซึ่งหน่วยงานเครือข่ายที่สำคัญนี้มี ๗ หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) (สวก.) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) นอกจากนี้ยังรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงานหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการวางแผนผู้สูงอายุ อาทิ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาผู้สูงอายุ หน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับข้อมูลและการวิจัยผู้สูงอายุ อาทิ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาลัยประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถานศึกษาอื่นๆ วิสัยทัศน์การวิจัยของยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านผู้สูงอายุและสังคมสูงอายุ ได้กำหนดไว้ในช่วงเวลา ๕ ปี (๒๕๕๗-๒๕๖๑) คือ “ประเทศไทยมีผลงานวิจัยและข้อมูลที่มีคุณภาพด้านผู้สูงอายุแบบมุ่งเป้าที่นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมสูงวัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง” และมีพันธกิจการวิจัย คือ การบริหารจัดการและสนับสนุนการวิจัยตามยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็น ในด้านการศึกษา และการบริหารจัดการการวิจัยและระบบข้อมูลผู้สูงอายุระดับชาติโดยมุ่งเน้นการได้ผลการวิจัยที่เป็นคำตอบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ และป้องกันแก้ไข ปัญหาเร่งด่วนของประเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสังคมสูงวัย รวมถึงการพัฒนาและศักยภาพการวิจัยผู้สูงอายุของประเทศ

ทั้งนี้ จะเป็นการวิจัยที่คำนึงถึงมิติด้านประชากรและสังคม ด้วยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การวิจัยไว้ ๔ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การบริหารจัดการและสนับสนุนให้มีการวิจัยผู้สูงอายุ แบบมุ่งเป้าและบูรณาการ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสื่อสารและขับเคลื่อนการนำผลการวิจัยผู้สูงอายุแบบมุ่งเป้าไปใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาประเทศและพื้นที่ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาเครือข่ายวิจัยให้มีศักยภาพในการทำวิจัยผู้สูงอายุแบบมุ่งเป้า และนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในระดับประเทศและภูมิภาค และ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาเครือข่ายวิจัยผู้สูงอายุ ที่เชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคในประเทศและนานาชาติรวมถึงอาเซียน สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของยุทธศาสตร์การวิจัยมี ๔ ด้วยกันปัจจัย ประกอบด้วย ๑) การสนับสนุนด้านงบประมาณการวิจัยอย่างเพียงพอ ๒) การควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการวิจัย ๓) การพัฒนาศักยภาพและปริมาณนักวิจัยทางด้านสังคมผู้สูงอายุและ ๔) แผนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

สถานการณ์สังคมสูงวัยไทยในอนาคตตัวเลขจากการคาดประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แสดงให้เห็นว่า อีก ๑๐ ปีข้างหน้า ในปี ๒๕๖๖ ประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ในประเทศไทยจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๑๔.๑ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๒๑ ของประชากรทั้งหมด เท่ากับว่าประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” และนับจากวันนี้ไปอีกเพียง ๒๐ ปี ในปี ๒๕๗๖ ประเทศไทยจะมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มากถึง ๑๘.๗ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๙ ของประชากรทั้งหมด ในขณะเดียวกันนั้น สัดส่วนประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ก็จะลดลงเรื่อยๆ จากที่มีอยู่ร้อยละ ๑๙ ในปี ๒๕๕๖ จะลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๑๔ ของประชากรทั้งหมด ในปี ๒๕๗๖ จึงกล่าวได้ว่าในเวลาอีกเพียงไม่ถึง ๒๐ ปี ข้างหน้านี้อายุประเทศไทยก็จะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” แล้วเมื่อมีประชากรสูงวัย ๖๐ ปี ขึ้นไปมากถึงหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมด โครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนไปในลักษณะที่มีอายุสูงขึ้นเช่นนี้ เท่ากับเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมไทยโดยรวม ขณะนี้สภาพสังคมไทยกำลังสูงวัยขึ้นอย่างต่อเนื่อง การสูงวัยของประชากรย่อมมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ค่าใช้จ่ายทั้งของรัฐและครอบครัว ในเรื่องสวัสดิการ และสุขภาพอนามัย จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมหาศาล เนื่องจากการสูงวัยของประชากรไทยเป็นไปอย่างรวดเร็วมากดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เรื่องการสูงวัยของประชากรจึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่รัฐจะต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนเพื่อรองรับสังคมที่มีระดับการสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มิฉะนั้น สังคมไทยในอนาคตจะกลายเป็นสังคมที่มีแต่ความทุกข์ยาก ชัดแย้ง แย่งชิงทรัพยากร และอยู่กันอย่างไม่มีความสุข

มนตรี ประเสริฐรุ่งเรือง และ ดุษฎี आयวัฒน์ “การสร้างทางเลือกในการพึ่งพาตนเองอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุรุ่นใหม่” (๒๕๕๙) ผู้สูงอายุในอนาคตจำเป็นที่จะต้องหันมาพึ่งพาตนเอง โดยการใช้ความสามารถที่ตนมีส่วนร่วมกับการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างทางสังคม ได้ทำการศึกษาการสร้างทางเลือกในการพึ่งพาตนเองอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุรุ่นใหม่ ด้วยการนำแนวคิดทางเลือกทางสังคม การใช้ความสามารถ และการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์มาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบสำคัญ คือ ๑) การพึ่งพาตนเองอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุรุ่นใหม่ เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้ความสามารถของผู้สูงอายุรุ่นใหม่ร่วมกับการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างทางสังคม ภายใต้การใกล้เคียงเชิงคุณค่าระหว่างค่านิยมทางสังคมและคุณค่าของผู้สูงอายุรุ่นใหม่ ๒) การ

สร้างทางเลือกในการพึ่งพาตนเองอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุรุ่นใหม่ เป็นกระบวนการจัดสรรทรัพยากร ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมให้เกิดประสิทธิภาพด้วยการสร้างหน่วยปฏิสัมพันธ์ย่อย

และมีข้อเสนอแนะในด้านนโยบายส่งเสริมการใช้ความสามารถและแนวทางการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุรุ่นใหม่ ดังนี้ ๑) สถาบันทางสังคมจะต้องสร้างนโยบายสนับสนุนในการกระจายทรัพยากรที่สอดคล้องกับความสามารถในการใช้ประโยชน์ตามความต้องการของผู้สูงอายุ และต้องกำหนดกฎระเบียบทางสังคมที่เกื้อหนุนและลดช่องว่างทางสังคมระหว่างผู้สูงอายุกับประชากรวัยอื่นลง ๒) สถาบันทางสังคมจะต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรุ่นใหม่รู้เท่าทันสถานการณ์สังคม ผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์และผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นข้อมูลใช้ในการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรุ่นใหม่หันมาพึ่งพาตนเอง โดยการเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุในการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจสังคมที่เหมาะสมกับตนเอง ๓) รัฐควรส่งเสริมนโยบายการกระจายอำนาจเชิงสถาบันและส่งเสริมการรวมกลุ่มที่มีเป้าหมายในการยกระดับการกระจายทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุเป็นหลัก โดยควรให้ความสำคัญกับกลไกการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุใหม่กับสถาบันทางสังคมมากขึ้น เนื่องจากกลไกดังกล่าวจะช่วยให้สถาบันทางสังคมและผู้สูงอายุรุ่นใหม่สามารถทำหน้าที่ร่วมกันในการผสมประโยชน์ (Synergy) ทั้งในด้านการกระจายทรัพยากรและด้านอรรถประโยชน์ ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินการแยกส่วนกัน ๔) แนวทางการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ จะต้องส่งเสริมการสะสมทรัพยากรทางเศรษฐกิจสังคมในทั้งหมดมิติ ร่วมกับทักษะการจัดสรรและการบริหารจัดการความเสี่ยงเกี่ยวกับทรัพยากรทางเศรษฐกิจสังคมให้กับผู้สูงอายุรุ่นใหม่

สุทธิพงศ์ บุญผดุง (๒๕๕๔) เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ๑) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ๒) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและ ๓) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนสุเหร่าลาแขก จำนวน ๘๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบวัด คุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุซึ่งจำแนกเป็น ๖ ด้าน ได้แก่ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งมีความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา และมีความเชื่อมั่นที่น่าไปใช้ได้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ในการบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ศักยภาพคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุโดยใช้ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นรายด้านโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูตามแนวคิดของโรงเรียนเป็นฐาน และแนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดีและด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง ๒) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านความหว้าวาง และปัจจัยด้านความสุขกายสบายใจ ด้านความสัมพันธ์

ระหว่างบุคคลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิดและปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ ๓) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ ๒-๒ กรอบแนวคิด

สรุป

การรับมือกับภาวะประชากรที่มีอายุสูงขึ้น ไม่ใช่เรื่องปรกติอีกต่อไป เพราะอัตราการเกิดที่น้อยลงและการที่คนมีอายุสูงขึ้น ทำให้สัดส่วนของประชากรไม่สมดุลกัน เป็นเรื่องที่ดีที่มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีมีอายุขัยโดยเฉลี่ยที่สูงขึ้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการระดับโลกและประเทศในการเตรียมพร้อมกับแนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ของประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่จะมีประชากรสูงวัยขั้นสมบูรณ์และกำลังย่างเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ในเวลาไม่ช้า จึงจำเป็นต้องมีแนวคิดผู้สูงอายุ มาตรการ กฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคม และสิทธิของพลเมืองของผู้สูงอายุ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชากรสูงวัย สามารถดำรงชีพได้อย่างมั่นคง มีศักดิ์ศรี และนำประสบการณ์ ความรู้ความสามารถมาใช้เพื่อให้เกิดความมั่นคงของสังคมต่อไปได้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งจะพิจารณาจากสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงทุกมิติ ดังนี้

๑. การดำเนินการวิจัยจะเป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วาสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ รวมทั้งจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

๒. สำหรับข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ จากนั้น นำข้อมูลที่ได้จากทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิดังกล่าว มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ในบทที่ ๔ ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับกระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการดำเนินงานนั้น งานวิจัยนี้ได้กำหนดใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกระบวนการสัมภาษณ์แบบชี้แนะ (Guided Interview) อันเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัวหรือกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐาน (Unstructured or Unstandardized Interview) กล่าวคือเป็นการกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) อย่างชัดเจน เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมีความยืดหยุ่นและมีการนำคำสำคัญ (Keywords) มาใช้ประกอบในการชี้แนะในกระบวนการสัมภาษณ์โดยที่ลักษณะของข้อคำถาม โดยนำมาประมวลเป็นแนวทางในการเขียนวิเคราะห์และรายงานเชิงพรรณนา เพื่อนำไปวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนต่อไป

สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาใช้ ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน ๒ ลักษณะอันได้แก่กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มโดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ให้เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการเชิงคุณภาพอันมีสาระสำคัญโดยสรุปดังต่อไปนี้

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (Secondary Data) ประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการรายงาน บทความและผลงานวิจัยประเภทต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งหมดทั้งเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการขอความร่วมมือจากองค์กรหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างสำหรับครั้งนี้ เพื่อขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการบันทึกข้อมูลโดยวิธีการจดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์โดยการขออนุญาตก่อน

แบบคำถามที่ให้สัมภาษณ์

๑. สถานการณ์ในปัจจุบันของประเทศที่มีต่อภาวะสังคมผู้สูงอายุ
๒. การเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับปัญหาดังกล่าว ภาคต่างๆ ได้ทราบถึงสถานการณ์และปัญหาอย่างไร
๓. แต่ละหน่วยงานรับรู้ เข้าใจ ถึง ปัญหาและสถานการณ์ที่ต้องวางวิสัยทัศน์ระยะยาวอย่างไร
๔. แนวทางเกี่ยวกับการรับมือสังคมสูงวัยของประเทศไทย ควรเป็นอย่างไร
๕. แนวทางจัดการผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ควรเป็นอย่างไร
๖. แนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยเร่งด่วน ควรเป็นอย่างไร
๗. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการสังคมผู้สูงอายุ

การเก็บและประมวลผลข้อมูล

การเก็บและประมวลผลข้อมูล จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จดบันทึก บันทึกเทป สังเกตการณ์ แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงตามประเด็นคำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงในการทำการวิจัย และทำการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้เนื้อหาที่ครบถ้วนต่อประเด็นคำถาม จากนั้นนำมาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบการเขียนแบบพรรณนาในประเด็นต่างๆ ที่ครอบคลุม สามารถนำเสนอเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงประจักษ์ได้ ในบทที่ ๕

บทที่ ๔

แนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society)

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากการเก็บข้อมูลเพื่อประมวลและอธิบายถึงแนวทางการบริหารจัดการสังคมผู้สูงวัยโดยสมบูรณ์ โดยมีแนวทางเกี่ยวกับการรับมือสังคมสูงวัยของประเทศไทย ซึ่งเป็นการนำเสนอโดยภาพรวม แนวทางจัดการผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นแนวทางการจัดการระยะกลางที่ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันที่กำหนดโดยรัฐบาลปัจจุบัน และ ท้ายสุด แนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระยะเร่งด่วน เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดและการนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ ดังนี้

แนวทางเกี่ยวกับการรับมือสังคมสูงวัยของประเทศไทย

การรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบของประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ (Complete Aged Society) เป็นประเด็นท้าทายที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล และการเตรียมความพร้อมเชิงระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

๑. การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล

ให้ความสำคัญการเตรียมความพร้อมตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก วัยทำงาน เพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่จะสะท้อนไปเป็น ศักยภาพ สุขภาพ และความสุขของผู้สูงอายุในที่สุด โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริม ๔ H ได้แก่ Heart (จิตใจ/ทัศนคติดี = คนดี) Head (สมองดี = คนเก่ง) Hand (ทำตัวอย่างฉลาด ใช้ชีวิตสมดุล = ลงมือทำอย่าง สมดุล) และ Health (สุขภาพกาย/ใจดี) โดยวัยเด็กใช้กลไกของ “บวร” คือ “บ้าน วัด โรงเรียน” และวัยทำงานผ่าน “สถานที่ทำงาน” เพื่อสร้างสุขในวัยทำงาน รวมทั้งสนับสนุนการสร้าง ความตระหนักรู้ผ่าน “สื่อสาธารณะ” ที่เข้าถึงทุกคน ทุกกลุ่มวัยได้ง่ายเพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนและประเทศ รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการเป็น “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีความสุข” โดยมีสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดีมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การออม การลงทุนโดย จะเป็นการเตรียมวางแผนการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุตั้งแต่อายุในวัยทำงาน

ส่งเสริมภาวการณ์เจริญพันธุ์ด้วยการส่งเสริมการมีบุตรของคนไทย ขณะนี้จึงได้มีการรณรงค์ให้สตรีไทยวัยเจริญพันธุ์ช่วยเพิ่มประชากรด้วยการส่งเสริมการแต่งงานและการมีบุตร อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนเรื่องการมีบุตรจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อให้ ประชากรอยากสร้างครอบครัวและมีบุตร นอกจากนี้ควรกำหนดนโยบายและเป้าหมายด้านประชากร โดย สนับสนุนและสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ครอบครัวไทยให้มีบุตรอย่างน้อย ๒ คน โดยเน้นคุณภาพใน

การตั้งครรภ์ การเกิดและการเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เด็กที่เกิดมาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

ส่งเสริมผู้สูงอายุปัจจุบันและอนาคตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ยาวนานที่สุด ด้วยการส่งเสริมผู้สูงอายุยุคใหม่ให้ดูแลสุขภาพกายใจให้แข็งแรง ให้สามารถใช้ชีวิต “ลำพัง แต่สุขใจ” เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังได้อย่างมีความสุขกับตนเองและชุมชนรอบตัว โดยสามารถสื่อสารกับคนในครอบครัวได้อย่างใกล้ชิด แม้ว่าอยู่ห่างไกลกันผ่านการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร (Social media) อาทิ โทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Line, Twitter เพื่อให้ผู้สูงอายุก้าวทันโลกสมัยใหม่ เข้าสังคม และใกล้ชิดกับลูกหลาน และเพื่อนฝูงได้มากขึ้น เทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้สูงอายุมีความสะดวกสบายในการสื่อสารระหว่างบุคคลกันได้อย่างต่อเนื่อง ทันท่วงทีและทำให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุในยุค Digital ได้อย่างกลมกลืนร่วมกับคนวัยอื่นๆ (Digital Ageing)

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุควรสร้างเสน่ห์ให้กับตนเองด้วยการมีทัศนคติเชิงบวก และมีพฤติกรรมสูงวัยเชิงสร้างสรรค์เพื่อที่จะได้เป็นที่รักและดึงดูดลูกหลานให้อยากเข้ามาหาและอยู่ใกล้ชิด ในขณะที่ลูกหลานก็ควรมีความรัก ความกตัญญูรู้หน้าที่ที่มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และให้การดูแลเอาใจใส่ ผู้สูงอายุขณะเดียวกันผู้สูงอายุยังสามารถเป็นผู้สูงวัยหัวใจวัยรุ่น (Young@Heart) ด้วยการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ได้ตลอดเวลาและเป็นผู้สูงวัยที่เปี่ยมพลัง หรือพลัดพลัง (Active Aging) โดยดูแลสุขภาพของตัวเองทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคมและมีความกระฉับกระเฉงอยู่เสมอ

ส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาผู้สูงอายุควรมีการนำข้อมูลผู้สูงอายุด้าน ความรู้ ความสามารถและศักยภาพของผู้สูงอายุมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อวางแผนกำหนดลักษณะของงาน ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ลักษณะงานต้องเป็นงานที่ไม่เหน็ดเหนื่อยเกินไป และเหมาะสมกับสุขภาพของผู้สูงอายุโดยมุ่งให้ผู้สูงอายุได้คลายเหงา ด้วยการมีกิจกรรมผ่านการทำงานและสร้าง ความภูมิใจและความสุขให้ผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็ได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยผู้สูงอายุอาจจะมีความตอบแทนเป็นรายได้หรือสิ่งตอบแทนอื่น ประกอบด้วย

๒. การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ

ด้านสุขภาพอนามัย

๑. พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยจัดบริการที่ครอบคลุม บริการด้านการดูแลระยะกลาง ระยะยาว และระยะสุดท้ายภายใต้ระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นบริการทั้งในสถานพยาบาล เชื่อมต่อถึงการให้บริการที่บ้านของผู้สูงอายุและการให้บริการในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการดูแล สนับสนุนให้มีการเพิ่มขีดความสามารถในการดูแลโดยครอบครัว (Home Health Care) ทั้งในภาวะปกติและภาวะฉุกเฉิน โดยให้ความสำคัญการพัฒนา ระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวทั้งในเขตเมืองและชนบท

๒. พัฒนาศักยภาพด้านผู้สูงอายุเพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยกำหนดให้มีหลักสูตรมาตรฐานในการฝึกอบรม ทั้งหลักสูตรระยะสั้นที่เป็นการให้ความรู้และทักษะพื้นฐาน และหลักสูตรระยะยาวที่เน้นความเป็นมืออาชีพในการทำหน้าที่ให้การดูแล ขณะเดียวกันควรมีการจัดอบรม ให้ความรู้แก่สมาชิกครอบครัวของผู้สูงอายุด้วย เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการร่วมทำหน้าที่

ให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมภาพลักษณ์และสร้างแรงจูงใจในการจ้างงาน และประกอบอาชีพด้านผู้ดูแล รวมถึงการให้ทุนการศึกษาแก่คนในพื้นที่เพื่อกลับมาทำงานในชุมชนของตนเอง

๓. จัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแล และบุคลากรด้านผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง ดูแลผู้สูงอายุที่ใช้บริการสถานดูแลผู้สูงอายุทั้งในเรื่องบริการที่ได้รับ บุคลากรที่ทำหน้าที่ให้การดูแล อาคาร สถานที่ ความปลอดภัย รวมทั้งระบบส่งต่อผู้สูงอายุในกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น ที่ต้องไปใช้บริการที่โรงพยาบาล ตลอดจนการควบคุมด้านราคาค่าบริการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดระบบและกลไกภาครัฐในการควบคุมคุณภาพและกำกับดูแลบริการของสถานดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้รับการยอมรับและสร้างความน่าเชื่อถือทั้งในระดับชาติและระดับสากล

ด้านการสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ ควรรณรงค์ให้มีการเตรียมความพร้อมเรื่องการออมตั้งแต่อยู่ในวัยทำงานเพื่อให้เงินออมเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะแรงงานที่อยู่นอกระบบ เพื่อสร้างหลักประกันรายได้ในวัยสูงอายุ โดยเร่งระดมการเพิ่มจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานให้กับ “กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)” ด้วยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ให้เข้าถึงทุกภาคีเครือข่าย เพื่อให้ประชาชนตระหนักในเรื่องของการออมเพื่อยามชราภาพ ทั้งนี้ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ตลอดจนสถาบันการเงินและการลงทุนต่างๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความรู้เรื่องการออมและการลงทุนที่เหมาะสมตามช่วงอายุให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัยด้วย

ขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ คนไทยในปัจจุบันมีสุขภาพดีและอายุยืนกว่าในอดีตที่ผ่านมา การขยายอายุการทำงานเป็นทางเลือกหนึ่งในภาวะที่มีปัญหาขาดแคลนแรงงาน รุนแรงมากขึ้น ผู้สูงอายุที่ทำงานวิชาการหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความชำนาญเฉพาะด้าน ควรได้รับการพิจารณาให้ขยายระยะเวลาเกษียณอายุแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ยังเป็นทรัพยากรที่สำคัญและยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ ทั้งนี้รัฐบาลได้มีมติคณะรัฐมนตรี (๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) สนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการแล้ว

จัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย ส่งเสริมรณรงค์และสร้างมาตรการจูงใจให้มีการนำแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างครอบคลุมทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๑๑ ได้กำหนดว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการ สาธารณะอื่นโดยการใช้ Universal Design หรือการออกแบบสำหรับทุกคนในสังคมเป็นมาตรฐานในการออกแบบสิ่งก่อสร้างและจัดสภาพแวดล้อมในสังคม โดยเฉพาะบริการสาธารณะ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้อย่าง สะดวกและปลอดภัยทั้งเด็ก สตรีมีครรภ์ผู้สูงอายุคนพิการ

ใช้เศรษฐกิจกระตุ้น และสนับสนุนสังคมสูงวัย (Silver Economy) และ สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและการบริการร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงเรื่องผู้สูงอายุกับสินค้าและบริการโดยการผลิตและคิดค้นออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อจะได้มีสินค้าหรือบริการใหม่ๆ ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันภายในบ้านเฟอร์นิเจอร์

ที่เหมาะสมและปลอดภัยกับผู้สูงอายุ ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุโซนสำหรับผู้สูงอายุในภาคธุรกิจ บริการต่างๆ บริการด้านศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

พัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ จัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่ครอบคลุม และมีความละเอียดเป็นการเฉพาะโดยมีการแยกแยะกลุ่มผู้สูงอายุ (Segmentation) ตามระดับอายุ หรือ ระดับการพึ่งพา (ติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนรองรับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม อาทิ การแบ่งผู้สูงอายุตามระดับกลุ่มอายุ เพศ สถานะ การศึกษา สุขภาพ สภาพครอบครัว บุคลากรผู้ดูแล ศักยภาพและความรู้ความสนใจ ฯลฯ

เพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการดูแล คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งเสริมความรู้ทักษะในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุบนแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระหว่าง ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงจุดพลัง “ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กร ชุมชน และ หน่วยงานของรัฐในชุมชน” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยสนับสนุนให้มีระเบียบ ปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

สนับสนุนให้มีกฎหมายกัตัญญู ส่งเสริมและสนับสนุนค่านิยมในเรื่องความเอื้ออาทร และความกตัญญูด้วยการมีระเบียบ มติคณะรัฐมนตรีหรือกฎหมายที่ช่วยกระตุ้นค่านิยม และ สนับสนุนให้ลูกหลานได้มีวันลาเพื่อกลับมาเยี่ยมเยียนครอบครัวและผู้สูงอายุ หรือส่งเสริมให้มีมาตรการและสวัสดิการเพื่อให้ลูกหลานไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ เช่น มาตรการทางภาษี/ให้สิทธิวันลา/ให้ส่วนลดค่าเดินทางแก่ลูกหลานที่กลับไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุการส่งเสริมให้ภาคเอกชนและสื่อมวลชน จัดรายการพิเศษสำหรับลูกหลานที่พาผู้สูงอายุมาซื้อสินค้าหรือใช้บริการ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยและความเอื้ออาทรของสมาชิกครอบครัว

ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ให้มีการใช้ ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา วิจัย ค้นคว้า พัฒนา ความรู้ และนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัยด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายใน และภายนอกบ้าน อาทิ หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์ป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ อุปกรณ์เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ยานพาหนะสำหรับผู้สูงอายุและสุขภาพภัณฑ์อุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ ตลอดจนผลิตภัณฑ์ อาหารเครื่องดื่มที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

แนวทางจัดการผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในระดับมหภาค ได้แก่ ผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวประชากร การออม การลงทุน งบประมาณของรัฐบาลและการคลัง ผลผลิตภาพแรงงานและการจ้างงาน และในระดับจุลภาค ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงินและด้านสุขภาพ

การเตรียมพร้อมเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องเริ่มตั้งแต่บัดนี้ เพราะมาตรการเกือบทุกอย่างล้วนต้องใช้เวลาในการดำเนินการ

ในการที่ประชากรวัยทำงานจะลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ จะส่งผลให้ผลผลิตรวมของประเทศลดลง หากจะรักษาปริมาณผลผลิตไว้ให้ได้ต้องเพิ่มผลิตภาพของแรงงานให้สูงขึ้น เพิ่มปัจจัยการผลิตอื่น ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น นำเข้าแรงงานฝีมือจากต่างประเทศหรือขยายเกณฑ์การเกษียณอายุเป็น ๖๕ ปี หรือ ๗๐ ปี การที่มีแรงงานใหม่เข้าสู่ตลาดแรงงานน้อยลง ขณะที่แรงงานต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อการออมทั้งในระดับครัวเรือนและระดับประเทศ ผู้เกษียณอายุเองไม่มีรายได้ ต้องนำเงินออมออกมาใช้อีกประการหนึ่ง พ่อแม่รุ่นใหม่นิยมมีลูกน้อยลงหรือไม่มีเลย จึงไม่เห็นความจำเป็นต้องออมมาก ส่วนความต้องการลงทุนของประชาชนจะลดลงไปพร้อมกับการออมด้วย

ด้านผลกระทบต่องบประมาณของรัฐบาล เกิดจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก ๒๕,๓๑๕ ล้านบาทในปี ๒๕๒๓ เป็น ๔๒๔,๙๗๔ ล้านบาทในปี ๒๕๔๘ หรือเพิ่มขึ้น ๑๗.๒ เท่าในช่วง ๒๕ ปี เฉพาะค่าใช้จ่ายของภาครัฐ เพิ่มจาก ๗,๕๗๖ ล้านบาทเป็น ๑๔๓,๗๗๕ ล้านบาทในช่วงดังกล่าว

จากผลการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการคลังพบว่าในช่วง ๑๐ ปีข้างหน้า (๒๕๕๓ – ๒๕๖๒) ภาระทางการคลังเฉพาะที่จะเกิดจากโครงการประกันสังคมและโครงการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ มีจำนวนถึงปีละ ๑๔๒,๐๗๑ – ๒๕๑,๖๐๗ ล้านบาท หรือร้อยละ ๗.๔-๗.๘ ของงบประมาณรายจ่ายประจำปี

ผลกระทบต่อแรงงานเกิดจากสมรรถนะทางกายภาพที่ลดลงเมื่ออายุมากขึ้น ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ผลิตภาพแรงงานสามารถเพิ่มให้สูงขึ้นได้โดยการพัฒนาคุณภาพแรงงาน ทั้งโดยตรงผ่านการศึกษา การฝึกอบรม การสร้างแรงจูงใจ และโดยผ่านการบริหารจัดการที่ดี รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การขยายเวลาการเกษียณอายุออกไปก็ช่วยบรรเทาผลกระทบได้ (เราจะเตรียมรับมือกันอย่างไร?...สังคมผู้สูงอายุ, มติชนออนไลน์)

ปัญหาของสังคมสูงวัยมีตั้งแต่ รายได้ภาษีที่รัฐสามารถจัดเก็บจะลดลง การขาดแคลนแรงงาน การขาดแคลนบุคลากรในหลายสาขาอาชีพ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและการสาธารณสุขเพิ่มขึ้น การขาดแคลน บุคลากรด้านสาธารณสุข ไปจนถึงจำนวนนักเรียนไม่พอกับจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ เพราะอัตราการเกิดลดลง ปัญหาเกี่ยวกับลูกหลานแรงงานต่างด้าวซึ่งจะกลายเป็นประชากรของเราในอนาคต ถ้าเราดูแลจัดการไม่ดี

ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่รองรับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การขาดแคลนสินค้า และบริการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การเดินทางสาธารณะจะเพิ่มขึ้นทั้งทางรางและทางอากาศ โดยเฉพาะ ในประเทศไทยที่การขนส่งทางรางระยะไกลมีปัญหา และเป็นปัญหารุนแรงซึ่งของเก่าได้รับการบำรุงรักษาไม่ดีขึ้น และของใหม่ยังไม่ได้สร้าง (CEO blogs กรุงเทพธุรกิจ, ออนไลน์)

นอกจากนี้นางนวพร วิริยานุพงศ์เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) ได้กล่าวถึง สภาพปัญหาจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของไทย ดังนี้

๑. ภาระงบประมาณของประเทศ รัฐจะต้องนำเงินภาษีของประชาชนวัยทำงาน ไปใช้จัดสรรเป็นสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุยิ่งสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลก็จะต้องใช้งบประมาณ มาก

ขึ้นในการดูแล จนอาจกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลังในระยะยาวของประเทศ กล่าวคือ ประชากรวัยทำงานซึ่งจะทำงานและเสียภาษีให้รัฐจะมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่รัฐมีภาระต้องดูแลประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น ยกตัวอย่าง "เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ" ที่เพิ่มขึ้นอย่าง "ก้าวกระโดด" จากปี ๒๕๔๕ มีวงเงินอยู่ที่ ๑,๔๓๘ ล้านบาท โดยในปี ๒๕๕๕ เพิ่มภาระการคลังเป็น ๕๓,๖๐๘ ล้านบาท ดังนั้น ภาครัฐจึงควรต้องมีการบริหารจัดการเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่อเสถียรภาพทางการคลังในระยะต่อไป

๒. แรงงานนอกระบบมีการออมน้อยมาก จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ ชี้ให้เห็นว่า จากวัยแรงงานทั้งหมด ๔๙ ล้านคน มีผู้ที่มีงานทำ ๓๘ ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นแรงงานในระบบ ๑๔ ล้านคน และแรงงานนอกระบบที่ไม่มีรายได้ประจำ ๒๔ ล้านคน ซึ่งกรณีแรงงานในระบบจะมีการดูแลสวัสดิการของแต่ละกลุ่ม เช่น ข้าราชการ ก็มีกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) พนักงานเอกชนก็จะมีกองทุนประกันสังคมดูแล เป็นต้น ส่วนแรงงานนอกระบบตอนนี้มีช่องทางกองทุนประกันสังคมมาตรา ๔๐ กล่าวคือ จากจำนวนแรงงานนอกระบบที่อยู่ในระบบการคุ้มครองของประกันสังคมตามมาตรา ๔๐ จะมีจำนวนเพียง ๑.๓ ล้านคน หรือแค่ ๕ เปอร์เซ็นต์ แต่มีอีกถึง ๒๒.๗ ล้านคน หรือ ๙๕ เปอร์เซ็นต์ ที่รัฐจะต้องส่งเสริมให้คนกลุ่มนี้เข้ามาอยู่ในระบบประกันสังคม และต้องส่งเสริมให้มีการออมอย่างต่อเนื่อง

๓. รายได้หลังเกษียณไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จากผลศึกษาพบว่า มีเพียงกลุ่มข้าราชการที่มีรายได้เพียงพอจากเงินบำนาญอยู่ที่ ๕๐-๗๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนแรงงานในระบบประกันสังคมจะมีรายได้หลังเกษียณอยู่ที่ ๓๘-๔๐ เปอร์เซ็นต์ของเงินเดือนสุดท้าย ขณะที่แรงงานนอกระบบที่อยู่ในระบบประกันสังคมจะได้รับแค่เงินก้อนเป็นเงินบำเหน็จ ทำให้กลุ่มนี้มี "ความเสี่ยง" มากกว่ากลุ่มอื่นที่อาจมีคุณภาพชีวิตแย่งหลังเกษียณ (ประชาชาติธุรกิจ, ออนไลน์)

๒. มาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ

การจ้างงานผู้สูงอายุ ให้นายจ้างนำรายจ่ายประเภทเงินเดือนและค่าจ้างสำหรับการจ้างบุคลากรผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) มาหักค่าใช้จ่ายได้ ๒ เท่า สำหรับในกรณีอัตราค่าจ้างไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน ทั้งนี้ นายจ้างสามารถขอใช้สิทธิได้ไม่เกินร้อยละ ๑๐ ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมด โดยร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนทูลเกล้าฯ เพื่อให้มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย

การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ดำเนินโครงการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ราชพัสดุจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ จังหวัดชลบุรี นครนายก เชียงราย และเชียงใหม่ โดยกำหนดอัตราค่าเช่าและค่าธรรมเนียมในอัตราเดียวกันกับโครงการธนารักษ์ประชารัฐ ยกเว้นพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่และให้การเคหะแห่งชาติธนาคารอาคารสงเคราะห์ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดหาสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้นำหลักการของโครงการบ้านมั่นคงและบ้านประชารัฐมาใช้ทั้งนี้ ให้บุตรที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาที่สูงอายุได้รับสิทธิในการจองโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงสิทธิในการสนับสนุนสินเชื่อเป็นลำดับแรกก่อน

สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage) ให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐนำร่องพิจารณาดำเนินการตามมาตรการสินเชื่อ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปสามารถนำที่อยู่อาศัยที่ตนมีกรรมสิทธิ์และปลอดภาระหนี้ มาเปลี่ยนเป็นรายได้ในการดำรงชีพเป็นรายเดือนได้

การออมภาคบังคับสำหรับแรงงานในระบบที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

การบูรณาการระบบบำเหน็จบำนาญ ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายบำเหน็จบำนาญแห่งชาติและกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ และอนุมัติร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ พ.ศ. โดยร่างกฎหมายทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าว ขณะนี้ได้ผ่านการตรวจพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว

การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ เพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนที่เหมาะสม (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

นายกรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้คณะกรรมการขับเคลื่อนและเร่งรัดการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล (กขร.) นำสรุปการขับเคลื่อนและเร่งรัดการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลครั้งที่ ๒๖ (ระหว่างวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙ - ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) เสนอคณะรัฐมนตรีทราบ โดยมีผลงานที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านเศรษฐกิจหลายประการ ซึ่งรวมถึงมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุด้วย (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐) รับทราบผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในบริการภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ และให้จัดทำแผนปฏิบัติการ (Action plan) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ รวมทั้งการขับเคลื่อนแผนงานและกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นรูปธรรมด้วย

คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๐) เห็นชอบในหลักการให้กระทรวงการคลังดำเนินการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยและมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการมีบุตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการรองรับโครงสร้างประชากรของประเทศที่ปรับเปลี่ยนเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุและมีสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานลดลง เพื่อให้โครงสร้างประชากรในภาพรวมของประเทศ มีความสมดุลและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ในการดำเนินมาตรการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยให้กระทรวงการคลังให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกเกี่ยวกับการจ่ายเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมให้แก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยในโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (๑ สิงหาคม ๒๕๖๐) อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้กองทุนผู้สูงอายุมีอำนาจจัดเก็บเงินบำรุงกองทุนจากผู้มีหน้าที่เสียภาษีสรรพสามิตในส่วนที่เกี่ยวกับสินค้าสุราและยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต ในอัตราร้อยละสองของภาษีที่เก็บจากสุราและยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต และจัดสรรให้เป็นรายได้ของกองทุนปีงบประมาณละไม่เกินสี่พันล้านบาท เพื่อให้กองทุนมีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ตามที่กระทรวงการคลังเสนอ

ข้อสั่งการของนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ

นายกรัฐมนตรีได้มีข้อสั่งการเกี่ยวกับการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการดังนี้

๑. กระทรวงการคลังกำกับดูแลการใช้จ่ายเงินกองทุนหมุนเวียนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด

๒. ทุกส่วนราชการพิจารณาสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุและให้เร่งรัด ดำเนินการให้มีผลบังคับใช้ภายในปี ๒๕๖๐

๓. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักในการ บูรณาการการดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกมิติ และพิจารณาจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปด้วย

๔. กระทรวงการคลังเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาการ กำหนดมาตรการส่งเสริมและจูงใจให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมใน การรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของไทย เช่น สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่ภาคเอกชนที่ประกอบการ เกี่ยวกับการจัดสถานที่ และการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ดูแลผู้สูงอายุ

(ข้อสั่งการของนายกรัฐมนตรีในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๘ วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๙ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๙ และวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๑)

สถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุ แห่งชาติ (กผส.) ได้เสนอรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุของไทยต่อคณะรัฐมนตรีเป็นประจำทุก ปี ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๙ (๑๐) ที่บัญญัติให้ กผส. เสนอ รายงานสถานการณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง โดยที่ เอกสารรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุของไทยมีเนื้อหาประกอบด้วย บทสรุปผู้บริหารและข้อเสนอแนะ สถานการณ์ทั่วไป การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้สูงอายุ สถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อสังคม สูงอายุ สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๖ มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิง นโยบายข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุ สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ สถานการณ์หลักประกันรายได้ ผู้สูงอายุไทย โอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุ กลไกในการสร้างหลักประกันรายได้ผู้สูงอายุ เส้นทางสู่ การประกันรายได้ผู้สูงอายุ สถานการณ์เด่นรอบปี และงานวิจัยเพื่อสังคมสูงอายุ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อ วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘)

๒. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๗ มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิง นโยบายการสูงวัยของประชากรไทย ผู้สูงอายุกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ สถานการณ์เด่นและงานวิจัย เพื่อสังคมสูงอายุ ปี ๒๕๕๗ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๙)

๓. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิง นโยบายการสูงวัยของประชากรไทย การอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทย สถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อ สังคมสูงอายุปี ๒๕๕๘ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐)

๔. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๙ มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิง นโยบายสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอยู่ในที่อยู่อาศัยที่ช่วยส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน การ

เข้าถึงบริการสุขภาพของผู้สูงอายุ สถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อสังคมผู้สูงอายุปี ๒๕๕๙ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๑)

ข้อเสนอแนะเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการเกี่ยวกับการรองรับสังคมผู้สูงอายุ

๑. ควรมีการศึกษาในรายละเอียดให้รอบคอบกรณีการขยายอายุการเกษียณในภาคราชการ

๒. ควรจัดทำประชาพิจารณ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กรณีการบูรณาการสิทธิประโยชน์ชราภาพของกองทุนประกันสังคมและกองทุนการออมแห่งชาติ

๓. ควรสนับสนุนและส่งเสริมนวัตกรรมการออกกำลังกายและการสร้างเสริมสมรรถภาพผู้สูงอายุ

๔. ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในด้านต่างๆ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๘, วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘, วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๙ และวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๐)

๕. ควรให้บริการด้านสาธารณสุขและสุขภาพอนามัยให้ครอบคลุมทุกด้าน นอกจากนี้รัฐต้องส่งเสริมให้เกิดการสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ส่งเสริมอาชีพผู้ดูแลผู้สูงอายุ ควรกำหนดหลักเกณฑ์หรือระเบียบการอนุญาตการควบคุมการประกอบธุรกิจบริการดูแลผู้สูงอายุ รัฐต้องมีกฎหมายหรือมาตรการการดำเนินธุรกิจที่พึงอาศัย โดยรัฐควรสนับสนุนการจัดทำกิจกรรมบ้านพักผู้สูงอายุ (Retirement Home) โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่จำเป็นต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐)

ข้อเสนอจากมติสมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติ ปี ๒๕๖๐ เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การขยายโอกาสในการทำงานของแรงงานผู้สูงอายุนอกระบบเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนควรมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรพัฒนาศักยภาพศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และเป็นศูนย์กลางในการรวมกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ กระทรวงแรงงานและกระทรวงพาณิชย์ควรประสานเชื่อมโยงกับศูนย์พัฒนาดังกล่าว โดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นพี่เลี้ยง

ประเด็นที่ ๒ การขยายอายุการทำงานของแรงงานในสถานประกอบการจากอายุ ๕๕ ปี เป็น ๖๐ ปี ให้กระทรวงแรงงานเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจในทุกภาคส่วน และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้และเพิ่มทักษะแรงงานสูงวัย รวมทั้งรัฐบาลควรกำหนดมาตรการสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมไทยและผู้ประกอบการเห็นคุณค่าของแรงงานสูงวัย โดยขอให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจ้างแรงงานสูงวัยในรูปแบบและโครงการต่างๆ

ประเด็นที่ ๓ การสร้างหลักประกันรายได้ยามสูงวัย รัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุนรณรงค์ทางความคิด กระจายความรู้สู่ชุมชน ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ และให้สถานิติบัญญัติแห่งชาติผลักดันให้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกลไกระดับชาติ (Nation Body) ในรูปแบบคณะกรรมการนโยบายบำนาญแห่งชาติโดยเร็ว (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐)

“ผู้สูงอายุ” ภายใต้การเปลี่ยนผ่านทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นการพัฒนาในแบบ ลักษณะ ก้าวกระโดดที่รับค่านิยมต่างๆ มาจากชาติตะวันตก ทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม จนทำให้ ประเทศไทย ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม เมื่อสังคมเกิดการพัฒนาแล้วประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศก็ต้องเกิดการปรับตัวให้มีความเท่าทันกับค่านิยมความทันสมัยที่หลั่งไหลเข้ามาให้คนไทยได้ สัมผัสและเรียนรู้ ประชากรวัย สูงอายุก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนและเรียนรู้ค่านิยมและ ความทันสมัยที่เข้ามา ซึ่ง บางครั้งเมื่อผู้สูงอายุไม่สามารถที่จะปรับตัวหรือเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ที่เข้ามาได้อย่างรวดเร็ว หรือ เป็นการปิดกั้นทางความคิดอาจจะส่งผลให้เกิดการช็อกทางวัฒนธรรม (Cultural Shock) ได้ กล่าวคือ เมื่อวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาผู้สูงอายุบางกลุ่มอาจเกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างมากเมื่อต้อง ถูกตัดขาดออกจากวัฒนธรรม ที่ตนเองคุ้นเคย และปฏิบัติอยู่เป็นประจำได้ และ เมื่อได้มาอยู่ใน วัฒนธรรมใหม่ก็ทำให้สภาพจิตใจ เกิดความไม่สงบหรือยอมรับไม่ได้ จนส่งผลกระทบต่อ ประสิทธิภาพ การทำงานลดน้อยลง ดังนั้น ผู้สูงอายุต้องเปิดกว้างทางความคิดใหม่ๆ เพื่อพร้อมเรียนรู้และยอมรับ กับการพัฒนาใหม่ๆ ที่จะ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา พร้อมไปกับการปรับตัวให้สามารถใช้ ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

การปรับตัวเข้าสู่บทบาทของผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ยาก เพราะคนคนหนึ่งขณะที่มีอายุ ๕๐- ๕๙ ปี ยังคงสามารถแสดงบทบาทหน้าที่ในสังคมได้เหมือนบุคคลอื่น แต่เมื่ออายุได้ปรับเปลี่ยนเป็น อายุ ๖๐ ปี (เพิ่มแค่ปีเดียว) บทบาทหน้าที่การทำงานของผู้สูงอายุก็ถูกจำกัดกรอบให้แคบลงอย่างเห็น ได้ชัดจากคำว่า “ผู้สูงอายุ” การทำงานไม่ได้รับการสนับสนุน ถูกเลิกจ้างงานเนื่องจากถูกมองว่า ผลผลิตไม่ได้คุณภาพเหมือนวัยแรงงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อจำกัดที่ผู้สูงอายุยากจะปรับตัวได้ ในทันทีทันใด เด็กวัยรุ่นยังมีการอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีอย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง แต่สำหรับ ผู้สูงอายุไม่มีการฝึกฝนให้เป็นผู้สูงอายุ เพราะลักษณะของวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ต่างคนต่างอยู่ ตัวใคร ตัวมัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันน้อยลง ดังนั้น จึงทำให้บุคคลที่ต้องอาศัยอยู่ในสังคมสมัยนี้ต้องสามารถ ช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ต้องมีความสามารถแบบพหุสูตร และรอบรู้ทุกเรื่อง ด้วย เหตุผลข้างต้นนี้จึงทำให้ผู้สูงอายุที่ต้องอยู่ต่อไปถึง ๑๐-๒๐ ปีข้างหน้านี้ที่สังคมได้กลายเป็นสังคม สูงอายุสมบูรณ์แล้ว จะต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความรู้ความสามารถที่รอบด้าน จึง จะสามารถอยู่รอดในสังคมอนาคตได้

ปัจจุบันผู้สูงอายุที่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขนั้นถือว่าเป็นกลุ่มที่เรียนรู้จาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถนำความรู้และศักยภาพที่มีในตนเองมา เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตนเองและสังคม เพื่อไม่ให้ตนเองต้องเป็นภาระทางสังคม สอดคล้องกับ แนวคิดทฤษฎีการปรับตัวที่มองว่าเป็นการกระทำ และความรู้สึกของผู้สูงอายุที่ได้มีการตอบสนอง ต่อ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งภายในและ ภายนอกร่างกาย โดยไม่เกิดการต่อต้านทางสังคม สิ่งเหล่านี้จะแสดงออกมาทางพฤติกรรมและการแสดงออกทางสังคมว่าสามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ อย่างเหมาะสมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข ซึ่ง ผู้สูงอายุเหล่านี้ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยมากขึ้นเรื่อยๆ นับจากช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากการ

เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (อย่างสมบูรณ์) เมื่อสังคมเปลี่ยนผู้สูงอายุก็ต้องปรับการใช้ชีวิตให้เหมาะสมเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตนเองด้วยการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาวะทางสังคมได้ ดังนี้

๑. การแบ่งเบาภาระให้กับครอบครัว เมื่ออายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ บุคคลนั้นจะเป็นผู้สูงอายุทันทีและต้องออกจากงานไปรับเงินบำเหน็จหรือบำนาญตามที่ตนเองได้สะสมมา ถึงแม้ว่าปัจจุบันสังคมจะ เปิดกว้างขึ้นให้สามารถจ้างงานต่อได้จนถึงอายุ ๖๕ ปี ถึงจะต้องออกจากงาน แต่ภายหลังจาก ๖๕ ปีแล้ว ก็ต้องออกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้สูงอายุหลายคนยังไม่พร้อมที่จะเตรียมตัวกับการที่ต้องอยู่บ้าน เพราะปกติทุกเช้าก็ต้องเริ่มต้นเพื่อออกไปทำงานที่รัก และเมื่อวันหนึ่งไม่สามารถทำงานเหล่านั้นได้แล้ว ผู้สูงอายุหลายรายที่ผันตัวเองมาเป็นแม่บ้านให้กับครอบครัวอย่างเต็มตัว ใช้เวลาทั้งวันในการดูแลบ้าน ทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน และการดูแลหลาน การปรับเปลี่ยนตนเองมาทำงานลักษณะนี้ก็เพราะยังไม่คุ้นชินกับการที่ต้องนั่งหรือนอนอยู่กับบ้านเฉยๆ ทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย โดดเดี่ยว โดนทอดทิ้ง ไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ หรือ ความคิดต่างๆ นานา เมื่อความรู้สึกเหงาและไม่มีเพื่อนพูดคุยเหมือนเช่นทุกวันที่ไปทำงาน ดังนั้น การที่ได้ลุกขึ้นมาช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้านของครอบครัว หรือของลูกๆ แล้ว นอกจากทำให้หายจากอาการต่างๆ ข้างต้นได้แล้วยังสามารถช่วยเพิ่มพลังและคุณค่าในตนเองได้ อย่างดีอีกด้วย เพราะการได้ช่วยเหลือครอบครัว แม้อาจจะไม่ต้องใช้ความรู้ที่เคยได้เรียนรู้และทำงานมา แต่ผลตอบรับที่ได้มาคือความภูมิใจในตนเองเช่นกัน

๒. การทำงานอาสาสมัคร การเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องของสังคมไทยเป็นเหตุผลที่ผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ หรือผู้สูงอายุที่มีศักยภาพไม่ต้องการให้ตนเองเป็นภาระของสังคม ด้วยการ ใช้ความรู้และความสามารถของตนเองเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับสังคมแทน สอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มักจะชอบและมีความสุขเป็นพิเศษกับการได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยที่กิจกรรมเหล่านี้ นั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ตนเองพอใจและสนใจที่จะเข้าร่วมจริงๆ เพราะผู้สูงอายุจะสามารถมีความสุขได้จากการได้ร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนฝูงและกลุ่มคนวัยต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มที่มีความรู้หรือศักยภาพในตนเอง เช่น ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาที่หลังจากการเกษียณอายุงาน ยังคงต้องการใช้ความรู้ที่มีในตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมดั้งเดิม กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่ตามเขตพื้นที่เมืองทั้งกรุงเทพมหานคร และ ตามจังหวัดใหญ่ๆ ขณะทำงานก็จะทำอยู่ที่พื้นที่ในเขตเมืองและใกล้บ้าน ดังนั้น เมื่อเกษียณอายุแล้วก็พยายามหาพื้นที่ที่ใกล้บ้านเข้าทำงานอาสาสมัคร เพื่อความสะดวกในการเดินทาง การรวมกลุ่มเป็นไปในลักษณะชมรมผู้สูงอายุตามโรงพยาบาลของรัฐ โดยหน้าที่หลักเป็นด้านการบริการ การให้ คำปรึกษาเบื้องต้น การคัดกรองผู้ป่วย การกวดบัตรคิว การร่วมกิจกรรมอื่นๆ ที่โรงพยาบาลสนับสนุน เป็นต้น

การปรับตัวจากผู้สูงอายุที่สังคมมองว่าอยู่ในภาวะพึ่งพิงมาสู่การเห็นคุณค่าในตนเองด้วยการมาเป็นอาสาสมัครผู้สูงอายุถือเป็นการเพิ่มคุณค่าและ นำศักยภาพที่มีในตนเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมด้วย กล่าวคือ การปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครตรงนี้ผู้สูงอายุได้ประโยชน์เรื่องสุขภาพ ร่างกาย เพราะการทำงานเป็นการออกกำลังกาย เนื่องจากการช่วยร่างกายอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังได้ใช้สมองในการจัดการและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า กรณีเกิดอุปสรรค สุขภาพจิตดี ด้วยการได้พบเจอและพูดคุยกับผู้อื่นตลอดเวลาทั้งต่างวัยและวัยเดียวกัน พร้อมทั้งได้สังคมใหม่ที่สร้างความสุขในช่วงบั้นปลายชีวิต การได้ทำงานหรือการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนวัยสูงอายุ

เดียวกันมีส่วนช่วยในเรื่องปัญหาทางสมอง ปัญหาโรคซึมเศร้า และปัญหาการไม่เห็นคุณค่าในตนเอง การได้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในช่วงบั้นปลายชีวิตแบบนี้มี ประโยชน์มากกว่าโทษอย่างชัดเจน

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน สร้างการเรียนรู้ให้กับคนทุกกลุ่มวัย ทั้งวัยเด็ก วัยแรงงาน และแม้กระทั่งวัยสูงอายุ ถึงแม้ว่าจะเป็นวัยแห่งช่วงบั้นปลายชีวิตแล้วก็ตาม แต่การเรียนรู้ก็ยังไม่ถึงจุดจบสำหรับคนวัยนี้เช่นกันสำหรับสังคมปัจจุบัน ด้วยแนวคิดในการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมที่มีการผสมผสานกันระหว่างความรู้ในระบบและนอกระบบเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่รอบด้าน โดยที่การเรียนรู้ลักษณะนี้มีการพัฒนาการเพื่อการเรียนรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในโลกที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้กลุ่มผู้สูงอายุเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถนำแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้มาปรับใช้ เนื่องจากในอนาคตผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนมากเกินครึ่งในสังคมของกลุ่มประชากรทั้งหมด ซึ่งวัยแรงงานในปัจจุบันจะกลายเป็นผู้สูงอายุในอีก ๑๐-๒๐ ปีข้างหน้า ทั้งนี้การสนับสนุนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ก็เพื่อเป็นการรองรับประชากรผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคตด้วย โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องใช้การเรียนรู้แบบองค์รวมมาเป็นตัวช่วยขับเคลื่อนมุมมองและความคิดใหม่ๆ ในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาได้อย่างมีความสุขนั่นเอง

แนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยเร่งด่วน

ไทยกำลังเปลี่ยนจากสังคมผู้สูงอายุไปสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ โดยมีประชากรที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปร้อยละ ๑๐ หรือมากกว่า ๗ ล้านคน หลายประเทศทั่วโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ(Aging Society) หรือสังคมที่มีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ ๗ ของจำนวนประชากรทั้งหมด และประชากรโลกจะกลายเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ในอีก ๓๕ ปีข้างหน้า โดยจะมีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๑๔ ของประชากรทั้งหมด

นี่เป็นความท้าทายที่ทุกประเทศต้องเผชิญ เพียงแต่ผลที่จะเกิดขึ้นอาจรวดเร็วและรุนแรงแตกต่างกัน ประเทศพัฒนาแล้วมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่า ประเทศกำลังพัฒนา ประเทศในแถบยุโรปส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ตามมาด้วยประเทศในเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ รวมถึงไทย

สิงคโปร์มีส่วนของผู้สูงอายุใกล้เคียงกับไทย และเป็นสังคมผู้สูงอายุ แม้สิงคโปร์จะเตรียมแผนรับมือกับความท้าทายนี้ตั้งแต่เนิ่นๆ แต่ก็กังวลเผชิญกับปัญหาการมีบุตรน้อยลงและผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังมากขึ้น

เกาหลีใต้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว แต่ยังไม่มีการรองรับที่เป็นรูปธรรม และผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีฐานะยากจน

ส่วนญี่ปุ่นมีส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก และเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด (Hyper-Aged Society) หรือ สังคมที่มีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนประชากรทั้งหมด และผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง

สำหรับไทยกำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมผู้สูงอายุไปสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์โดยในขณะนี้ไทยมีประชากรที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมากถึงร้อยละ ๑๐ หรือมากกว่า ๗ ล้านคน และภายในปี

๒๕๘๓ ประชากรในกลุ่มนี้จะเพิ่มจำนวนเป็น ๑๗ ล้านคน ซึ่งมากกว่า ๑ ใน ๔ ของประชากรทั้งประเทศ

ข้อมูลจาก *World Population Ageing* โดยองค์การสหประชาชาติ ระบุว่าหลังจากปี ๒๕๕๒ ประชากรไทยที่อยู่ ในวัยพึ่งพิง (เด็กและผู้สูงอายุ) จะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัยแรงงาน และในปี ๒๕๖๐ จะเป็นครั้งแรกใน

สถานการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่องของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และสิ่งที่น่ากังวลคือ ประเทศไทย ‘แก่ก่อนรวย’ รวมทั้งมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ ‘เรียนสูง’ น้อยกว่าประเทศอื่น ทำให้เกิดคำถามตามมาว่าไทย พร้อมทั้งจะรับมือกับความท้าทายนี้มากน้อยเพียงใด

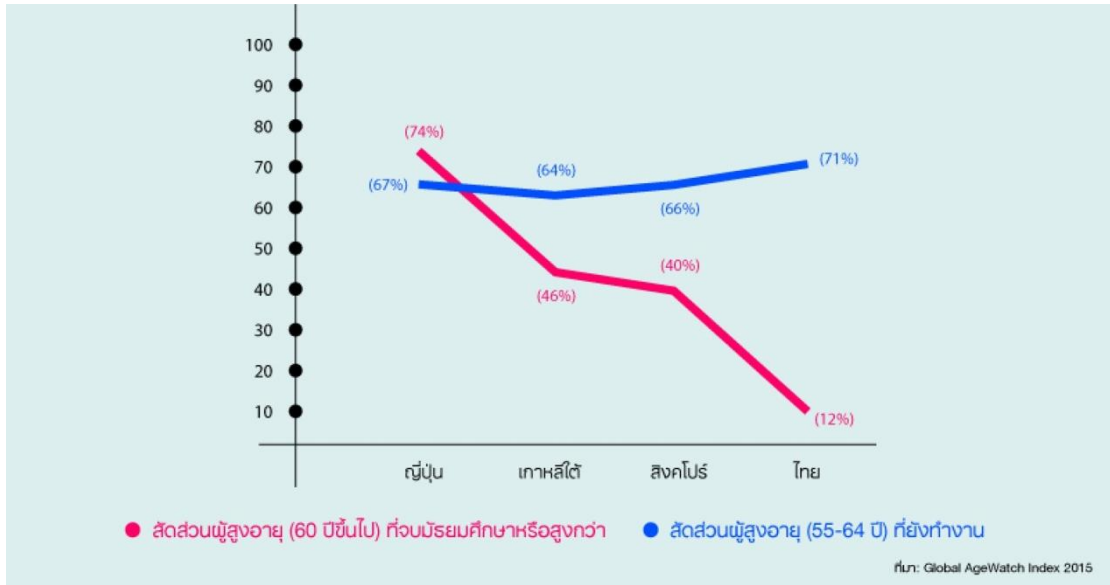
ต่อเรื่องนี้ การทำความเข้าใจนโยบายรับมือสังคมผู้สูงอายุของประเทศผู้นำเอเชียสามประเทศข้างต้นจึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย สำหรับใช้เป็นแนวทางในการรับมือกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น

๑. การขยายอายุเกษียณ เป็นนโยบายที่ทำได้ในระยะสั้น แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร หลายประเทศใช้นโยบายนี้เพื่อเพิ่มจำนวนคนวัยทำงาน ซึ่งช่วยบรรเทาผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ โดยสิงคโปร์เพิ่มอายุเกษียณจาก ๖๕ เป็น ๖๗ ปี และเกาหลีใต้จะขยายอายุเกษียณจาก ๕๕ เป็น ๖๐ ปีภายในปีนี้ ญี่ปุ่นจะให้ผู้สูงอายุทำงานได้จนถึงอายุ ๖๕ ปี จากเดิมที่ ๖๒ ปี ภายในปี ๒๐๒๕ ขณะที่ไทยอยู่ระหว่างการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ขยายอายุเกษียณของแรงงานในสถานประกอบการจาก ๕๕ เป็น ๖๐ ปี

๒. การสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุ เป็นนโยบายที่ช่วยสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ รัฐบาลสิงคโปร์ให้เงินสนับสนุนแก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อ (Special Employment Credit) โดยมีเงื่อนไขว่า ลูกจ้างต้องเข้าร่วมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund) เท่านั้น โครงการนี้จึงไม่ครอบคลุมกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพอิสระ นอกจากนี้ทางการยังให้เงินสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้เอื้อต่อผู้สูงอายุ (Workpro Program) เช่นเดียวกับญี่ปุ่นที่สนับสนุนให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยตั้งองค์กร ‘Silver Human Resources Center’ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุทำงานในช่วงเวลาสั้นลง หรือทำงานที่เบาและง่าย

สำหรับไทย ภาครัฐตั้งศูนย์บริการจัดหางานผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมุ่งมั่นทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ซึ่งต้องมีรายได้ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท อย่างไรก็ตาม แรงงานสูงอายุก่อนนี้มีเพียง ๓ แสนคน หรือร้อยละ ๒.๙ ของผู้สูงอายุทั้งประเทศ นโยบายนี้จึงเป็นเพียงการช่วยเหลือแรงงานเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยไม่ได้สนับสนุนให้มีการนำทักษะและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมานำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

แผนภาพที่ ๔-๑ สัดส่วนผู้สูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) ที่จบมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า

ที่มา <http://themoment.co/>

๓. การเพิ่มทักษะและการจัดหางานให้เหมาะสมกับแรงงาน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้ และยกระดับผลผลิตภาพของแรงงานในระยะยาว ซึ่งทำได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบตลอดช่วงอายุ โดยมากมักได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ‘Senior Work Program’ ในญี่ปุ่น และ ‘Skills Future Program’ ในสิงคโปร์ ที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์พัฒนาทักษะเพิ่มเติมควบคู่กับการจัดหางานที่เหมาะสมให้แก่แรงงาน

สำหรับไทย ขณะนี้ภาครัฐมีโครงการฝึกอบรมแรงงานสูงอายุ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น และมีการคุ้มครองทางสังคมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้

๔. การยกระดับคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องวางแผนตั้งแต่เนิ่นๆ โดยภาครัฐมีส่วนสำคัญในการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดสรรรายได้และรายจ่ายอย่างสมดุล โดยเฉพาะรายได้หลังวัยเกษียณ ผ่านการตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

นอกจากนี้ ภาคเอกชนก็มีส่วนช่วยพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น เกาหลีใต้และญี่ปุ่นมีการคิดค้นหุ่นยนต์สำหรับดูแลผู้สูงอายุ ทำให้ผู้ดูแลที่เป็นผู้หญิงหรืออยู่ในวัยทำงานกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างหมดห่วง รวมทั้งมีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่คนทุกวัยใช้ร่วมกันได้ (Universal Design) ลำบากในการเข้าถึงสวัสดิการจากส่วนกลาง

๕. การมีส่วนร่วมและการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ สิงคโปร์มีแผนนโยบายแห่งชาติเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยเริ่มวางแผนมานานกว่า ๕๐ ปี และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนนโยบายที่มีทิศทางสอดคล้องกันระหว่างกระทรวงต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ประเทศไทยต้องพัฒนาต่อไป โดยระบบบำนาญจะต้องยืดหยุ่นและสอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายด้านแรงงานซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปกับภาระการคลังในการดูแลสวัสดิการ และ รักษาพยาบาล

ทั้งหมดนี้เป็นนโยบายที่เกิดขึ้นจริงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากร และเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน แม้ว่าที่ผ่านมาไทยจะมีนโยบายรองรับไปบ้างแล้ว แต่การวางแผนและการดำเนินนโยบายยังคงค่อนข้างกระจัดกระจาย ซึ่งหากมีการตั้งหน่วยงานรับผิดชอบและได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ก็จะช่วยให้เกิดแนวทางการรับมือกับความท้าทายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุป

การเข้าสู่สังคมสูงวัยของไทยในขณะนี้ นับเป็นโอกาสที่ดีในการทำธุรกิจใหม่ๆ เพราะลูกค้าเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิต ขณะที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ก็ต้องมีการบริหารจัดการคนรุ่นใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ตัวอย่างธุรกิจในอนาคต เช่น สตาร์ทอัพ นักธุรกิจรุ่นใหม่ งานที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัล สินค้า และบริการรวมถึงการใช้จ่ายเพื่อสุขภาพ เป็นต้น จากการศึกษาหนทางลดผลกระทบของปัญหาที่จะเกิดขึ้นและเตรียมพร้อมรับมือกับสังคมสูงวัยระดับต่างๆ โดยในระดับชาตินั้นประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มีการออมไม่มากนัก รวมถึงสวัสดิการจากรัฐก็มีจำกัด การถ่ายโอนทรัพย์สินภายในครอบครัวจึงเป็นทางเลือกหลักของคนส่วนใหญ่ ซึ่งหากสถานการณ์ยังเป็นเช่นนี้ต่อไปจะเกิดปัญหาสำคัญคือ ประเทศขาดการลงทุนใหม่ที่จะส่งผลกระทบต่อการลงทุนในระยะยาว ประเทศไทยต้องก้าวสู่ Ageing ๔.๐ ซึ่งเป็นยุคของการสร้างนวัตกรรมเพื่อพลิกวิกฤตของสังคมสูงวัยให้เป็นโอกาสสู่การเป็น “เศรษฐกิจอายุวัฒน์” (Longevity economy) โดยที่ปัจจุบันไทยกำลังอยู่ในยุค Ageing ๒.๐ การเตรียมพร้อมระดับชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยขั้นสูงสุดในปี ๒๕๗๖ ซึ่งจำนวนประชากรวัยทำงานที่มีคุณภาพตามตลาดแรงงานต้องการจะมีไม่เพียงพอต่อการรองรับจำนวนผู้สูงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง วิธีการแก้ปัญหาที่ตรงจุด คือ ต้องสร้างประชากรวัยทำงานที่มีคุณภาพ และสร้างตลาดแรงงานที่เหมาะสมรองรับคนเหล่านี้ โดยการรวมเงินออมสำหรับผู้สูงวัยเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนที่ลงทุนทั้งในด้านการเงินให้เงินกู้เพื่อการศึกษาแก่นักเรียนที่มีศักยภาพแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้านการลงทุนในธุรกิจเพื่อสนับสนุนการสร้างงาน นอกจากนี้ กองทุนดังกล่าวยังสามารถช่วยแก้ปัญหาความเสี่ยงในการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่จำเป็นต้องเก็บเงินออมไว้ใช้ในยามเกษียณและไม่สามารถนำเงินออมมาลงทุนทำธุรกิจที่มีโอกาสล้มเหลวได้โดยการให้กองทุนเข้ามาร่วมลงทุน เพื่อช่วยรับความเสี่ยงในกรณีที่ธุรกิจล้มเหลว และแบ่งปันผลกำไรในกรณีที่ธุรกิจประสบความสำเร็จ นับเป็นการลงทุนของผู้สูงวัยเพื่อความยั่งยืนทางประชากรที่ดี

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

โดยสรุปแล้ว การรับมือกับภาวะประชากรที่มีอายุสูงขึ้น ไม่ใช่เรื่องปรกติอีกต่อไป เพราะอัตราการเกิดที่น้อยลงและการที่คนมีอายุสูงขึ้น ทำให้สัดส่วนของประชากรไม่สมดุลกัน เป็นเรื่องที่ดีที่มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ที่มีอายุชัวยโดยเฉลี่ยที่สูงขึ้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการระดับโลกและประเทศในการเตรียมพร้อมกับแนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่จะมีประชากรสูงวัยขั้นสมบูรณ์และกำลังย่างเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ในเวลาไม่ช้า จึงจำเป็นต้องมีแนวคิดผู้สูงวัย มาตรการ กฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคม และสิทธิของพลเมืองของผู้สูงอายุ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชากรสูงวัย สามารถดำรงชีพได้อย่างมั่นคง มีศักดิ์ศรี และนำประสบการณ์ ความรู้ความสามารถมาใช้เพื่อให้เกิดความมั่นคงของสังคมต่อไปได้

การวิจัยครั้งนี้ จึงมีการเสนอแนวทางทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ ไว้ดังนี้

๑. แนวทางเกี่ยวกับการรับมือสังคมสูงวัยของประเทศไทยโดยภาพรวม

๑.๑ การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคลให้ความสำคัญการเตรียมความพร้อมตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก วัยทำงาน เพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมที่จะสะท้อนไปเป็น ศักยภาพ สุขภาพ และความสุขของผู้สูงอายุในที่สุดส่งเสริมผู้สูงอายุปัจจุบันและอนาคตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ยาวนานที่สุด ด้วยการส่งเสริมผู้สูงอายุยุคใหม่ให้ดูแลสุขภาพกายใจให้แข็งแรง ให้สามารถใช้ชีวิต “ลำพัง แต่สุขใจ” เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังได้อย่างมีความสุขกับตนเองและชุมชนรอบตัว โดยสามารถสื่อสารกับคนในครอบครัวได้อย่างใกล้ชิด ส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาผู้สูงอายุควรมีการนำข้อมูลผู้สูงอายุด้านความรู้ความสามารถและศักยภาพของผู้สูงอายุมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อวางแผนกำหนดลักษณะของงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

๑.๒ การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยจัดบริการที่ครอบคลุม บริการด้านการดูแลระยะกลาง ระยะยาว และระยะสุดท้าย ภายใต้ระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นบริการทั้งในสถานพยาบาล เชื่อมต่อถึงการให้บริการที่บ้านของผู้สูงอายุและการให้บริการในชุมชน จัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแล และบุคลากรด้านผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง ดูแลผู้สูงอายุที่ใช้บริการสถานดูแลผู้สูงอายุทั้งในเรื่องบริการที่ได้รับ บุคลากรที่ทำหน้าที่ให้การดูแล อาคาร สถานที่ ความปลอดภัย รวมทั้งระบบส่งต่อผู้สูงอายุในกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น ที่ต้องไปใช้บริการที่โรงพยาบาล ตลอดจนการควบคุมด้านราคา ค่าบริการ จัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย ส่งเสริม

รณรงค์และสร้างมาตรการจูงใจให้มีการนำแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างครอบคลุมทั่วถึงโดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะ สนับสนุนให้มีกฎหมาย กติกา ส่งเสริมและสนับสนุนค่านิยมในเรื่องความเอื้ออาทร และความกตัญญูด้วยการมีระเบียบ มติ คณะรัฐมนตรีหรือกฎหมายที่ช่วยกระตุ้นค่านิยม และ สนับสนุนให้ลูกหลานได้มีวันลาเพื่อกลับมา เยี่ยมเยียนครอบครัวและผู้สูงอายุ หรือส่งเสริมให้มีมาตรการและสวัสดิการเพื่อให้ลูกหลานไปเยี่ยม ครอบครัวหรือผู้สูงอายุ

๒. แนวทางจัดการผลกระทบจากการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

๒.๑ มาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ

๒.๑.๑ การจ้างงานผู้สูงอายุ ให้นายจ้างนำรายจ่ายประเภทเงินเดือนและค่าจ้างสำหรับการจ้างบุคลากรผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) มาหักค่าใช้จ่ายได้ ๒ เท่า สำหรับในกรณีอัตราค่าจ้างไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาทต่อคนต่อเดือน ทั้งนี้ นายจ้างสามารถขอใช้สิทธิได้ไม่เกินร้อยละ ๑๐ ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมด โดยร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนทูลเกล้าฯ เพื่อให้มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย

๒.๑.๒ การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ดำเนินโครงการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ราชพัสดุจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ จังหวัดชลบุรี นครนายก เชียงราย และเชียงใหม่ โดยกำหนดอัตราค่าเช่าและค่าธรรมเนียมในอัตราเดียวกันกับโครงการธนารักษ์ประชารัฐ ยกเว้นพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ และให้การเคหะแห่งชาติธนาคารอาคารสงเคราะห์ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดหาสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้นำหลักการของโครงการบ้านมั่นคงและบ้านประชารัฐมาใช้ ทั้งนี้ ให้บุตรที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาที่สูงอายุได้รับสิทธิในการจองโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงสิทธิในการสนับสนุนสินเชื่อเป็นลำดับแรกก่อน

สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage) ให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐนำร่องพิจารณาดำเนินการตามมาตรการสินเชื่อ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป สามารถนำที่อยู่อาศัยที่ตนมีกรรมสิทธิ์และปลอดภาระหนี้ มาเปลี่ยนเป็นรายได้ในการดำรงชีพเป็นรายเดือนได้

๒.๑.๓ การออมภาคบังคับสำหรับแรงงานในระบบที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

๒.๒ ข้อเสนอของนายกรัฐมนตรีกี่ยวกับการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ
นายกรัฐมนตรียังมีข้อเสนอเกี่ยวกับการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการดังนี้

๒.๒.๑ กระทรวงการคลังกำกับดูแลการใช้จ่ายเงินกองทุนหมุนเวียนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

๒.๒.๒ ทุกส่วนราชการพิจารณาสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ และให้เร่งรัดดำเนินการให้มีผลบังคับใช้ภายในปี ๒๕๖๐

๒.๒.๓ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักในการ บูรณาการการดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกมิติ และพิจารณาจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปด้วย

๓ แนวทางการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับเร่งด่วน

๓.๑ การขยายอายุเกษียณ เป็นนโยบายที่ทำได้ในระยะสั้น แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร หลายประเทศใช้นโยบายนี้เพื่อเพิ่มจำนวนคนวัยทำงาน ซึ่งช่วยบรรเทาผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ

๓.๒ การสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุ เป็นนโยบายที่ช่วยสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ รัฐบาลสิงคโปร์ให้เงินสนับสนุนแก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อ (Special Employment Credit) โดยมีเงื่อนไขว่า ลูกจ้างต้องเข้าร่วมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund) เท่านั้น โครงการนี้จึงไม่ครอบคลุมกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพอิสระ

๓.๓ การเพิ่มทักษะและการจัดหางานให้เหมาะสมกับแรงงาน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้ และยกระดับผลิตภาพของแรงงานในระยะยาว ซึ่งทำได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบตลอดช่วงอายุ โดยมากมักได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน

๓.๔ การยกระดับคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องวางแผนตั้งแต่เนิ่นๆ โดยภาครัฐมีส่วนสำคัญในการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดสรรรายได้และรายจ่ายอย่างสมดุล โดยเฉพาะรายได้หลังวัยเกษียณ ผ่านการตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ข้อเสนอแนะ

๑. การเข้าสู่สังคมสูงวัยของไทยในขณะนี้ นับเป็นโอกาสที่ดีในการทำธุรกิจใหม่ๆ เพราะลูกค้าเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิต ขณะที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ก็จะต้องมีการบริหารจัดการคนรุ่นใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ตัวอย่างธุรกิจในอนาคต เช่น สตาร์ทอัพ นักธุรกิจรุ่นใหม่ งานที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัล สินค้า และบริการรวมถึงการใช้จ่ายเพื่อสุขภาพ เป็นต้น จากการศึกษาหนทางลดผลกระทบของปัญหาที่จะเกิดขึ้นและเตรียมพร้อมรับมือกับสังคมสูงวัยระดับต่างๆ เป็นยุคของการสร้างนวัตกรรมเพื่อพลิกวิกฤตของสังคมสูงวัยให้เป็นโอกาสสู่การเป็น “เศรษฐกิจอายุวัฒน์” (Longevity economy) โดยที่ปัจจุบันไทยกำลังอยู่ในยุค Ageing ๒.๐ การเตรียมพร้อมระดับชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

๒. ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยขั้นสูงสุดในปี ๒๕๗๖ ซึ่งจำนวนประชากรวัยทำงานที่มีคุณภาพตามตลาดแรงงานต้องการจะมีไม่เพียงพอต่อการรองรับจำนวนผู้สูงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง วิธีการแก้ปัญหาที่ตรงจุด คือ ต้องสร้างประชากรวัยทำงานที่มีคุณภาพ และสร้างตลาดแรงงานที่เหมาะสมมารองรับคนเหล่านี้ โดยการรวมเงินออมสำหรับผู้สูงวัยเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนที่ลงทุนทั้งในด้านการเงินให้เงินกู้เพื่อการศึกษาแก่นักเรียนที่มีศักยภาพแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้านการลงทุนในธุรกิจเพื่อสนับสนุนการสร้างงาน กองทุนดังกล่าวยังสามารถช่วยแก้ปัญหาความเสี่ยงในการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่จำเป็นต้องเก็บเงินออมไว้ใช้ในยามเกษียณและไม่สามารถนำเงินออมมา

ลงทุนทำธุรกิจที่มีโอกาสล้มเหลวได้โดยการให้กองทุนเข้ามาร่วมลงทุน เพื่อช่วยรับความเสี่ยงในกรณีที่ธุรกิจล้มเหลว และแบ่งปันผลกำไรในกรณีที่ธุรกิจประสบความสำเร็จ นับเป็นการลงทุนของผู้สูงวัยเพื่อความยั่งยืนทางประชากรที่ดี

๓. การพัฒนาระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัยให้มีประสิทธิภาพ

๓.๑ จัดให้มีระบบและการเข้าถึงบริการสุขภาพ บริการสาธารณสุข และสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับผู้สูงอายุตามมาตรฐาน และสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุในระดับชุมชน

๓.๒ ส่งเสริมสนับสนุนระบบการออมเพื่อยามเกษียณทั้งภาคสมัครใจ และภาคบังคับ รวมถึงการบูรณาการระบบที่เกี่ยวข้องกับการออมและการสร้างหลักประกันทางรายได้เมื่อยามสูงวัยอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสังคมสูงวัย

๓.๓ ส่งเสริมสนับสนุนระบบการเรียนรู้ตลอดช่วงอายุและรู้เท่าทันสถานการณ์ตลอดจนมีการศึกษาวิจัยการจัดการความรู้ และสื่อสารสาธารณะเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างเหมาะสม

๓.๔ ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทุกภาคส่วน และนวัตกรรมเพื่อรองรับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ และสามารถเข้าถึงได้อย่างเหมาะสม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ

๓.๕ สนับสนุนให้เกิดกลไกการอภิบาลระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัยที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุให้สามารถเชื่อมต่อกันได้ระหว่างหน่วยงาน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- “พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖” (๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๖). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๓๐ ก, น. ๕-๖.
- “พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓” (๑๕ กันยายน ๒๕๕๓). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๗ ตอนที่ ๕๖ ก, น. ๓.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (๒๕๕๔) ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (ม.ป.ป.) **คู่มือในศตวรรษที่ ๒๑: การเฉลิมฉลองและความท้าทาย** กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (United Nations Population Fund: UNFPA) และองค์กรเฮลป์เอจ อินเตอร์เนชันแนล (HelpAge International) กองพัฒนายุทธศาสตร์และติดตามนโยบายพิเศษ (๒๕๖๑) ประมวลมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การเตรียมการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เกียรติศักดิ์ อธิระโกวิทขจร. (๒๕๕๔). **จะสร้างสังคมที่เป็นธรรมต้องก้าวข้ามแนวคิดการ "สงเคราะห์"**. กรุงเทพธุรกิจ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔.
- ชมพูนุท พรหมภักดี (๒๕๕๖) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
- ถาวร สกุกพานิชย์. (๒๕๕๐). ผลสัมฤทธิ์การใช้บริการสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุและผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายสุขภาพของภาครัฐ ในอนาคตในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๔ -๒๕๖๔. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (มล.ผล.): ม.ป.พ.
- ธนาชัย สุนทรอนันตชัย (ม.ป.ป.) "ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคมกับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย" ใน **วารสารวิชาการ**
- นารีรัตน์ จิตรมนตรี และ สาวิตรี ทยานศิลป์. (๒๕๕๒). การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการจัดระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.): ม.ป.พ.
- นิรนาม-ก. (๒๕๕๗). **ความมั่นคงของมนุษย์ : (๑) ยุทธศาสตร์ใหม่การพัฒนา, บทความพิเศษ** โครงการข่าวสารทิศทางประเทศไทย มติชนรายสัปดาห์ หน้า ๓๗ วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๒๖๒”
- นิรนาม-ก. (๒๕๕๗). **ความมั่นคงของมนุษย์ : (๒) ยุทธศาสตร์ใหม่การพัฒนา, บทความพิเศษ** โครงการข่าวสารทิศทางประเทศไทย มติชนรายสัปดาห์ วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๒๖๒.

- บุหลัน ทองกลีบ. (๒๕๕๐). บทบาทภาครัฐในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. **ดุชนิพนธ์ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์).** มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิยากร หวังมหาพร. (๒๕๕๕). รูปแบบการวัดการ เบี่ยงชีพแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา, ๑(๑), ๑๓๕-๑๕๔.**
- ภูงค์ เสนานุช และคณะ (๒๕๖๐) **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม** เสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- มติคณะรัฐมนตรี, 18 ตุลาคม 2554. (ม.ป.ป.). ค้นเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕, จาก www.thaigov.go.th.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (ม.ป.ป.). ค้นเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๕, จาก [//www.thaitgri.org/](http://www.thaitgri.org/).
- ศุภชัย ศรีสุชาติ (๒๕๕๕) **นโยบายแรงงานกับสังคมผู้สูงอายุ ใน เศรษฐศาสตร์ ตลาดวิชา ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑๒**
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (ม.ป.ป.). **คู่มือสิทธิผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑๓). กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ.
- สุดารัตน์ สุตสมบูรณ์ (๑๕๕๗) "สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย" ใน **วารสารเทคโนโลยีภาคใต้ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน**
- สุภางค์ จันทวานิช และ วรณี ไทยานันท์. (๒๕๓๙). **แนวคิดและเครื่องชี้วัดการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประเทศไทย.** ใน **อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อัจจอร์ (บรรณาธิการ), การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย,** หน้า ๑๓๐-๑๕๔. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)..
- อนันต์ อนันตกุล (ม.ป.ป.) **สังคมสูงวัย...ความท้าทายประเทศไทย** เสนอที่ประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา

ภาษาอังกฤษ

- Change, Social Policy and Politics. Geneva: UNRISD.
- United Nations Development Programme (UDDP). (1999). **Human Development Report 1999.** New York: Oxford University Press.
- United Nations Development Programme (UDDP). (2000). **Human Development Report 2000: Human Right and Human Development.** New York: United Nations Publications.
- United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD). (2010). UNRISD Flagship Report 2011, Combating Poverty and Inequality: structural

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นาง ขวัญฤทัย ดำรงค์วัฒนโกคิน
วัน เดือน ปีเกิด ๘ มี.ค.๒๕๐๗
ตำแหน่งปัจจุบัน กรรมการผู้จัดการ บริษัท รวิรินทร์อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล คอสเมติก จำกัด

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง แนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ผู้วิจัย นาง ขวัญฤทัย ดำรงค์วัฒนโกคิน หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ตำแหน่ง กรรมการผู้จัดการ บริษัท รวินท์อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล คอสเมติก จำกัด

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปี ๒๕๔๗ ประเทศไทยมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งหมด ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ 'สังคมสูงวัย' (aging society) ตามนิยามขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ปัจจุบันสัดส่วนผู้สูงอายุของไทยอยู่ที่ร้อยละ ๑๕ คาดการณ์กันว่า ภายในปี ๒๕๖๔ ประชากรสูงวัยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๐ เข้าเกณฑ์ 'สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์' (aged society) และภายในปี ๒๕๗๔ ประชากรสูงวัยจะเพิ่มเป็นร้อยละ ๒๘ เรียกได้ว่าเตรียมก้าวสู่การเป็น 'สังคมสูงวัยระดับสุดยอด' (super aged society) มิใช่แค่ผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนมากขึ้นเท่านั้น แต่คนหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยังมีจำนวนน้อยลง ขณะที่เด็กเกิดใหม่ก็มีอัตราการลดลง ไม่สามารถผลิตแรงงานรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนแรงงานรุ่นเก่าที่ค่อยๆ ปลดระวางนั้นหมายถึงว่า อนาคตประเทศไทยจะตกอยู่ในสภาวะขาดแคลนแรงงานปัจจุบันพอคนอยู่ดีกินดีมากขึ้น ก็จะโยนไปถึงเรื่องการตัดสินใจในการวางแผนชีวิตของตนเอง เมื่อเศรษฐกิจพัฒนาขึ้น ระบบการศึกษาและการสาธารณสุขก็ดีขึ้นตามลำดับ ทุกอย่างจึงขยายและเกิดขึ้นซ้ำออกไปหมด ท้ายที่สุดอายุค่าเฉลี่ยหรืออายุขัยโดยประมาณก็จะยืดออกไป ฉะนั้น เมื่อประเทศเหล่านี้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ภาคแรงงาน ซึ่งการที่เป็น 'สังคมสูงวัย' คือการพูดถึง ๓ ประเด็นพร้อมกันคือ หนึ่ง ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น สอง ประชากรวัยทำงานลดลง สาม เด็กเกิดใหม่มีแนวโน้มลดลง ผลกระทบที่เห็นได้ชัดคือ เมื่อเด็กเกิดน้อย ทำให้กำลังแรงงานลดลง สิ่งแรกที่เราต้องคิดก็คือ จะเกิดอะไรขึ้นหลังจากประชากรวัยทำงานลดลง ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการเพื่อการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว (Aging) และกำลังก้าวไปสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged) ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการในการเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุผ่านมาตรการภาครัฐและชุมชน

๒. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการในการเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมสูงวัยโดยภาพรวม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยนี้จะศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะแบ่งเป็นงานวิจัยงานวิชา หมวดผู้สูงอายุและสังคมสูงวัยในมิติต่างๆ อาทิ สังคม เศรษฐกิจ สุขภาวะ คุณภาพชีวิตสวัสดิการสังคม การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต การทำงานของผู้สูงอายุ โดยจะทำการประมวลข้อมูลทุติยภูมิเพื่อตอบคำถามการวิจัยในระดับวิจัยเอกสาร จากนั้น นำมาพัฒนาเป็นแบบสอบถามเพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อคิดเห็นและข้อมูลต่างๆ มาใช้ตอบคำถามการวิจัยการนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ อันนำมาซึ่งแนวทางในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดการจากการที่สังคมกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) สู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของประเทศไทย เนื่องจากเวลาและเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงสังคมอย่างก้าวกระโดด จึงทำให้มีความจำเป็นที่ต้องปรับวิธีการและรูปแบบการพัฒนามาตรการให้เท่าทันพลวัตของสังคมสูงอายุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาผ่านข้อมูลทุติยภูมิ หนังสือ รายงาน บทความ สื่อประชาสัมพันธ์ ทั้งวิชาการ กึ่งวิชาการ ตลอดทั้งบทสัมภาษณ์ งานอภิปราย สัมมนา เสวนา ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลหาแนวทางในการจัดการสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

๒. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนี้โดยตรงจำนวน ๕ คน โดย คัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่รับผิดชอบด้านนี้โดยตรง อาทิ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาความมั่นคงมนุษย์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. เพื่อทราบถึงการสร้างความมั่นคงในชีวิตของประชากรผู้สูงอายุและสังคมสูงอายุ
๒. เพื่อทราบถึงแนวทางการบริหารจัดการในการเสริมสร้างความมั่นคงของผู้สูงอายุ

คำจำกัดความ

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง